קוברא ולא נחש

[illegible]
הראשונים והבולטים של קבוצת קוברה
הסוריאליסטית הנודעת.
יצירותיו מוצגות במוזיאון בתפן

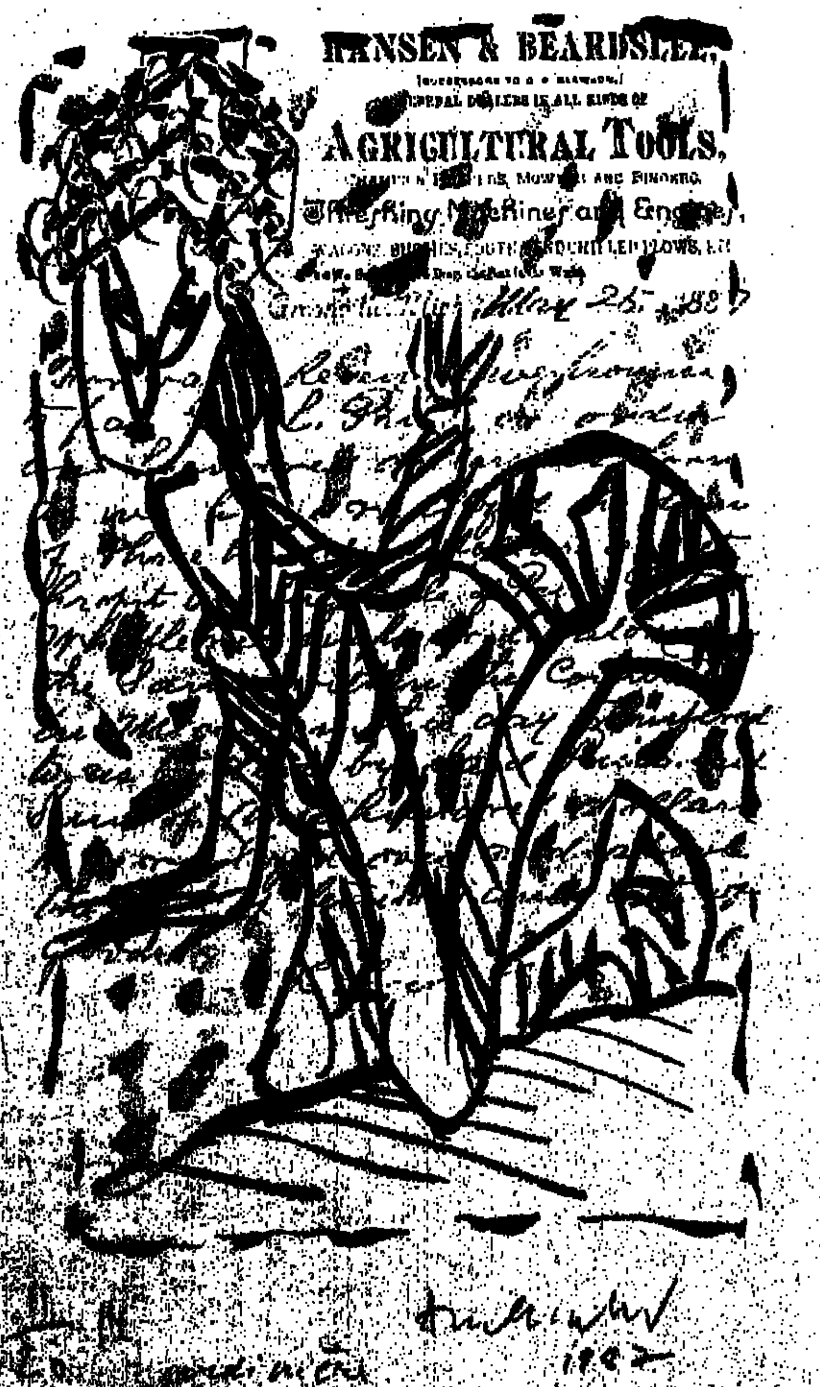

יש הכותבים שירה בעט המזקקת מילים והברות לגביש פיוטי וזוהר ויש החוצבים את שורותיהם בדם ליבם ובמפסלת המטאפורה. אך פייר אלשינסקי, אמן קבוצת „קוברא", בורא את שיריו כתמונות השרות בקווים קליגרפיים, אשר רב בהן הסתום על הגלוי.

שירתו המצוירת של פייר אלשינסקי מוצגת עתה ב„מוזיאון הפתוח" בתפן.

ראשית, מה זה „קוברא"?

לא, קוברא זה לא הנחש המפורסם. „קוברא" אלה ראשי תיבות של הערים קופנהגן, בריסל, אמסטרדם. אמנים אשר באו מן הערים הללו היוו את גרעין היסוד לקבוצה שעיקר פעילותה היה מסוף שנות ה־40 ועד סוף שנות ה־50. קבוצה זו, שהבולטים בחבריה הם קרל אפל, יורן, קורניי, קונסטנט ואלשינסקי יצרה עבודות ציור, רישום, הדפס ופיסול ברוח האקספרסיוניזם הבוטה והחריף, בצבעוניות אינטנסיבית ובמכחול דינמי, תוך בחירת נושאים ועיצוב המזכיר ציורי ילדים, וטורפים, עיוות גרוטסקי־קריקטוראלי של דמויות, במורמטים גדולים, קומפוזיציות וצירופי צבעים לא שגרתיים.

הקבוצה השתלבה היטב ב„רוח התקופה" לצד ה„אקשן־פיינטינג" האמריקני, שמייצגיו היו ג׳קסון פולוק, וליאם דה־קונינג, פרנץ קליין ואחרים ולצד ה„ארט־ברוט" של דיבופה הצרפתי.

בניגוד לאקספרסיוניזם הסובל והמיוסר של חיים סוטין ודומיו או האוטומטיזם הנפשי של החבורה האמריקנית, היה בציורי ה„קוברא" משהו חיוני, ממזרי, שובב, עליז ולא מחייב. היתה בהם חדוות חיים של ילדים מגודלים.

פייר אלשינסקי הוא, אולי, הרציני והאינטלקטואלי שבהם. בדמיון שופע הוא מחבר ומגשר את השרבוט הילדותי החובבני, הקליגרפיה ההגותית של המזרח־הרחוק, האוטומטיזם והמופשט הסוריאליסטי והאקספרסיוניזם המופשט.

בעבודות הנייר שלו (רישומים והדפסים) הוא יוצר מסגרות של תמונה המספרות מעין „סיפור קומיקס" מוזר, פיוטי, קליל או מופשט. ה„יוצרים" הגרוטסקים המעוותים שהוא בורא מזכירים יצורים מעולם החי והצומח, אך באותה מידה נראים כמו קו קליל וחופשי שיצא לטיול על נייר, כמו שפול קליי נהג לומר על קווי הרישומים שיצר.

הקשר האסוציאטיבי לפול קליי או לחואן מירו, כמובן, אינו מקרי. כמוהם בורא אלשינסקי עולם ילדותי, תמים ופיוטי, המקבל את חיזוקו בכותרות המחוות מעין צופן לכתב החידה.

אם יש בכם עדיין חדוות חיים ותוש הומור, שלא השחירו בכובד האירועים הפוליטיים, נצלו את הפריחה בגליל עם ביקור בעולמו הפורח של אלשינסקי.

● **חיים מאור**

כתובת המערכת:
„על המשמר", רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: יעקב לור
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ שישה כדורים מטווח קרוב — תאם תהיה חנינה לבני געבר מועדי — מאת גוגת קוגן 6
■ בת אימוץ — סיפורה של אם שבג"ץ השיב לה את בתה — מאת אהוד דור 8
■ נביא בעירו — ראיון עם קלוד לאלום, מועמד שנכשל — מאת ירון אמיתי 10
■ הצנוע ממנחמיה — בני שליטא זורק עצם — מאת טלי ברזילי־זוננפלד 12
■ 30 בדהרייה — סיפור מילואים — מאת איתי לנדסברג 14
■ צייר העכברים מהאמלן — מקורה של האגדה — מאת גיורא מנור 16
■ חג מועד ונופל גלוי עיניים ירוקות — מאיר אריאל בתוכניתו החדשה — מאת יוסי ונונו 18
■ פסיונו של מי? — מתיאוס פסיון בפסטיבל ישראל — מאת יוסי שיפמן 19
■ כמו חלום בלהות — עלייתו ונפילתו של רפי סוויסה — מאת גבי בשן 21
■ סיפור גאווה פשוט — תמונות מאפגניסטן — מאת יוסי קאנץ 28
מדורים וטורים
■ הלו חותם 4
■ שלום־בית — מאת חיה יוסף 17
עודד ליפשיץ – 2; לוי מורב – 2; נתן רענן – 3; אלי הכהן – 3; זאב צחור – 3; יהודה לחב – 4; שמואל בונים – 4; חנה איש־הורביץ – 4.
■ כליום (עיצוב: רחל דביר) 22—27
■ בשער: לבנון, לא פיקניק

מלה רעה

דווקא אחד במאי, שיתפוצצו

לאחר במאי יש תבונה מוזרה, שמכניסה את מתנגדי החג הזה למילכוד. כל התייחסות לחג, חיובית או שלילית, רק מחזקת את מעמדו. דווקא אדישות, התעלמות או שוויון נפש מצד מתנגדי החג — יכלו לערער את מעמדו.

אלא שגם אם מתנגדי האחד במאי היו מגיעים למסקנה כזו, היה קשה להם לבצע אותה. מדי שנה, באביב, הם חשים צורך פנימי עז, כמו רפלקס מותנה המופעל על־ידי החמסינים הראשונים, לתקוף את חוגגי האחד במאי בשצף קצף, ולקראת סוף אפריל שוב אינם יכולים לעמוד בפני יצרם. כך קורה שההתקפות על האחד במאי ממלאות את דפי העיתונות וגלי האתר, מה שגורם לציבור להאמין שזה חג חשוב מאוד, שאם לא כן, לא היו רבים כל־כך תוקפים אותו.

עם יד על הלב, גם התומכים באחד במאי מכירים בבעייתיות של תוכנו. החברה הסוציאליסטית בציבור הישראלי שוב אינה חזקה כמו שהיתה, למשל, לפני קום המדינה, כשהאחד במאי היה חג מרכזי למשק הפועלים — התעשייה ההסתדרותית, הקואופרציה וההתיישבות העובדת — כשבעיות כלכליות, מבניות ואידיאולוגיות קשות קיומיות, איימו למוטטם. תנועות הפועלים בעולם כולו, במערב ובמזרח, שרויות במבוכה קשה בבואן להגדיר מהו סוציאליזם במציאות של סוף המאה ה־20.

דווקא משום כך משעשע לראות כיצד מתנגדי החג תורמים לחיזוקו, גם בשל ביסוס מעמדו הציבורי — וגם בשל הגברת המוטיבציה של תומכי החג להפגין ולחגוג באחד במאי — כדי להוכיח למלעיזים שעמלם הוא עמל שווא.

השנה — צוין האחד במאי במפגן מוצלח במיוחד — ודווקא בשנה שבה אין בעיות יום־יום קשות שיכלו להגביר את המוטיבציה המיידית של ציבור העובדים לצאת לרחוב ולהפגין. המפגן היה נראה עוד יותר מוצלח אילו נתנו למסוק הליכוד לטוס מעליו כרוזים נגד החג. אנשים היו אומרים לעצמם: רבבות העובדים יצאו להפגין למרות המסוק הזה ואלו שהוא מייצג.

גם החרם של יעקב שמאי, ראש סיעת הליכוד בהסתדרות, על מפגן הפועלים — תרם תרומה דומה: יש דיביזיות, גם בלי הליכוד.

ומה שהכי מצחיק — זה הנימוקים החבוטים והמרושעים של מתנגדי החג. חג מיושן, הם אומרים, עבר זמנו, הפועלים שוב אינם עבדים מוזי־רעב, כפי שכתוב ב„אינטרנציונל"... הבעיה של פועלי ישראל זה לא פת לחם, אלא מקום חניה למכונית. חה,חה,חה. את זה מנסים „למכור" לעם שעדיין חוגג את יציאתו מבית העבדים המצרי, את ישיבתו בסוכות במדבר, עם שמתפלל לשנה הבאה בירושלים הבנויה כשממשלתו בירושלים והעיר בנויה לתלפיות.

נימוק נוסף הוא הנשק הכספי. משום־מה יודעים לחשב, כמו השר קצב מהליכוד, כמה עולה החג, וזורקים סכומים: 16 מיליון דולר. מעניין, מעולם לא חישבו כמה עולה ה„מימונה", חג חדש שנוסף לנוף חיינו רק לפני שנים מעטות. גם הנימוק שזה „חג של אויבי ישראל: עוכרו, חוגגים אותו במוסקבה האדומה," זה כמו להגיד שהתנ"ך הוא ספרם של אויבי ישראל, מפני שגם אנשי האינקוויזיציה הספרדית, ואפילו נאצים אדוקים, היו ממעריצי התנ"ך.

אחד במאי '86 – „נימוקים חבוטים ומרושעים של מתנגדי החג".

מדי שנה יש גם כאלה שרצים ברחובות, עורכים מישאל, ומוכיחים שרבים בציבור אינם יודעים כמעט דבר על מקור ה־1 במאי ותוכנו. נו, טוב, ועל חגים אחרים יודעים יותר?

בורות בתולדות הציונות היא הוכחה לכך שעבר זמנו של יום העצמאות? חג מלחמתם של העובדים על זכויותיהם: אי־השוויון בישראל הוא גדול מזה שבארצות הברית: העשירון התחתון מרוויח 0.2% מההכנסה הלאומית, והמחצית היותר עניה של האוכלוסיה — 11% מההכנסה הלאומית, כשהעשירון העליון לבדו ממלא את כיסיו ב־43% מכלל ההכנסה הלאומית. הפער בין העשירון התחתון לעליון — 1:215.

אז נקווה שגם בשנים הבאות מתנגדי האחד במאי יסייעו לאלה הרוצים לציינו, כפי שסייעו להם בנאמנות גם בעבר. שלא ישתקו, שיתקפו אותו בכל כוחם.

● עודד ליפשיץ

מלה טובה

סמרטוט אדום

איך כמה שהם אוהבים את האחד במאי. איך מה שקורה להם כאשר הם רואים את הדגל האדום מתנופף לו בגאון ברחובות העיר. מה הם לא עשו כדי להכשיל את המיפגן שערכה ההסתדרות ברחובות ת"א באחד במאי. אילו המצאות, איזה נימוקים מגוחכים. שר העבודה (יש איש כזה) משה קצב, עשה חשבון שלמשק אבד תוצר בסך 16 מיליון דולר בגלל הפסקת העבודה בחג. האיש הזה, צעיר, אבל כבר הספיק המון. משה קצב חבר מכובד בהנהגה של מפלגה שעמדה בראשות המדינה מאז 1977. ממשלת הליכוד, שקצב הוא מהמנהיגים הצעירים והמבטיחים שלה, קיבלה במאי 77 מדינה עם חוב חיצוני של 7 מיליארד דולר. הליכוד במדיניותו ל„היטיב עם העם" הצליח תוך שבע שנים להגדיל את החוב הזה (נכון לספטמבר 84) ל־21 מיליארד דולר. ואת האינפלציה כבר הזכרנו? ואת מדיניות הריבית המטורפת שהנהיגה הממשלה הנוכחית בה חבר השר קצב, ציינו? אבל מה כל אלה לעומת 16 מיליון דולר אובדן תוצר, בגלל מיפגן האחד במאי של ההסתדרות.

הנימוקים „המשכנעים" הם אלה של המתונים, המרבצים, השפויים והנהמרים. ח"כ אמנון רובינשטיין (לשעבר שר התקשורת) בלשון חכמים קורא לדגל האדום שרבים וטובים מסרו את נפשם עבור מה שהוא מסמל „סמרטוט אדום". רובינשטיין הוא איש כבוד, הוא לא יכנה את הדגל הכחול־לבן סמרטוט. או לא. אבל דגל היקר למאות אלפי אזרחים הוא בעיניו סמרטוט.

ויש לו גם טענות. מה אתם חוגגים את העניין הזה שאבד עליו הכלח, שהוא מיושן, שהוא אנכרוניסטי. שהוא נודף מריח של זיקנה. לא ראיתי ולא שמעתי את אמנון רובינשטיין מבקש לבטל את הרעיון הקפיטליסטי הישן. לא ראינו ולא שמענו את רובינשטיין וחבריו אומרים שאבד הכלח על ה„לסה־פר". שמדיניות הרוח הכלכלית מרוסן בארה"ב בבריטניה ובמדינות מערביות אחרות גרמה לנזקים חברתיים ואנושיים אדירים. אפשר ללעוג לדגל האדום, אפשר לצחוק משירת האינטרנציונל, יכול כל אחד לגחך על המניפסט. לא יכול אף אחד לבטל את החלום. את החלום לחברה צודקת, שיוויונית בפועל ולא רק להלכה. לחברה בה יהנו כולם, ולא רק שיכבה דקה ומצומצמת, מעושרת של הארץ. לחברה בה גם נשים וגם בני מיעוטים וגם בני עניים יוכלו למצות את הפוטנציאל הטמון בהם. את החלום לחברה טובה יותר לא יוכל לקחת מאיתנו אף אחד, אפילו לא אמנון רובינשטיין.

הדגל האדום ושירת האינטרנציונל הם ביטוי סימלי למשהו הרבה יותר עמוק, הרבה יותר רציני, משהו ששווה להילחם עליו. יכולים הרובינשטיינים לצחוק (הם יכולים להרשות לעצמם) אבל גם האצולה הצרפתית צחקה שיאכלו עוגות. הצוחק אחרון הוא־הוא הצוחק.

● לוי מורב

רשות דיבור לפרופ' ישראל ברק, קרימינולוג

„השימוש בקוקאין — עוד חיקוי לחברה המערבית"

על־פי נתונים לא רשמיים משתמשים היום במדינת ישראל כ־200 אלף איש בסמים. חלקם של אנשי „החברה הגבוהה" בין המשתמשים מוצנע, ופורץ לתודעת הציבור עם גוון שערורייתי מסוים, כאשר מתפוצצת פרשה כמו זו האחרונה, פרשת דוד מושביץ. גם הקוקאין אינו בין הסמים הנפוצים, הצרכנים העיקריים משתמשים בסמים זולים יותר ומסוכנים יותר.

פרופ' ברק: האם אכן קיימת עלייה משמעותית בצריכת הסמים בישראל?

אחת הבעיות הרציניות שבגללן קשה לי להשיב תשובה ברורה היא שהסקר האפידמיולוגי האחרון בישראל בנושא הצריכה בסמים נערך ב־1982. אז הובהר לנו שבין שלושה לחמישה אחוזים מקרב הנוער משתמשים באיזה שהוא סם. היום ישנה תחושה בקרב עוסקים המקורבים לנושא במשרדי המשפטים, הבריאות והמשטרה, שיש עלייה עצומה בקרב המשתמשים. הסברה היא שבקרב אוכלוסיית המצוקה קיימת עלייה רצינית ובשאר האוכלוסיה אין שינוי מהותי. ברור לדעתי ולדעת עמיתי, שהמדינה חייבת לערוך סקר חדש, מקיף וממצה על היקף הבעיה. הרשות הבין־משרדית למלחמה בסמים הולכת ומוקמת בימים אלה ואני חושב שמשימתה הראשונה היא לברר לעומק נתונים מדויקים על היקף התופעה בישראל.

הפתיעו אותך הידיעות שמשטרת ישראל מגישה כתבי אישום כנגד אנשים הנחשבים למעמד הגבוה, על שימוש בסמים קשים?

זו אינה חריגה יוצאת דופן. במדינות אחרות כמו ארה"ב ומערב אירופה מאוד מקובל בקרב סקטורים שלמים בחברה הגבוהה השימוש בקוקאין.

מדוע בקרב „החברה הגבוהה", נפוץ השימוש בקוקאין דווקא?

הייתי מצביע על שלוש סיבות עיקריות: ראשית, המחיר. הקוקאין יקר יותר מן הסמים האחרים. בארה"ב הוא מכונה „סטטוס־דראג" — סם בר־מעמד. אמנם גם באיזורי העוני אפשר למצוא את השימוש בו אבל במידה מועטת מאוד.

הסיבות השנייה והשלישית קשורות זו בזו. התגובות של הסם מאוד אקזוטיות מצד אחד, אולם מאידך ההתמכרות לסם פתוחה. מדובר בשימוש בקרב אוכלוסיה חושבת, כזו המעדיפה שלא להשתמש בסמים היוצרים תלות פיזיולוגית.

האם אתה סבור שגם בישראל יהפוך השימוש בסמים בקרב „החברה הגבוהה" לנורמה?

אני מקווה שלא, אבל בהחלט קיימת אפשרות כזו. החברה הישראלית של ימינו פתוחה, אנשים נוסעים מעבר לים, רואים, סופגים ומחקים. בעצם זהו עוד חיקוי לחברה המערבית.

● אלי הכהן

גלים קצרים

ממלא המקום

אירועי השטחים או גורלה של מערכת הבריאות הינם בלתי־רלבנטיים לחלוטין למתרחש מאחורי הקלעים בצמרת „חרות". המצב הביטחוני, הבוררות בעניין טאבה והשאלות החברתיות — כל אלה מתגמדים עד כי נמוגו נוכח שאלה הרת־עולם: באילו תארים ישא דוד לוי, אם וכאשר יגיע הליכוד לשלטון. כל שאלה ערכית או קיומית נעלמת, כאשר באים להשיב, במחנה הימין, על שאלת השאלות אשר בעין הסערה. ומה עם דוד לוי.

„אם ירכיב הליכוד את הממשלה הבאה, ישקף מעמדו של השר לוי בה את מעמדו בתנועה", קבע יצחק שמיר. וראש־הממשלה הוסיף להצהרה רמת־מעלה ובעלת חיוניות מרובה זאת את הפסיקה הבאה. „בחירת לוי לממלא־מקום יו"ר התנועה מבטאת את רצון התנועה, ומכאן ייגזר גם מעמדו בממשלה, כולל תפקידו כממלא־מקום ראש הממשלה". וראוי להודות לצמרת הליכוד על ההבהרות שהסירו מועקה מליבנו ופיזרו ערפל שהעיב על עתידה של החברה הישראלית. עתה, משהתברר גורלו העתידי של לוי — אם וכאשר — הופכת כל מערכת הבחירות לטפלה ומיותרת.

השאלה הלאומית העיקרית באה על פתרונה, ולפיכך יחסי כוחות ליכוד־עבודה הם שוליים לקריאת המפה הפוליטית של ישראל. ומה שחשוב יותר: הסתבר כי לא היה לנו עניין עם גחמות אנושיות של דוד לוי מבית־שאן, אלא הגשמתו של „רצון התנועה". מימוש מאווי התנועה, השנייה בגודלה בישראל, הוא

דווקא נוכח הפתרון, נראים דברי קנטרנות על כבוד השר וממלא המקום העתידי לא רק כנעדרי פרופורציות, אלא כמנותקים מן ההקשר הציבורי בכלל. כלכלן, שהוא גם מועמד להיכלל בנבחרת ה„עבודה" לכנסת, יצא השבוע בהכרזה כי דוד לוי ראוי לתואר „הבזבזן של המדינה". הכלכלן ציין כי לרשות משרדו של לוי — משרד השיכון והבינוי — תקציבי ענק ובאמצעות מע"ץ הוא יכול לתקן את כל כבישי המדינה, להרחיב את הכבישים הארוכים ולשפר את כל התחבורה הבין־עירונית, אך לוי אינו שם ליבו ל„אפשרויות" הגלומות בכהונתו המיניסטריאלית: הוא חונך כמה כבישי יוקרה בטקסים מפוארים ובונה ביהודה ושומרון כדי לצבור מעמד בתנועת החרות. עד כאן קובלנה ממפלגת העבודה. ודומה כי הגיעה עת לשים סכר לדברי בלע כגון אלה. מי שמסתמן באלה הימים כמשנה העתידי לראש הפירמידה השלטונית בישראל, כלום הוא האיש שיאלץ להיטפל לזוטות כמו „כבישים אדומים", המוורים ומעברי חצייה? זוטות כגון אלה, הראויות לטיפול של רשות מקומית או פקיד ממשלתי, כלום ראוי שיסיחו את שלוותו הנפשית של מי שעתיד להיות השני במעלה הפוליטי־ביורוקרטי? סביר להניח שרק קנטרנות שלכה תרצה להשיב על כך בחיוב.

והעם בישראל, זה שלא עלה בידו להימנות עם תנועת החרות שמאווייה מוגשמים עתה, גם הוא יש לו מה לומר בעניין. כן הראוי כי צמרת „חרות" תסיים כבר את דיוניה

שאלה הרת עולם: באילו תארים ישא דוד לוי אם וכאשר ירכיב הליכוד את הממשלה הבאה.

הפרוצדוראליים על מיקום בצמרת, שהרי הידיעות הנשנות החוזרות על דיוני השיבוץ, מטילות צל כבד על איכות החיים בישראל. מן הראוי כי יקוצר לבשר לעם היושב בציון גם מה תוכנית לאריק שרון, ואזי נוכל לנשום, לישון ולכבסות בנידונה הישראלית. נוכח אירועי השטחים, הרשת מערכת הבריאות. שכן, לאחר שיושבו בעיותיה של תנועת החרות בהגשמת המאווים הליכודיים שלה, מה עוד יכול להעיק על הציבור אשר בישראל?

הנותן והצורה השוקלת תהיינה מנת חלקו של הציבור הישראלי כולו.

נוכח הפתרון היעיל של תכנוני הצמרת של „חרות", ניתן לקבוע כי באו לציון גואל. אם כך נפתרות הבעיות, מה לנו כי נלין על המצב הנה, שאלה אקוטית שקריאתה כמלאת חומרי־נפץ פוליטי, מתפרשת לה מבושר האיום שלה בצורה כה אלגנטית. אם דוד לוי נקבע כמספר שתיים של תנועת החרות, אזי יקל לנו לקבל את השמועה כי ירדנה ארזי היא רק מספר שבע של החרותיות.

● נתן רענן

עם סגולה

אל"מ א, מפקד סגולה

כשנתתי לטור הזה את שמו „עם סגולה", חשבתי על כמה וכמה סיבות הנובעות מהמשמעות הטעונה של המושג. אני מודה שלא חשבתי על הקונוטציה של הצבע. והנה, השבוע בטלוויזיה, מול עיניו של העם הזה, דיבר אל"מ א. על „חטיבת הסגולה" של צה"ל — גבעתי. א. מפקד החטיבה נשא את דבריו מול הכותל, בטכס השבעה רגשני, בכפל משמעות שהובן היטב על־ידי טירוני החטיבה. מפקד משקיע מאמץ רב להעברת מסרים מסוגים היטב לחיילים, מבלי להסתכן בחשיפה ישירה ובלתי חוקית של המשמעות האידיאולוגית והפוליטית של דבריו ומעשיו.

הזדמן לי להיות קרוב לסיפור הקמתה של גבעתי, בעיצומה של מלחמת לבנון, לפני 5 שנים, ואחר כך היו לי סיבות חשובות ללוות את התפתחותה. ידוע לי שכאשר אל"מ זאביק, מפקדה השני של החטיבה ומעצבה כחטיבה לוחמת, תבע משלטונות הצבא להעניק לחייליו כומתה ייחודית, הבחירה בסגול היתה פרי אילוצים ומקרה אצל אל"מ א, המפקד הנוכחי, הפכה המקריות הזו למשמעות סמלית־דתית.

אל"מ א. חוזר בתשובה פנאטי, הוא גם פוליטיקאי מתוחכם. מעמדה מרווחת מעט ניתן לזהות את השילוב המורכב של מי שמבקש לקדם קריירה צבאית במקביל למחויבות לרעיונות פונדמנטליסטיים, פוליטיים ודתיים. בשיחות שהוא עורך לחייליו הוא לכאורה אינו מדבר על פוליטיקה. בזהירות ובמינון המתאים, היטב לחיילים בני 18־20, מותשים מפיזית ומבולבלים ממה שקורה, הוא משטף דברים כמו־בנאליים על „עם סגולה" ו„זכותנו". הכל כאילו בתחום הקונסנזוס. החיילים, האמונים על הערצת המפקד, סופגים לאט־לאט מיתוסים וסמלים המובילים ליצירת תודעה שיש בה מרכיבים של ניציות קיצונית, לאומניות מהסוג המיסטי וקריאת קרב שאין בה מקום לפשרה.

אכן, אל"מ א. הזהיר את חייליו בעוזה גם נגד התעללות, מהבחינה הזאת הוא מכוסה כמתחייב מחוקי הצבא ועל פי הנחיות הרמטכ"ל. הוא הוסיף נופך של דברים על חיילים יהודים, ייעודם וייחודם. אבל באותו רצף הוא תבע מחייליו להכות כאריה, (כלומר כמפגיני הרצועה) בנוסח שגאולה כהן היתה מהנהגת בראש כתרותה.

גבעתי היא חטיבה מעולה. אל"מ א. עשה, כנראה, קריירה צבאית ומקנה לו זכות לפקד על חטיבה כזאת. אסור, כמובן, למנוע חיבור בין יחידת עילית חרות רוח לחימה למפקד פונדמנטליסט. אבל יש לזכור שמדובר בדינמיקה הנוצרת במצב שבו מותר לחיילים להחליט בעצמם מתי עליהם לירות במפגינים אזרחיים. במצב זה הפונדמנטליזם, של שני הצדדים, עלול לצור סיטואציה ומקנה למי שיש לו „סגולה" (ובנוסף לכומתה גם מפקד בעל אידיאולוגיה קיצונית, ונשק חם מאוד) אמביציה תוקפנית הרבה מעבר לגדרים. והיו דברים מעולם.

חברים המרומים באו ידועים למי שצריך, הם מתחברים לעוד חברים שיש בהם משהו בין גבול הארץ, גבול המיסטיקה הדתית וגבול המותר בצבא, הם שלא ייצא לי להוכיח אמרתי לכם!

● זאב צחור

כס המשפט

ארנק פנדורה

מירי יבבה וציפי הסתכלה קדימה בעיניים בוהות, ומפעם לפעם הייתה פורצת בקריאות רמות ונרגזות. השופטת לא כיהתה בהן, ניסתה להרגיע. מירי וציפי (השמות בדויים) הן אחיות, היושבות על ספסל הנאשמים, זו הפעם הראשונה בחייהן. שתיהן על סף פיגור שכלי. ליתר דיוק, ציפי היא מתחת לסף הזה. מירי, הצעירה בין השתיים, נוהגת כאפוטרופסית של אחותה הבוגרת. נשים כעורות. ציפי גבוהה ורחבת גו, תווי

פניה גבריים, צונפת את שערה הצבוע הבלונדיני, עם פרח מלאכותי לבן, בניסיון מעורר חמלה לזכות במעט חן. פניה של מירי יותר עירנות. חברות עזה שוררת בין שתי האחיות, שגורל משותף להן. שתיהן בשנות הארבעים, שתיהן גרושות, שתיהן מתגוררות בבית הוריהן, בפרבר תל־אביבי, שהיה פעם שכונת עולים עלובה, והיום מתנוססות בו וילות מפוארות בין הבתים הנווחים.

רבים מתושבי השכונה נחלצו מקשיי הקליטה ועזבו את השכונה או התבססו במקום מגוריהם. לא כך משפחתן של שתי הנאשמות. זוהי משפחה מרובת ילדים — שהיום כבר בגרו — שכולם איטיים או מפגרים, וכולם נתונים במצוקה. אבל אין זו משפחה של עבריינים. כל בניה מבקשים לעבוד. גם שתי האחיות, אף שהן חסרות מקצוע ואינן מצליחות למצוא להן מקום תעסוקה קבוע, עובדות מזמן לזמן בעבודות מזדמנות, כמו עבודות ניקיון וטיפול במשק בית.

עד שקרה להן האסון. ציפי נסעה יום אחד באוטובוס מהעיר הביתה. בכיסא שלידה הבחינה בארנק מהודר, שאיזו גברת שכחה. היה זה ארנק עור, מאותם ארנקים שהיא רואה מדי פעם בחלונות הראווה של החנויות היפות ברחובות תל־אביב. היא לקחה את הארנק, החזיקה אותו, ליטפה אותו בידיה, וירדה מהאוטובוס כשהארנק בידיה, משתעשעת בו כילדה בצעצוע חדש.

בתחנת האוטובוס שליד הבית המתינה לה, כמו תמיד, מירי. היא הייתה מטלפנת למירי לפני שעלתה לאוטובוס, וזו הייתה מחכה לה בתחנה. הפעם, כשירדה, נופפה בידיה בארנק העור היפה. היא הסבירה למירי המופתעת, כי מצאה את הארנק. הן הלכו הביתה, ישבו על מיטה, פתחו בסקרנות את הארנק ופיזרו את תוכנו. היה שם ארנק עם כסף, היו תמרוקים וכלי איפור בתיק קטיפה, מסרק שידיתו עשויה כסף, ממחטה מבושמת, מפתחות במחזיק מהודר וכל מיני ניירות. הן השתעשעו בתוכנו של הארנק שעה קלה, ואז אמרה מירי: „מספיק. צריך להחזיר את הארנק". ציפי רטנה, אבל לא התנגדה.

את שמה ומספר הטלפון של בעלת הארנק מצאה מירי מודפסים על גבי השיקים שהיו בתוכו. היא טלפנה, הודיעה לה על המציאה והזמינה אותה לקבל אותה מידיה. הגברת באה, ומירי החזירה לה את הארנק ואת הכסף והחפצים שהיו בו. אבל בגלל איזה דחף פתאומי, השאירה בידיה את פנקס השיקים. בעלת הארנק לא הבחינה בחסרון הפנקס. רק לאחר כמה שבועות היא הודיעה למשטרה כי פנקס השיקים שלה חסר, וכי היא חושדת באחיות. השוטר השכונתי, בן־השכונה המכיר את המשפחה, נכנס לביתן של האחיות כדי לבדוק, ומירי המציאה לו מייד את הפנקס, שהיה מונח לו עמוק בתוך מדפי הבגדים שלה. היא לא השתמשה באף אחד מהשיקים, ולא ידעה להסביר, מדוע לא החזירה אותו.

במקום לנזוף באחיות נזיפה אבהית, הזדרזה המשטרה להגיש נגדן כתב אישום על גניבה. היום הן יושבות, לראשונה בחייהן, על ספסל הנאשמים, מעסיקות את בית המשפט, את המשטרה, ולעליבותן נוספה חרפה עמוקה. מירי לא חדלה ליבב בבית המשפט, בתחושה של מי שנעשה לו עוול: „הלא אני שטלפנתי אליה, אני שהחזרתי את הארנק".

פעמים רבות כל כך ובלתי מובנות כל כך, מחליטה המשטרה שאין עניין לציבור בפתיחת תיק על מעשה עבריינות, ודווקא במקרה זה ראתה צורך להקפיד.

● חנה איש־הורביץ

הלו... חותם

יצחק שדה ומפ"ם

בעקבות המאמר, שבא בעתו, על יצחק שדה מאת רונית מורגנשטרן („חותם" מס. 17) ברצוני להעיר הערות מספר על יחסו של יצחק שדה למפ"ם:

בתארה את הקורות את יצחק שדה לאחר ש„שוחרר" מצה"ל על־ידי בן־גוריון בסיום מלחמת השחרור, אפשר להתרשם, כי רק בשלב זה הוא הצטרף למפ"ם. ולא הוא. יצחק שדה נמנה עם שורות מפ"ם מיום היווסדה בשלהי 1947, ראשית 1948, אליה הגיע עם התנועה לאחדות העבודה־פועלי־ציון.

יצחק שדה, לא שמאלן על־פי המודה

זכורני, שיצחק שדה נאם קצרות, כדרכו, באסיפת בחירות מטעם מפ"ם, יחד עם המנוח יעקב (קובה) ריפתין, באולם קולנוע „אסתר" בנתניה, בה שימשתי יו"ר באסיפה. היה זה במערכת הבחירות לכנסת הראשונה במדינת ישראל הצעירה. הופעתו בתקופה זו של יצחק שדה באסיפת בחירות מפלגתית, לא היתה ההופעה היחידה של מפקדים וקציני צה"ל בכירים מעל במות מפלגתיות לא במדים כמובן. אלא שחלק ניכר מצמרת צה"ל נמנתה או עם חברי ואוהדי מפ"ם. בסערת מלחמת השחרור ומערכת הבחירות הראשונה של המדינה הצעירה, ובמיוחד לאחר הפירוק השרירותי של הפלמ"ח על־ידי בן־גוריון — עובדת השייכות וההזדהות של מפקדים בכירים בצה"ל אל ועם מפ"ם הורגש והופגן בפומבי.

עיון ברשימות ובמאמרים שיצחק שדה פרסם ב„על־המשמר" לאחר שיחרורו מצה"ל ועד יום מותו, לא רק בענייני ביטחון ובעיות פנים של המדינה הצעירה, אלא גם בסוגיות בינלאומיות, מוכיח בעליל כי חרף הרקע והקשרים שלו בעבר עם הקיבוץ־המאוחד ואנשי אחדות העבודה — הוא לא הזדהה בשנות חייו האחרונות עם הקו הרעיוני־מדיני של סיעת אחדות העבודה במפ"ם. יש, אפוא, יסוד איתן להניח שאילו האריך יצחק שדה ימים, לא היה מצטרף לחבריו ותלמידיו בסיעת אחדות העבודה בדרכם לפילוג מפ"ם — ולדרך הפתלתלה שלהם בחזרה למפלגת־האם מפא"י — מפלגת העבודה.

אשר לגישתו של יצחק שדה לבעיות טוהר הנשק ויחסו לערבים, תחילה עוד בהגנה ובפלמ"ח, ולאחר־מכן ביתר שאת, בראשית קום המדינה; בטוחני שהדברים שצוטטו מפרי עטו ב„על־המשמר" מיום 16.6.49: „טוהר הנשק וטוהר הנפש" — הם־הם המבטאים נכונה את גישתו העקרונית והמעשית גם יחד לסוגיות אלה, ולא הדברים שמייחס לו ידידו פליקס רפאל באטוס על הערבים, שנאמרו מפיו בחוג מצומצם או בארבע עיניים. להגיד על יצחק שדה, כפי שאמר רפאל באטוס: „הוא היה שמאלני, כי זה היה במודה" מוכיח עד כמה לא הבין את השקפת עולמו הציונית־סוציאליסטית הרא־דיקלית העמוקה של הלוחם, האמן והאיש יצחק שדה".

מבחינה זו צדק ח"כ רן כהן — ולא רק הוא — בהאשימו את שר־הבטחון יצחק רבין, שבחינוכו של יצחק שדה לא ידע לאמץ את תורת המוסר שלו בהתנהגות צה"ל בשטחים הכבושים.

נחום סנה
באר־שבע

תקוים מקפילים

שיר תגובה לשירו של עלי אלון „דוי אר־צי מולדתי" שהתפרסם ב„חותם" מס' 15

...שֶׁכֵּן מָצִינוּ בַּנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים
שֶׁהָיוּ חוֹתְמִין אֶת דִּבְרֵיהֶן
בְּדִבְרֵי־שֶׁבַח וּבְדִבְרֵי נֶחָמוֹת...
(ירושלמי ברכות ח ד)

אֵי־שָׁם
בִּקְצוֹת מֶרְחַקֵּי־עַד
דּוֹמֶה יָרַד מְקוֹר חִיּוּתִי
וְעֵינוֹת מוֹצָאַי חָרְבוּ
לְלֹא צִיּוּן וָשֵׁם
לְלֹא יָד וָנֶפֶשׁ;
אֵי־מִשָּׁם
מִמְּקוֹמוֹת נִדָּחִים
מִמַּחֲשַׁכֵּי־בוֹר
פּוֹקְעָה אַפְסוּת הַפְּלָגָה
דּוֹמֶם נְעוּר־עוּגָה
אֹפֶל־לֵב.

* * *

פֹּה! בַּמָּקוֹם הַזֶּה
כִּבְרַת אֶרֶץ אֲהַבְתִּי
בְּמֶרְחָבַיִךְ - קִיּוּמִי וְשָׁמְרִי
דְּמוּתִי וּמַעֲשַׂי;
בְּרֹאשׁ חוּצוֹתַיִךְ
מִזְדַּנֶּקֶת תּוֹכָחָה מְפַּת־כְּאֵב
וְאַתְּ אַחַת וִיחִידָה
אֶבְיוֹנָה וּמְסֻכְסֶכֶת
נְזוּפָה בְּעֶלְבּוֹנָהּ
מִי יִתֵּן נִמְצָא לָהּ
קָרְטוֹב שֶׁל נֶחָמָה.

אסתר רינגר־ירדני־גלברד
קיבוץ אילון

האיש בעל המסמך הגזעני

שנים רבות הייתי קונה ביום ו' את „הארץ". לפני חצי שנה גיליתי קיוסק בקרבת מגורי שבו אפשר להשיג את „על־המשמר", ועברתי לקרוא בו; ובדרך כלל נהניתי.

ברם, כשנטלתי אחד מגליונות „חותם" האחרונים חשכו עיני: ראיון עם הגזען קניג. לו אמר האיש, לפחות: טעיתי, אני חוזר בי — כי אז הייתי יכול להבין עוד איכשהו את הדחף לראיין אותו. ברם, אין זכר לחרטה בליבו. באיש הזה, בעל המסמך הגזעני, יש לו החוצפה לומר כי נעשו כל השגיאות האפשריות כלפי האוכלוסיה הפלסטינית!

הפתיחות והשאיפה להקיף קשת רחבה ככל האפשר, דבר טוב המה. כך, למשל, אני מברך על פרסום כתבה, המספרת על רבנים יותר נבונים ויותר אנושיים בקרב מנהלי ישיבות ההסדר. ברם, האם צריכה הפתיחות להגיע עד לכדי כך שפותחים את טורי העיתון — אותו עיתון שחשף בשעתו את המסמך הגזעני — לדעותיו הנואלות של גזען זה, אפילו כשהן עטופות הטעם בעטיפה רכה יותר?

כלום אין בעריכת ראיון כזה משום הבעת צער על חשיפת המיסמך הגזעני, משום חזרה בתשובה?

אברהם קדימה
רמת־גן

פסח הוא חג ההגנה

קראתי את כתבתה של חנה רוזנטל („חותם" מס' 14) „טקס של פיוס", בו רואינו שני מרצים נכבדים מאוניברסיטת חיפה: פרופ' קידר מהחוג למקרא וד"ר פנטון.

אין לי תואר אקדמי, אך גם אני מתמצא קצת במקורות של חג הפסח. ולכן יורשה להעיר לפחות הערה אחת למפתח המאמר ולכותרתו.

פרופ' קידר אומר: „פסח אין פירושו פסח, עבר (אלא) פירושו על פי ישעיהו הוא „לחמול" „לפייס", זבח פסח היה טקס של פיוס. אך אני מניח שהתכוון לפרק, לא פסוק, 15 והריהו בלשון המקור בתנך שלי: „כצפרים עפות — כך ייגן ה' צבאות על ירושלים. גנן — והציל פסח — והמליט". הפירוש המשתמעו פסח כאן הוא ל'הגן' ולא להתפייס!

כדי להביא אסמכתא מעמית בר־סמכא במקרא, מאוניברסיטת ירושלים, כוונתי לפרופ' ש. ליונשטם בספרו: „מסרות יציאת מצרים בהשתלשלותה" (הוצ' מאגנס), כותב בעמודים 84־85, בכותרת: „אופיו המקורי של הפסח": הוא מביא את הפסוק הנ"ל מישעיהו ומסכם: „הפרוש 'הגן' רק הוא עשוי ליישב את לשון הכתוב ויש לקבלו — —, וכך גם בתרגום השבעים — הגן, וכך גם מתרגם סומכוס וכך גם במכילתא דר' ישמעאל, בשלח בפתיחתא: והקב"ה ה ג י ן על בתי בניו במצרים שלא ינגפו, שנאמר „ופסח ה' על הפתח". וכך גם בשמות רבא יח. ז: „וראה את הדם, כביכול, עמד בפתח ודוחה המשחית שלא יגוף את ישראל." ופרופ' ליונשטם מסכם: הגענו, איפוא, לידי המסקנה שעניינו של השם פסח הוא הגנה מפני המשחית, המסכן באותו הלילה את חיי בני ישראל." סוף ציטוט.

מכאן שחג הפסח הוא חג ההגנה.

הדיוק והמובאות נדרשים במיוחד מחוקר במקרא. מה גם שהמראיינת פותחת את המאמר: „הוא (פרופ' קידר) מבקש להעמיד דברים על דיוקם ——".

אריה בן־גוריון
בית השיטה

לא כסף ולא בטיח!

ברשימתו המעניינת („חותם" מס. 18) תחת הכותרת „חיקוי גרוע של הדריך הזה", משום מה, ידידי גוגה קוגן על העלילה ב„אל סינארה" שכבר הוכחשה בזמנה, כאילו משתתפי המשלחת שיצאה עם אש"ף לבוקרשט קיבלו כספים [illegible] ועוד מוסיף ש„הפרסום עורר רעש גדול [illegible]

[illegible]

שמואל בונים

אקו"מפונקטורה

שלמה טנאי בא אלי לספר לי על תבעיות שיש באקו"ם (אגודת קומפוזיטורים ומחברים). הוא יושב ראש ההנהלה זה 15 שנה. למה דווקא אליו — למה לא?

ובכן תבעיות הן... אך מוטב שאציג תחילה את האורח שלי, שלמה טנאי — משורר, מתרגם, עיתונאי עם נטייה חזקה לעסוק בענייני הציבור בתחום התרבות (ראה — אקו"ם) הוא, למשל, [illegible] את שבע הספר לפני שלושים שנה. עד היום יצאו 10 ספרי שירה מפרי עטו. טנאי שייך לאותה חבורה של סופרים ומשוררים הנקראים לשם 'דור הפלמ"ח' או 'דור תש"ח'. אלה שב־45' הוציאו את הקובץ 'ילקוט הרעים' [illegible]

אך נחזור לאקו"ם — האגודה קיימת למעלה מ־50 שנה. [illegible]

היו הדברים פשוטים — היה תיאטרון והיה אולם קונצרטים והיה קל לפקח. היום טובעת הארץ בתרבות — יש רדיו, ויש טלוויזיות, ומתנ"סים, [illegible]

[illegible]

שבוע הילד

גם על גב הילדים

ידיעה על מותו של ילד בגדה המערבית או בעזה כבר מזמן אינה חדשה הראויה להבלטה, אבל איכשהו עוד מוצאת דרכה לעיתונים, בכותרת על טור אחד או בלי כותרת. מוות הוא מוות ועדיין מדווחים, איך מתים ילדים פלסטיניים: האחד מירייה, השני מהתחשמלות כשטיפס על עמוד־חשמל, כדי לתלות עליו דגל פלסטיני, השלישי „בנסיבות לא ברורות הצבא חוקר".

אבל איך חיים ילדים פלסטיניים, על כך אין מדווחים כמעט בכלל. הרבה פעמים נשמעות תלונות על ימי חופשה תכופים מדי ומרובים מדי במערכת החינוך שלנו (אמנם, התלונות סלקטיביות: הן נשמעות בעיקר מחוגים מסויימים מאוד וכמעט מסים מאורו תמיד לאחר הי"ו במאי, כאשר הורים רבים מנצלים את זכותם שלא לשלוח את ילדיהם לבית־הספר ומורים רבים בוחרים שלא ללמד). אילו הלימודים הושבתו למשך שבועיים, היתה פורצת זעקת־שבר. בצדק. ואילו הושבתו לחודש?

הלימודים בכל מוסדות החינוך בגדה המערבית מושבתים למעלה מחודשיים וחצי, ורבים בישראל אפילו לא קראו ולא שמעו על כך. כיוון שאין לימודים, גם המורים הושעו ממישרותיהם ותשלום משכורותיהם הופסק. הלימודים הושבתו על־פי צו של אלוף פיקוד המרכז, שתוקפו עומד לפוג ב־8 במאי. אך ב־3 במאי עוד לא ידעו לומר במינהל האזרחי, אם הצו יוארך או יבוטל. „איננו דוחים על הסף את פתיחתם של בתי הספר, אבל זה תלוי בהרבה גורמים", אמר לי דובר המינהל. אל תקלו ראש בדבר. אפילו אם בתי הספר יישארו נעולים, רעיון פתיחתם לא נדחה „על הסף"!

תלמידים בכל מוסדות החינוך בגדה מושבתים קרוב לשלושה חודשים

ההיגיון אומר, שאם רוצים למנוע ידויי אבנים, היה צריך דווקא לפתוח את בתי הספר: ילדים הבטלים מלימודים, יש להם הרבה יותר פנאי ליידות אבנים. אם הכוונה היא לבחון, כיצד יתנהלו הלימודים, הרי הדבר ממילא אפשרי רק אחרי חידושם. אמנם, ניתן לבחון את הדבר גם על פי הנעשה ברצועת עזה, שכן, שם פתוחים מוסדות החינוך. וכיוון שנשארו פתוחים, סימן שהעניינים מתנהלים לשביעות רצונם של השלטונות. מדוע בעזה כן ובגדה לאו? ככה. מימשל־כיבוש לא חייב לתת הסבר וגם אינו חייב לכלכל את מעשיו על־פי היגיון כלשהו.

דובר המינהל לא פירט באילו גורמים תלויה פתיחתם של בתי הספר, אבל לא קשה לנחשו: אספקת החשמל היא אמצעי לחץ, אספקת המים גם־כן, עוצר, סגר, אטימת בתים, הריסתם, מעצרים, גירושים, רשיונות נהיגה, היתרי נסיעה, פתיחת חנויות וסגירתן — וגם הילדים. אובדן שנת לימודים שלמה (וזה מה שצפוי אם ההשבתה תימשך) הוא בלי ספק אמצעי לחץ חזק, וכך, המימשל בגדה חורש על גב הילדים; כשם שהוא חורש גם על גב ההורים, שמעתה יוחזקו אחראים ויחויבו בקנסות (ואולי גם במאסר), אם ילדיהם ייתפסו (או יוחשדו) ביידוי אבנים. הענישה הסביבתית בתהליך השתכללותה.

אך האם גם תינוקות דבית רבן צריכים לשמש בני־ערובה? האמנם? האם גם זה מתיישב עם רוח היהדות, עם המסורת היהודית? לפני שעה רק פה ושם נשמעות מחאות וקריאות לפתיחתם מחדש של מוסדות החינוך בגדה. ארגוני המורים טרם נקפו אצבע. השבוע נפתחו אירועי יום הילד, בחסותה של רעיית הנשיא, הגב' אורה הרצוג. יש יום הילד היהודי, יום הילד הבינלאומי (בהשתתפות נשות שגרירים זרים), יום הילד הדרוזי, אפילו יום הילד הערבי. משרד החינוך והתרבות (בעברית מורה ומגושמת) „מברך את מארגני ומשתתפי אירועי שבוע הילד בישראל". יפה מצידו. כל הכבוד. אבל היה פי כמה יותר יפה וראוי לכבוד מצד משרד החינוך והתרבות, לו ניצל את ההזדמנות, כדי להרים קולו — אם לא מוקדם יותר, הרי לפחות לרגל יום הילד הבינלאומי — למען פתיחתם מחדש המיידית של מוסדות החינוך בגדה המערבית.

וגם מצד רעיית הנשיא.

● יהודה לחב

שישה כדורים מטווח קצר

לא מעוניינים בסולחה, בני משפחת אבו־רביע. המלצתו של שר המשפטים שריר לחון את רוצחי אביהם, מתקבלת אצלם כסטירת לחי. ג'עבר מועדי יודע, שהעיסוק המחודש בפרשה ותגובתם הנזעמת של הבדואים מרחיקים את אפשרות מתן החנינה לבניו. אפילו המועד המתקרב של הבחירות לא יועיל

מאת גוגה קוגן

היה לילה ירושלמי קר, ה־12 בינואר 1981, כאשר ח"כ הבדואי, מוחמד אבו־רביע החנה את מכוניתו הירקרקה, פז'ו 504, מול פתח מלון "הולילנד" בירושלים. הוא ירד לבוש בגלימתו המסורתית ולא הבחין כי באפילה של מגרש החנייה הסמוך חונה ג'יפ צבאי.

בג'יפ ישבו והמתינו לו שלושת בניו של השייך הדרוזי ג'עבר מועדי, סיף, דהאש והיל, אשר עקבו אחרי אבו־רביע מרגע שיצא משטח מגורי שבטו בנגב. הם ידעו את כל תנועותיו ובעיקר ידעו כי באותו לילה גורלי נוסע אבו־רביע ללא שומר ראש. שומרי ראש ליוו את הח"כ הבדואי מאז החל לחשוש כי חייו נתונים בסכנה, עקב הפרשה של הפקעת קרקעות מתוך שטחי הבדואים, לשם בניין שדה התעופה בתל־מלחתא, וגם משום שהיה נתון ללחצים מצד השייך ג'עברי שדרש ממנו לפנות את מקומו בכנסת לטובתו.

שעות מספר לפני כן, יצאו מביתם בירכא סיף ג'עברי, סגן בצה"ל, וקצין המבצעים של יחידת המיעוטים הצעיר היל, בג'יפ הצבאי לכיוון ירושלים. בדרך אספו מכלא שכם את אחיהם הבכור דהאש, אשר שימש בתור סגן מפקד המיתקן. משעה 6.30 כבר התמקמו מול פתח המלון, בהמתנה דרוכה. נוכחות הג'יפ הצבאי לא עוררה תשומת לב מיוחדת, זה היה חלק מהנוף במקום. סיף החזיק בידיו את אקדח השירות שלו.

ברגע שאבו־רביע ירד ממכונית הפז'ו, רץ אליו סיף וירה בו מטווח קצר שישה כדורים. אבו־רביע ניסה להימלט ושלף אף הוא אקדח, אך היריות שפגעו באיש בראשו ובחזהו, הכריעוהו. אבו־רביע נפל, מתבוסס בדמו, וסיף פנה בריצה חזרה אל הג'יפ. הוא לא הבחין כי באותו רגע, בגלל רעש היריות, יצא בריצה מהמלון נער המעלית, אשר עמד מזועזע מול גופתו של אבו־רביע, הג'יפ הצבאי התניע ופנה לכיוון הוואדי הסמוך לכביש החוצה־סיטי, נגד כיוון הנסיעה. נער המעלית ראה את הג'יפ בבירור, הוא היה עד המפתח.

שלושת בניו של מועדי נסעו בנסיעה מטורפת לכיוון שכם, אבל הם לא לקחו בחשבון פרט קטן: ברגע שברשת האלחוט של המשטרה נודע על היריות בפתח בית המלון, הופעלה תכנית המחסומים הארצית, מחשש שבוצע פיגוע חבלני. האחים מועדי המשיכו לנסוע עד שבפתח העיר שכם נעצרו על־ידי מחסום של מג"ב. אנשי הכוח הכירו את האחים, אשר ביקשו מהם שיתנו להם להמשיך. אולם אנשי מג"ב, דרוזים כמוהם, סירבו והסגירו אותם למשטרה.

עשרה ימים היו עצורים שלושת האחים לחקירה כאשר הצח"מ המשטרתי מתמקד בשני כיוונים אפשריים: שהמניע לרצח הוא סכסוך בין שבטים בדואים על שטחי קרקע, בעקבות בניית שדה התעופה תל־מלחתא או אי־כיבוד הסכם הרוטציה בכנסת בין אבו רביע לבין השייך הדרוזי ג'עבר מועדי.

ביום העשירי נשבר סיף והודה ברצח, כאשר אחיו מסרבים לשתף פעולה עם המשטרה. הוא שיחזר את כל פעולותיו מול המצלמות והתיק הושלם להגשת תביעה פלילית. לטענתו, אביו לא ידע בכלל על תכנון הרצח. הכל היה פרי יוזמתם. הם חשבו כי יש לבצע רוטציה בכל מחיר, אפילו במחיר רצח.

[redacted]

בית המשפט הרשיע את כל השלושה. היל וסיף מועדי נדונו למאסר עולם, מתוכו ריצו שבע שנים וחצי. הבן השלישי, דהאש, שעזר בתכנון, נשפט לשלוש שנים וכבר שוחרר מכילאו. איש לא היה מעלה את בני מועדי על ראש דאגתו, לולא נזכר מישהו במועד הבחירות הממשמש ובא ובקולות הדרוזים הצפים וניתנים לניווט. לא מן הנמנע שאותו מישהו אמר לעצמו: אם אסירי המחתרת השפוטים על רצח, מועמדים לחנינה, מדוע לא יהיו כך גם בני מועדי?

שר המשפטים, אברהם שריר, עשה זאת שוב. באמירה אחת הצליח לשלוף את הדובים מהיער: להרתיח את דמם של הבדואים בדרום, להכעיס מאוד את הבדואים שבצפון, להביך את הדרוזים. שריר, ברוחב ליבו, המליץ בפני נשיא המדינה לחון את בני מועדי. ככלות הכול, שבע שנות מאסר הן כנראה עונש די והותר עבור רצח, הרצח הפוליטי המובהק ביותר בתולדות המאבק על כסאות בכנסת.

אולם נראה כי פנייתו של שר המשפטים לנשיא המדינה פועלת בסופו של דבר כמו בומרנג. הכעס בין הבדואים על רצח שלא כופר וסולחה שלא נערכה התעורר מחדש. אצל משפחת מועדי התחושה היא של מבוכה ואפילו של פאניקה. במשך שנים היה ראש המשפחה, ג'עבר מועדי, לוחץ ומפציר היכן שרק יכול היה, למען יומתק עונשם של בניו שרצחו למענו. עכשיו, ההתעסקות המחודשת בפרשה והתגובה הזועמת של משפחת אבורביע מרחיקים מחדש את אפשרות החנינה. גם אם טרח מועדי ומצא נציגי שבטים בדואים שיחתמו על עצמה בעד חנינה, אין בכך כדי לעשות רושם כלשהו על קרובי משפחתו של הנרצח, הדוחים על הסף כל הקלה נוספת בעונש. יש להניח כי אם בכל זאת תתבצע החנינה ושני בני מועדי יצאו לחופשי ללא הסכמת הבדואים, צפוי לנו המשך הפרשה אשר החלה לפני שמונה שנים בכניסה למלון הולילנד או, אם תרצו עוד קודם לכן, בהסכמים הרקובים שמפלגת העבודה ידעה לערוך בעבר עם נציגי המיעוטים שקולותיהם היו דרושים להם.

[redacted]

בירכא, הכפר הדרוזי מושבו של ג'עבר מועדי, יש אותן סימטאות מפותלות כמו בכל כפר ערבי אחר. ההבדל היחיד הוא שבסימטאות הקשות למעבר כלי רכב, הולכים צעירים במדי צה"ל, שהופעתם החיצונית אינה נבדלת מזו של חיילים אחרים. משם גם יצאו בניו של חבר הכנסת נשוא הפנים, לבצע מעשה שבסופו של דבר התנקם קשות בו ובמסלול חייו הפוליטיים.

ג'עבר מועדי לא רוצה, בלשון המעטה, לזכור את מעשה הרצח, ובעיקר לא לייחס לו אספקט פוליטי. גם את השמועות על החנינה הוא מנסה, בכל כוחו הרטורי, לעקר ממניעים פוליטיים.

קשה, אבל אפשרי. בסלון ביתו, עם הספות הגדולות המיועדות לקבלת הרבה אורחים, הוא אומר: "העניין הוא לא פוליטי. אנחנו במדינת ישראל, מדינת חוק, וזאת לא הפעם הראשונה שקרה דבר כזה. בכל העולם קורים דברים כאלה, אני אומר את זה לא רק בשביל להרגיש נקי, שהילדים לא עשו. עד היום הם אומרים שלא עשו, אבל בית המשפט המחוזי והעליון דחו את זה. בכל זאת הצדק בישראל לקח חלקו, עברו שבע שנים וחצי. שלושה בחורים, הראשון כבר יצא, כי ישב שלוש שנים. הוא גמר קורס מר"ם ארוך, היה בסכנת חיים בשטחים, היה סגן מנהל בית סוהר — הפסיד הכל, את העבודה שלו..."

"השני", הוא ממשיך, כאילו מדבר אל עצמו, "קוראים לו סיף, היה קצין קרבי, לא עברייני, לא מהעולם התחתון, כבר עברו עליו 7 שנים וחצי. השלישי, חייל, חייל משוחרר, גם כן הפסיד הכל, היתה לו נגריה."

ג'עבר מועדי — בית המשפט טעה אבל אנחנו מקבלים את זה

הנרצח ח"כ אבו־רביע. בניו אומרים: "לא תהיה פשרה. האיסלאם לא סולח לרוצחים"

"אנחנו הגשנו כמה פעמים (בקשות תמיכה בחנינה) ולא השארנו אף ראש עדה, אנשים חשובים. אפילו הבדואים מהצפון ומהדרום, כולם חתמו בקשות חנינה לנשיא המדינה. גם פנינו למשפחת אבו־רביע לעשות שלום והם לא רוצים. פנו אליהם אנשים חשובים, אפילו ראש העיר של עזה, ראשד א־שאווה פנה אליהם, אנשים מחו"ל שבאו, והם לא רוצים לעשות סולחה."

"אנחנו אפילו לא ביקשנו חנינה, אלא המתקת עונש. אבל אנשים מכל העם, יהודים, מוסלמים, נוצרים, ביקשו מהנשיא חנינה. אמנם היתה המתקת עונש, אבל זה היה לפני שנתיים וחצי. עכשיו היה צריך לתת להם ללכת..."

[redacted]

מועדי מדבר עכשיו בכאב. הוא מספר על מצב בריאותו של אחד הבנים, אשר עבר הרבה תלאות רפואיות בשירותו הצבאי וממשיך איתן גם בכלא. לא רק הוא, גם אשתו סובלת מבעיות רפואיות. החנינה, עם תבוא, צריכה לטעמו לבוא מטעמים הומניטריים ולא מטעמים פוליטיים. הוא גם אינו מודה שבניו ביצעו את הרצח. "יש אנשים שבית המשפט הרשיע אותם ואחרי עשר שנים התברר כי לא עשו את מה שקיבלו עליו עונש..." זה לא סימן, אם בית המשפט (הרשיע אותם) יעני, אפילו נשיא בית המשפט הוא בן־אדם, לא נביא, יש אפשרות שהוא טעה. הילדים אומרים עד היום 'לא עשינו', בית המשפט טעה אבל אנחנו מקבלים את זה."

יש גם אשמים אחרים. התקשורת למשל! "לפעמים עושים מזבוב פיל", הוא אומר בניסיון אחרון להמעיט בחומרת המעשה שעשו בניו. "התקשורת, חזותי, (שעושה גם מפיל זבוב) הם אויבים לא רק של הציבור אלא גם של המדינה..."

התקשורת, לפי תפישתו של מועדי, ניפחה את המקרה מעבר לכל פרופורציה, והיא שגרמה לעונש החמור.

כאשר אנו שואלים אותו, על דבריו, שהתפרסמו בעיתון "חדשות" ש"הרצח היה פוליטי ומאלוהים (?) ודברים כאלה קורים בכל העולם", הוא עובר למגננה:

"אני אף פעם לא אמרתי דבר כזה מעולם" ולחיזוק דבריו הוא נתלה בבריה של לא אחרת מאשר גולדה מאיר, אשר "אמרה שהיא במדינת ישראל מפחדת רק מהיהודים, היא לא מפחדת מהאויב. אם אתה בא היום ואומר לי דברים כאלה אני רוצה להפסיק לדבר, אתם עוזרים לאויב..."

ג'עבר מועדי מתעטף בשתיקה. ניסיון נוסף לדובב אותו מעלה טענה אחרת: "אם אתה בא אלי עם דעות כאלה, קיצוניות, אז אני לא מדבר..." הכוונה היתה להתראיין על מנת להציל את הבנים, לחלץ אותם מבית הסוהר, לגייס אהדה שתתרום לחנינה. מרגע שגילה שהכתב אינו מגלה אהדה רבה למעשה הבנים או לבקשת השחרור, נסתיים הראיון.

אחד ממקורביו מנסה להסביר לי כי המצב מאוד רגיש ולכן הוא לא רוצה לדבר. מאוחר יותר, בכפרו, יגידו לי אנשים שהטינה לעלבונו הרבה יותר עמוקה מאשר שאלה מביכה של כתב כלשהו.

[redacted]

ג'עבר מועדי, הוא יציר כפיו של השלטון המפא"יניקי, של שיטת "המכובדים" אשר העלה לשלטון במגזרי המיעוטים את אלה שעשו דברים בשביל המימסד. למועדי יש עבר מפותל, שקוע בעולם הדמדומים של המאבק המפא"יניקי. ומישהו בכפר יודע לספר כי בתקופת המנדט היה מעורב במעשה אלים, עליו שילם בכמה שנות בית סוהר. הנקודה העיקרית, אומרים לי, היא, שמועדי אשר מפלגת מפא"י רוממה בזמנו, חשב כי בזכות שירותיו, בזכות מעמדו בעדה הדרוזית, מעשה בניו לא יזכה לתגובה כה חריפה כמו עונש של מאסר עולם. הוא היה משוכנע כי איכשהו עניין הרצח יעבור לאיזה סדר יום מיוחד, המיועד למיוחסים ולפרוטקציה, ולא ייבחן באמות מידה המיועדות לפשוטי העם.

ברחוב של ירכא, הרוחש אינטריגות, מאבקי כוח, [illegible] מנקמות, טוענים כי בניו של האיש "עושים חיים בבית הסוהר וכל מה שקרע זה כבית, זה בית סוהר זהב". שואלים אותי, "למעשה הם לא צריכים חנינה, כי הם יותר בבית מאשר בכלא".

"על סולחה אין מה לדבר", אומרים לי. "לך תשאל את הבדואים בביר אל־מכסור, שם יש איש המכיר אותו היטב, מוחמד חוסיין גדיר, הוא היה איתו באותה רשימה לכנסת, יחד עם אבו־רביע, לך תשאל אותו..."

[illegible] לבוא סולחה, נקודה

מוחמד חוסיין גדיר הוא איש חשוף, כי הוא פוליטיקאי וגם מוכתר כפרו, ביר אל־מכסור. הוא אומר כי "השלום וכלומר לעשות סולחה, הוא מעל לכל דבר, בתנאי... שהבדואים בדרום יסכימו. לכל דבר יש סוף ואין לנו שום דבר נגד הדרוזים. אנחנו ביחסים טובים איתם. אל תגיד דרוזי, תגיד ג'עבר מועדי. הוא צריך ללחוץ שתהיה סולחה, ואם הם יסכימו אנחנו לא נתנגד..."

האיש מסביר כי לפי הנהוג בחוק השבטים, אם ההורים של ההרוג מסכימים לסולחה, והיא אכן מתקיימת, אז הם יכולים לקבל, כאוחר יותר, שגם תהיה חנינה. "אני חושב שאין סיבות לאף אחד לעשות חנינה. לנשיא אסור לעשות דבר כזה בלי שתהיה קודם סולחה וההורים של המנוח יחתמו ויגידו: עשינו סולחה ואנחנו לא מתנגדים לחנינה. זה החוק של השבטים."

לדעת חוסיין גדיר, כל צעד אחר יהווה פגיעה בבדואים, שסיפור העבר, הסיפור הפוליטי, עדיין חי בזכרונם.

"המפלגה לחצה עלינו אז להקים רשימה משותפת. ראש הרשימה היה סייף א־דין זועבי מנצרת. אח"כ בא אבו־רביע, אחריו ג'עבר מועדי ובסוף אני מוחמד חוסיין גדיר. עשינו בינינו הסכם רוטציה, שכל אחד יכהן שנה, מתוך ארבע שנות כנסת. זועבי היה חבר כנסת שנתיים ו־3 חודשים והתפטר. במקומו בא אבו־רביע אשר כיהן 7 חודשים. ואז מועדי החל ללחוץ עליו שיתפטר כי אצה לו הדרך להיות חבר כנסת.

הבדואים אמרו למועדי שיש זמן, אבל כנראה הזמן של הדרוזי אינו הזמן של הבדואי. הנושא רחוק בו מאוד, והשאר מסופר בתולדות הפרוטוקולים של בית המשפט. בשביל גדיר, בית המשפט קבע מה שקבע והוא לא רוצה להרחיב יותר את הדיבור על כל העניין וגם לא להתעסק יותר בפוליטיקה. בשבילו נשאר חוק השבטים, זה מה שחשוב וקיים, שאחרים ישברו את הראש על חנינות.

[redacted]

ת[illegible] גם הם נשק פוליטי נגד השלטון [illegible]. יש להניח כי בעקבות הרעש והתקשורתי שעוררה הבקשת החנינה, היא תגווע בסופו של דבר כמו שגווע לא מכבר [illegible] לחנינה שנועדו לפטור פרשות לא פתורות. [illegible]

נשיא המדינה אינו יכול להתעלם משיקולות [illegible] הבדואי [illegible] כל אקט של חנינה ללא סולחה מקרית. [illegible] יש להציג ירידתו. לבדואים, כמו לדרוזים, שמורה [illegible] זכות ההצבעה לכנסת.

ושר המשפטים שלנו שריר, גם הוא אדם אחראי [illegible] רגיש לניואנסים ושתניים הפוליטיים של העניין, להשקיע [illegible] לא בבחירות. המלצות כאלו [illegible] להביא את הדרוזים לעשיית שלום ביניהם, כבוד [illegible] בכוח, צריך לעבוד.

■

אזרחים מדרגה שלישית

מאג'ד אבו־רביע, בנו הבכור של שייח חאמד אבו רביע, משוחח עמי ביום שבו הרס מנהל מקרקעי ישראל שני מיבנים לא־חוקיים בשבט אבו־רביע. כמה שבועות קודם לכן, לא מונה מאג'ד חבר במועצה האזורית הבדואית החדשה "משוש". שני האירועים הללו, בצירוף התנתקות הולכת וגוברת של המשפחה ממפלגת העבודה, החלו עלבון עמוק אצל בני משפחת אבו־רביע. ההצעה לתת חנינה לאנשים שרצחו את אביהם, היא בגדר סטירת לחי נוספת, חזקה ומשפילה מן הקודמות.

"המשפחה לא תסכים לסולחה או לחנינה", אומר מאג'ד. "לא תהיה פשרה בעניין זה. בדת האיסלאם לא סולחים לרוצחים, ולא עושים איתם סולחה. לא מושיטים יד לפושע.

"אנחנו יודעים שהמלצת השר שריר נובעת מנימוקים פוליטיים של הליכוד, על רקע הבחירות הקרבות. לג'עבר מועדי יש קשרים מצוינים עם שרי ממשלת האחדות, גם מהמערך, וגם מהליכוד. מועדי הפעיל לחצים על שרים מהמערך ומהליכוד, והם נכנעו, כי שתי המפלגות מעוניינות לחזק את הקשרים עם משפחת מועדי לפני הבחירות.

"זו מכה קשה מאוד למשפחה. במקום להביא את המתכנן הראשי של הרצח, השייח ג'עבר מועדי – למשפט, נותנים לו שורה של מתנות יקרות. קודם כל, הוא ירש את המנות בכנסת. שנית, בנו הבכור, דהאש מועדי, שוחרר אחרי שלוש שנים. אחר כך הנשיא המתיק את עונשם של השניים האחרים ל־24 ול־21 שנות מאסר. הפעם, לצערי הרב, אנחנו נדהמים לשמוע שיש לחצים לתת להם חנינה מוחלטת. זו עוד מכה. המשפחה רואה עצמה מושפלת. לא נותנים לנו את הכבוד שנהגו לתת לנו בזמן שהמנוח היה בחיים. מפלגת העבודה, בהשפעת אנשים מסוימים במרכז המפלגה, הקשורים למחלקת המיעוטים – הפקירה את הקשרים איתנו, הבנים של שייח אבו רביע.

אנו פונים לנשיא המדינה דרך עיתונכם וקוראים לו לא לעזור לפושעים. אם הוא יעשה זאת, נראה את עצמנו כאזרחים מדרגה שלישית".

● שלי יחימוביץ'

בת אימוץ

שנה לאחר שנמסרה לאימוץ בהוראת בית המשפט, פסק בג"ץ להחזיר את רותי לרשות אימה ולתוכנית השיקום שהציע לשתיהן שמואל המושבניק. בפסק הדין קובע השופט כי העוול שנעשה לאם יתוקן על ידי כך שתינתן לה הזדמנות להוכיח שהיא מסוגלת להיות אם טובה לילדתה

(שמות האנשים והמקומות בכתבה שונו, למניעת זיהויים)

מאת אהוד דור

״נותרתי כה מרודה בלי ילדתי הקטנה./ לקחו אותה ממני עם דמעה כה מרה./ הה אלוהים הוא שברא שופטים, תובעים ועובדות סוציאליות,/ אז למה למה זה קרה?/ אני אבודה בלעדייך ילדה." — כתבה ירדנה (אשר שמה שונה, כמו גם כל שמות האנשים האחרים ושמות המקומות בכתבה). היא צירפה את השיר אל שיריה הרבים שהלכו וגדשו שתי מחברות עבות ומרוטות, בבית אמה בשכונה ג' בעיר צפונית. שנה ארוכה ומורטת, שטלטלה את ירדנה בין היאוש לסיכוי שתשוב ותזכה בבתה, שנלקחה ממנה בצו שופט.

זמן מה לפני שעמד שופט בית המשפט המחוזי בחיפה להוציא את הצו המורה לנתק את רותי מאימה ירדנה בשל הזנחה וחוסר תיפקוד כאם — התגלגלו הדברים אל אזניו של שמואל מכפר־אילנות. שמואל, כמו חברי מושב אחרים, נהג להעסיק במשקו אסירים משוחררים, שהיו מסייעים לו ובתוך כך עוברים תהליך של שיקום. אחד האסירים סיפר לו אודות חברו, שהוא עבריין מוכר וידוע, הנשוי לירדנה, ועל כך שעומדים לקחת מהם את רותי, בתם בת השנתיים וחצי. כששמע זאת שמואל, מי שהוגדר מאוחר יותר כבעל רצון טוב ומידות תרומיות, המעוניין בכנות לשקם את ירדנה — מיהר והציע לירדנה לעבור עם בתה ולגור לידו במושב, ולעבור בו תהליך שיקום. הרעיון הזה לבודד את השתיים מסביבתן הרסנית, ולחולל שינוי העשוי להציב סיכוי אחר עבורן. כל ההוצאות תהיינה עליו. ירדנה המודעת לבעייתיות שבמצבה, נענתה להצעה ועברה לגור במושב. אלא ששבוע לאחר מכן, כשהוא אינו לוקח בחשבון את השינוי הדרמטי באורח חייהן ובסיכוי שנפתח לשתיהן בכפר־אילנות, נענה בית המשפט בחיפה לבקשת „השרות למען הילד" שבמשרד הרווחה ופסק — שיש ליטול את רותי מאמה. עוד קבע בית המשפט שהקשר של ירדנה לרותי או יותר נכון הקושי שלה לוותר על רותי או להינתק ממנה, הינו בעל משמעות אגוצנטרית, ולכן החליט שדרושה לילדה, וברחיפות, משפחה יציבה אשר תעניק לה את החום והביטחון, שירדנה אמה לא מסוגלת להעניק לה.

ואז, לדברי ירדנה, עוד טרם נספג כל צורכו הדיו על צו בית־המשפט, וכבר חשה בהולה במונית — עובדת סוציאלית מ„השרות למען הילד" אל הכפר. קראה לילדה לבוא עמה לרכב. וכשאר דרכה כף רגלה של רותי במונית, עקרה זו ממקומה, לנגד עיניה ההמומות, ושוב לא ראתה אותה אימה ולא ידעה לאן נשאוה. שנה וחודש ימים.

נשמה שנצרפה באש הגהינום

ירדנה הדואבת ואחוזת התדהמה, המתינה עוד חודש ימים בכפר־אילנות — עד לאישורו הסופי של צו האימוץ על־ידי בית המשפט בחיפה — אולי עוד ישתנו הדברים. אך כאשר אושר פסק הדין והאימוץ הפך החלטי — התמוטטה. היא בלעה כדורי שינה מתוך כוונה לשים קץ לחייה, אלא שבדרך מקרה הזדמן שמואל למקום ומצא אותה מעולפת. בבית החולים השיבו לה את הכרתה. בייאושה עזבה את הכפר וחזרה אל בית אמה, בשכונה הדלה הנטועה בראש המצוק המתנשא מעל העיר. שנה אינסופית של דעיכה איטית וכסיסת צפורנים המתינה לה שם. היא נקרעה בין דיכאונות ומשיכה אל חברת העבריינים שהכירה וסבבוה — לבין הכורח לשמור על שפיות שתמנע התדרדרות אל עברה. היא הבינה שהתדרדרות כזו תקפד סופית את הסיכוי הקלוש שהבהב, עדיין, לקבל את בתה חזרה. כל התלישה והטלטלה הנוראה הזו נדחקו אל דפי המחברות שלה: שיר רודף שיר. בזמנים אחרים, נחים מאלה, יבואו המבינים בשירה וישפטו.

שמואל, שהוא מעט נמוך ומעט סגור, ולו מבט נבוך ותייכני, המתקשה, אם בכלל, להרים את קולו, לא יכול היה לשאת את החלטת השופט. נפשו הרגשנית התקוממה מפנימיותו, והוא לא עצר בה עד שניגש וכתב לשופט, כשהוא שוכח שאין אפשרות חוקית להתכתבות עם שופט בנושא בו הוא דן. „פסק דינך נראה לי חמור מכל אשר יכולתי להעלות על דעתי..." הוא כותב לו, „אני ראיתי את האהבה של רותי לאמה. ראיתי את אהבתה של ירדנה לבתה. זאת היתה אולי הפעם הראשונה שהיו לירדנה השקט והשלווה והאפשרות לאהוב את בתה, לטפל בה, ולהשקיע בה את כל כולה... יש לה נשמה טובה, לירדנה, נשמה שנצרפה אולי באש הגהינום, אבל יצאה טהורה וזכה מכל אשר ידעתי. ואני בלבי חשבתי, שבאושר הזה שהפקיד אלוהים בידי, אוכל לקיים את הצו הזה — אוכל לשמור על הקשר המקודש הזה. זו היתה המצווה הגדולה ביותר שנפלה בחלקי, ואתה קורא לה תמימות, אתה מכנה אותה רחמנות — ואני קורא לה קיום מצוות. אתה, כאדם דתי, מנעת ממני את קיום המצווה הגדולה הזאת, ועל זה לא אוכל לסלוח לך... האם לא עמד לנגד עיניך הפסוק: ‚קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה, מאנה להנחם על בניה כי איננו'... האם תוכל ירדנה לעמוד בנטל הזה? והיא עוד חלשה ופצעיה טרם הגלידו מכל אשר עבר עליה? אתה גזרת את דינה... ואני נמצא לצידה ובוכה איתה ובוכה לבדי... אני אבטל עכשיו ימי עבודה ואשקיע כספים אצל עורכי דין, במקום לשפר את חייהם של רותי וירדנה. אבל אני אעשה כל מאמץ שהקשר המקודש הזה, בין ירדנה לרותי, לא יינתק. ואני מקווה שאצליח."

והוא הצליח. היהודי העניו והצנוע הזה, שהוא רווק והוא בן 58, הילך שנה ויותר, בדבקות תמימה ועיקשת, בין עורכי־דין ובתי משפט, תוך גילוי הורות עמוקה עם משפחתה וקורותיה של ירדנה, עד שפסק בית־המשפט העליון להשיב את רותי לאמה.

קצת בלגן עם המשטרה

אלא שבמהלך אותה שנה נטו הכל לחנית, שרוב הסיכויים אהם, שבית המשפט יפסוק לרעתה של ירדנה. מול עברה של ירדנה, ששימשו בו כמעט כל היסודות העלולים להציג תדמית של אם שלילית — התייצב „השירות למען הילד" שבמשרד הרווחה, על צוות העובדות הסוציאליות שלו, על הפסיכולוגים שלו ועל נסיונו המשפטי. השדרים שהגיעו אל ירדנה ושמואל ביטאו סיכויים קלושים להתגשמות תקוותם לראות שוב את רותי. הילדה נשלחה כבר לאימוץ, ביעד לא ידוע ואצל משפחה אלמונית; עכשיו יהיה על השופט, שטובת הילדה בראש שיקוליו, להכריע גם על ניתוקה של רותי מהמשפחה המאמצת, שכבר נבטו קשרים בתוכה.

בבית אמה של ירדנה, אפשר לחוש בייאוש. אנחנו מלווים את ירדנה ושמואל חודשים ארוכים, ובקיץ שעבר, כאן, בשכונה הצחיחה והענייה הזו, שאינה לובשת פנים של שכונה אלא במרכזה בלבד, אנו פוגשים ברחל, האם והסבתא, שהיא בת 38. אשר עלתה ממרוקו לפני 27 שנים, ונקלטה בעיירה הזאת. ירדנה היא בתה הבכורה מנישואיה הראשונים, שרידי המבטא המרוקאי אחוזים היטב בדיבורה: „אני יש לי שמונה ילדים. שניים מהבעל הראשון ואני הגדלתי אותם עד שהתגרשתי ממנו כי לא השתווינו. ואחר כך התחתנתי עם בחור טוב, שהוא לא בחור של רחוב. אנחנו מתפרנסים מהביטוח שלי, זה בגלל שאני קצת לא מרגישה טוב וקצת מקבלת מהביטוח לאומי. יש לי אחוזי נכות שבעים וארבע — בגלל הלב שלי, ובעלי יש לו גם נכות. אין לנו עוד עזרה, רק מהנכות". כך היא מספרת, שעה שהיא יושבת על הספה לצד בתה ונושאת את תמונתה של רותי.

וירדנה מספרת איך „בכיתה ט', היה לי פה קצת בלגן עם המשטרה וזה, אז לקחו אותי למוסד בירושלים. לא, לא היו לי בעיות עם המשטרה, פשוט הייתי אוהבת איזה בחור, והם, ההורים שלי, לא היו מרשים לי לצאת איתו. לא הייתי מספרת להם וכל הזמן בורחת איתו והולכת איתו, והם היו מחפשים אותי. אז אמא הלכה למשטרה, לקצין מבחן, דיברה איתו ואמרה לו שהיא לא מוצאת את הילדה, אז הם הכניסו אותי למוסד, סתם ממש סתם הכניסו אותי. השתלבתי יפה שם. היה לי בסדר, לא היה לי רע. אבל אחרי זה הייתי בורחת גם משם איזה תקופה — אז הכניסו אותי משם למוסד יותר סגור. אבל אני לא נכנסתי לשם בגלל עבירה פלילית, אלא בגלל שברחתי מהמוסד שלי. פעמיים נכנסתי לשם, פעם לחודש וחצי ופעם לשלושה חודשים בגלל הבריחות שלי.

„נמאס לי מהמוסדות האלה. רציתי כבר להיות בסדר, ואז הכרתי את דוד, בעלי לשעבר. הוא שמר עלי ארבעה חודשים אצלו כשהייתי בבריחה. הסתתרתי אצלו בבית שלו. הוא היה גרוש. ואחרי ארבעה חודשים הסתבכתי ונכנסתי ממנו להריון. רציתי לעשות הפלה, אבל הוא הבטיח שהוא יהיה בסדר, שהוא יעבוד, שהוא ישתנה והכל יהיה בסדר. אז התחתנו. אני הייתי בת שבע־עשרה ואמא שלי עזרה ועשינו חתונה גדולה ומפוארת. אבל אחרי החתונה, אני רואה הבן־אדם לא משתנה. הבית לא מסודר, כל היום ישן עד הערב, והסמים והחברים העבריינים שלו. אחר כך הגיעה השעה של הלידה. ילדתי ילדה פגית בבית החולים בעפולה, וכבר אחרי שילדתי את רותי, היא היתה צריכה להישאר באינקובטור שלושה חודשים".

שבועיים לאחר שרותי התינוקת הגיעה לביתה של ירדנה, תקפה אותה מחלה בדרכי הנשימה והיה הכרח להעבירה לבית־החולים רמב"ם לאשפוז. על פי טענת עובדות משרד הרווחה, היא הגיעה לבית־החולים מוזנחת וסובלת משלשולים, הם גם גילו בה כוויות בשל אי־החלפת חיתולים. ירדנה, ששוללת את התיאור הזה, היתה באותו זמן סבוכה וקרועה במערכת יחסיה עם בעלה המכור לסמים. הילדה־האם הזאת, ניסתה עדיין לשמר את נישואיה ואת אהבתה לבעלה, עד שנגזר עליו עונש מאסר בגלל סחר בסמים. עכשיו החלה להבין שעליה למצוא דרך להיפרד מבעלה ולנתב לה דרך אחרת. שוב ניטלטלה מחדש בכל הליכי הגירושין כשהיא מוותרת על כל רכושה, ובלבד שבעלה ישאיר את רותי אצלה. כל אותה תקופה סוערת שירדנה נתרסקה בה, שכבה בתה רותי בבית החולים, ולאחר מכן, משהחלימה, הועברה למוסד לילדים. ירדנה התבקשה לבוא לבקר את ילדתה במוסד והיא לא עמדה בכך. ביקוריה הלכו ונעשו נדירים יותר וקצרים יותר, למורת רוחם של עובדי הרווחה. קשה לה, לירדנה, להסביר את הפרק הזה בחייה שלה ושל בתה, גם לרשויות הרווחה היה הדבר בלתי מובן, אלא אם כן היו מעמיקים לחדור אל המפולת והשברים שירדנה אבדה בהם בזמן ההוא.

אם ילדותית, בלתי בשלה

אנשי משרד הרווחה, ב„שירות למען הילד", הגיעו למסקנה ששוב לא יוכלו בני הזוג להציע בית יציב וקבוע לרותי. הם החליטו לקיים דיון בעתיד הילדה, אלא שירדנה ובעלה לא הופיעו אליו. כאן פקעה סבלנותם והם החליטו לפתוח בהליכים משפטיים להכרזה על רותי כבת־אימוץ. משנודע הדבר לירדנה ובעלה הם התייצבו בפני רשויות הרווחה והצהירו שהם „מוכנים לפתוח דף חדש" ואף לבטל את בקשת הגירושין שכבר הוציאו, ובלבד שיחזירו להם את הבת. אלא שהעניין לא הסתייע בידיהם. הסיכסוכים בין ירדנה לבעלה החריפו, עד שזו קמה, נטלה את רותי ועברה לבית אימה, כאן בשכונה ג' הנשכחת. רותי סודרה במעון יום וירדנה עבדה כמלצרית ושוב חודשה הפנייה לגירושין שאף יצאה אל הפועל.

כחצי שנה שהו השתיים בבית האם. גם תקופה זו היתה קשה לשתיהן. ירדנה, שהיתה שסועה עדיין מהרס נישואיה, התקשתה במלוי חובותיה כאם לכל דבר, הגם שהשקיעה מאמצים ניכרים לעמוד בכל אותן הדרישות. מצבה של רותי, כך עולה מדיווחן של העובדות הסוציאליות, לא השביע רצון. שוב עלתה ההצעה להפריד בין הילדה לאם. הן סיפרו שמצבה של רותי בבית הסבתא הוא בכי רע. היה חשש לבריאותה של רותי, אם תימשך ההזנחה. עד כדי כך, שכל יום נוסף לשהותה של רותי אצל הסבתא עלול לגרום לה נזק פיסי ונפשי, אשר קשה יהיה לתקנו. ההערכה היתה שירדנה ילדותית עדיין, בלתי בשלה לשמש כאם, וטרודה יותר על המירה

נטישות יופיה, בשוטטות ובחיפוש סיפוקים מיידיים. על רקע זה פנו, אפוא, לבית המשפט המחוזי בחיפה בבקשה להורות על הוצאתה של רותי מרשות אמה והעברתה למשפחה אשר תסכים לאמצה, משפחה, כך קיוו אשר תוכל להעניק לה חום, אהבה, תנאי חיים סבירים, חינוך נאות וסיכוי לגדול ולהתפתח באורח נורמלי.

כאן נכנס שמואל, לתמונה. לאחר ששמע את סיפורן של ירדנה ובתה, הורדו ושיכן את השתיים בבית סמוך לזה שלו בכפר. אלא שצער זה התרחש מאוחר מדי, ההליך המשפטי כבר צבר תאוצה, ודווקא כאשר נפתח לירדנה ולרותי פתח לסיכוי אחר, החליט בית המשפט המחוזי להוציא את הצו הקובע שלאור מצבה של רותי, על רקע טלטוליה, ההזנחה והסיכון לבריאותה — עליו לנקוט אמצעי חירום. משמעותם המדוייקת של אמצעי חירום אלה היא הוצאתה של רותי מידי אמה ומסירתה לרשות פקידת הרווחה, אשר תקבע מקום חסות לילדה. אלא שבשעה שאסר השופט על פגישה בין ירדנה לבתה, הוא גם אסר על שימוש בחוק האימוץ, בגלל התנגדותה של ירדנה. הצוו קובע, יש להבין, שאין למסור ילד לאימוץ בניגוד לרצון הוריו. אבל, כבר למחרת היום חרף החלטת השופט, נמסרה רותי, על־ידי „השירות למען הילד", למשפחה למטרת אימוץ.

רק חודש וחצי מאוחר יותר הוצא הצו המכריז על רותי כבת־אימוץ, ושנה ארוכה של שחיקת עצבים נפתחה לפני ירדנה ושמואל. הם ערערו לפני בית הדין העליון, וזה בחן את הפנייה והחליט להחזיר את התיק לשמיעה נוספת ובחינה נוספת בבית המשפט המחוזי בחיפה, אבל שופט בית המשפט המחוזי קבע שאינו מוצא לנכון לשנות את עמדתו הקודמת. ירדנה ערערה שוב, בפני בית הדין העליון בירושלים באמצעות עורך־דין, שלקח על עצמו בהתנדבות את התפקיד. התצהירים שהוגשו מטעם רשויות הרווחה הותירו סיכוי נמוך להכרעה לטובת ירדנה. בין השאר הגיע מידע שלילי מן המשטרה על אודות ירדנה: איך בילתה בחברתם של עבריינים סמים מוכרים, על מעצר שכביכול נעצרה בעיר, ועל חתכים עמוקים שנתגלו על פניה שעה שהופיעה במשטרה. בפניה הנאים של ירדנה אין זכר לחתך כלשהו, וכנראה שגם שופט בית המשפט העליון מצא לנכון, בפסק דינו, להעיר על כך. ירדנה עצמה לא הורשעה מעולם בעבירה רצינית, ואין לקבל את השמועות אודותיה כמוכחות.

אמון בתכנית השיקום

תגובת משרד העבודה והרווחה:

פסק הדין בבית המשפט המחוזי אשר הכריז על הקטינה כבת אימוץ, ניתן עקב קביעת בית המשפט כי אם הקטינה הזניחה באופן חמור את הטיפול בילדה, לא מילאה את תפקידה כאם כלפי הילדה ועקב זאת נפגעה הקטינה. אם הקטינה ערערה לפני בית המשפט העליון אשר קיבל את ערעורה לאחר שנתן אמון בתוכנית שיקום אותה הציעה האם. יחד עם זאת קיבל בית המשפט את קביעת בית המשפט המחוזי כי האם הזניחה את טיפולה בקטינה קודם לכן.

לאחר החלטת בית המשפט העליון, הוגשה בקשה לדיון נוסף לנשיא בית המשפט העליון ובתקופה זו היתה הסכמה מצד נציגי האם כי הילדה לא תועבר עד להחלטה בבקשה לדיון נוסף. נשיא ביהמ"ש העליון לא מצא הצדקה לקיים דיון נוסף והילדה הועברה לרשות האם. עלי להעיר כי הכתב אהוד דור היה מעורב בהליכים בבית המשפט, ואף נתן תצהיר מטעמו לבית המשפט, דבר העלול להעמיד בספק את האובייקטיביות של הכתבה.

עו"ד גילי מימון
סגן היועץ המשפטי במשרד העבודה והרווחה

הערת הכתב:

מכל הנסיונות לקבל תגובה ממשרד הרווחה לא הגיע אלא הניסוח הריק הזה, אשר אינו משיב על השאלות הקשות שעלו מטיפול „השירות למען הילד" בפרשה כולה. לא הוסבר מדוע נמסרה הילדה לאימוץ חרף החלטת בית המשפט המחוזי, ולא הוסבר מדוע לא ניתנה הזדמנות לאם, כאשר עברה לגור במושב, להוכיח את כושר תיפקודה כאם בתנאים האחרים ובסביבה החדשה.

באשר לאובייקטיביות של הכתבה: כל העובדות מתבססות על פסק הדין. אין כל מניע חוקי או אתי להגיש תצהיר לבית המשפט.

אהוד דור

עוול מסוים

פסק הדין הסתיים. השופט בפסק דינו, שהוא, כך נדמה, אחד המרתקים ביותר בתחום זה, קבע שיש להשיב את רותי לאמה. מה הביא את בית המשפט העליון שלא לאשר את פסיקתו של בית המשפט המחוזי? להערכת חוגים משפטיים חברו כאן יחדיו שיקולים אחדים שפעלו לטובת המערערת: הרצון לתת לאם הזדמנות נאותה להוכיח כי היא מסוגלת לתפקד כאם, תוכנית השיקום המעמיקה שהציע לאם ולבתה שמואל המושבניק והתייחסותו הרצינית לכל הפרשה, ובנוסף לכך, כנראה, התחושה שנעשה עוול לירדנה בשעה שבתה הועברה אל הורים מאמצים, על אף שבית המשפט פסק שלא לעשות כן. בנוסף לכל אלה קיימת גישה מקצועית הגורסת כי טיפול של אם בילדיה, אפילו הוא רחוק מלהיות מושלם, עדיף על פני מסירת ילד לאימוץ, טוב ככל שיהיה. כל אלה עמדו לנגד עיני בית המשפט העליון אשר פסק, כאמור, לבטל את החלטת האימוץ הקודמת ולהחזיר את רותי לחיק אמה.

אלא שמסע התלאות הזה לא הגיע בכך לסיומו. בית הדין כבר פסק לטובתה, אך „השירות למען הילד" דרש דיון נוסף, והפעם בהרכב של חמישה שופטים. לירדנה אפשר לפגוש את בתה בליווי נציגות ממשרד הרווחה. וכך החלה ירדנה להיטלטל על פני הארץ, לפי פקודות שנקבעו לה לפגוש את בתה לפרקי זמן קצרים. חודש ימים התגלגלה בדרכים ודרשה להשיב לה את בתה, אך היא נדחתה שוב ושוב. התנהגות של עובדות השירות לא היתה מובנת לירדנה, לאור העובדה כי כבר ניתן פסק הדין לטובתה. רק קביעתו של נשיא בית המשפט, שאין מקום לדיון נוסף בהרכב של חמישה שופטים, קטעה את מסע הטלטולים הזה.

„היום," מספר לנו שמואל, שעה שהוא חוזר [illegible] את ידיו, „התוכנית היא שירדנה ורותי ישהו כאן כשנתיים. אם יהיה צורך אבנה להן גם בית פה. אבל עוד לא הכל נגמר מבחינתנו. עדיין לא ברור מה תהיה תגובת אנשי המושב לבואן לכאן. וקיימת שאלת הסיכויים שירדנה ראויה להם. אבל יותר מכל מעיקים לי אלה שהטעו את בית המשפט".

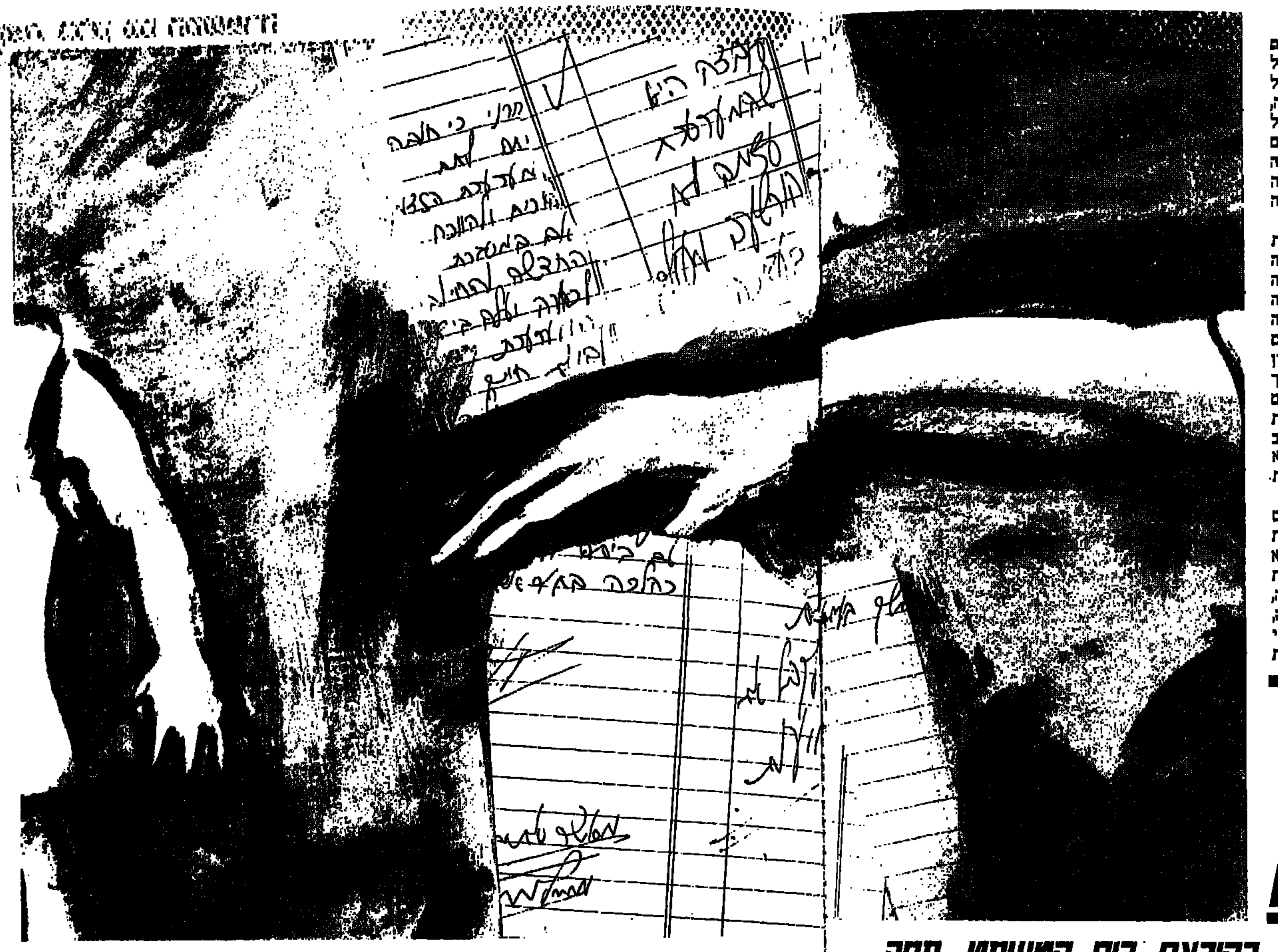

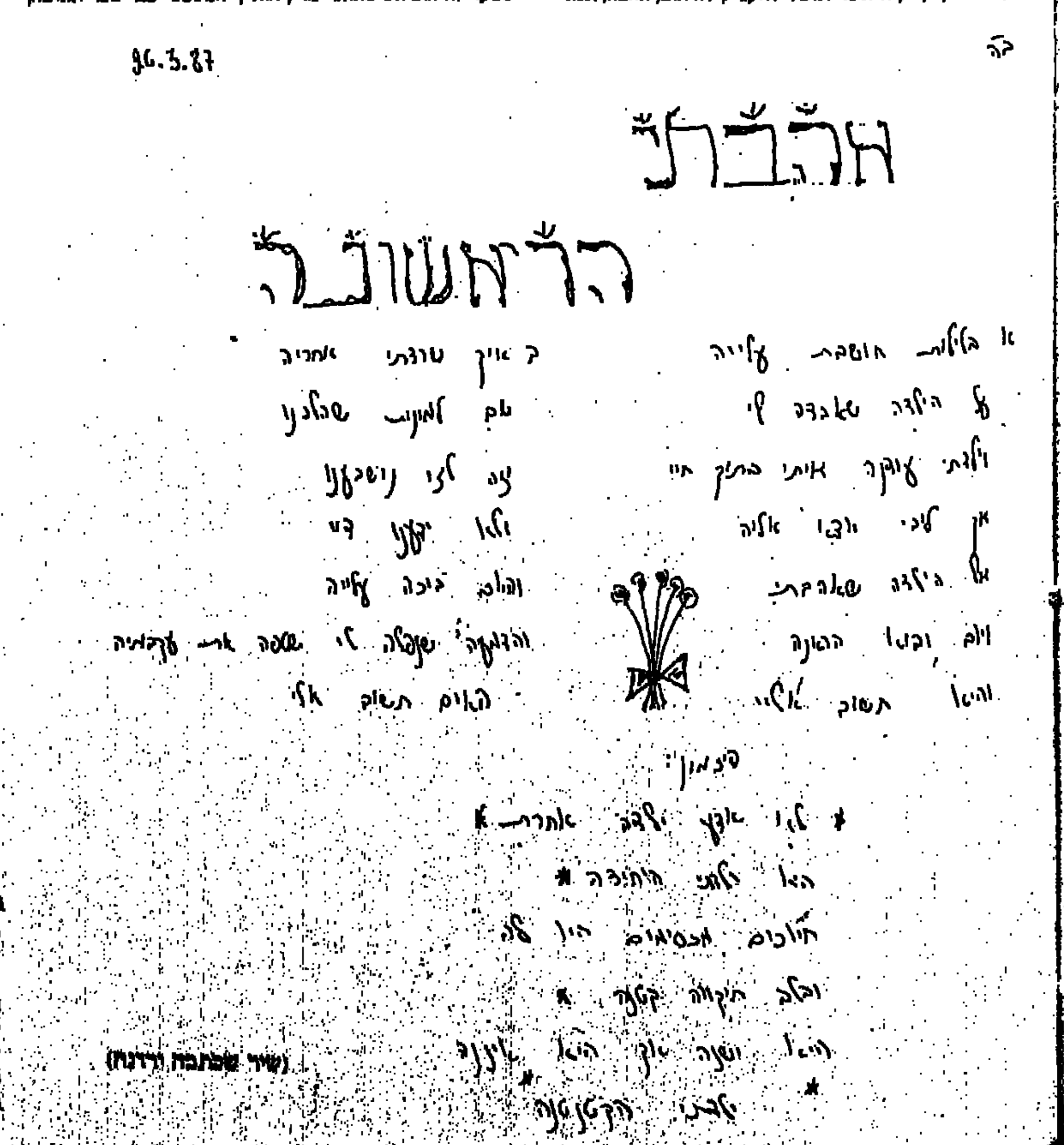

(שיר שכתבה ירדנה)

נביא בעירו

גם אם ננטרל מרירות מסוימת הנובעת מכישלון התמודדותו בסניף מפלגת העבודה בירושלים, עדיין נשמעים דבריו של קלוד לאלום כדברי נבואה קודרים: מפלגת העבודה תנחל מפלה ניצחת בבחירות הקרובות. המוטו של פרס, „שיקמנו את המפלגה", פשוט אינו נכון. שום דבר לא שוקם

מאת ירון אמיתי

הפתעות מרעישות לא נפלו בבחירות הפנימיות, שנערכו בשבוע שעבר במחוזות מפלגת העבודה ברחבי הארץ. ברוב המקומות נבחרו מזכירי המחוזות כמועמדים לרשימת „העבודה" לכנסת הבאה. הדמוקרטיזציה, שבאה להחליף את ישיבות הוועדה המסדרת המפורסמת בחדרים אפופי עשן, פתחה את ההתמודדות לפני מועמדים שמחוץ למנגנון, אבל רק מעטים הצליחו. כדברי אפרים קישון: חופש דיבור היה, אבל איש לא חוייב להקשיב.

מחוז ירושלים, מעוזו של עוזי ברעם, אמור לשלוח שני נציגים לרשימה המרכזית לכנסת. שישה מועמדים התמודדו על הכבוד הנכסף: 400 חברי מועצת הסניף בחרו במזכיר המחוז, עמנואל זיסמן (322 קולות), וביו"ר המחוז, חבר הכנסת יעקב גיל (207 קולות), תוצאה שהיתה צפויה מראש. היה ידוע שהשניים הגיעו להסכם, על פיו יתמכו תומכי כל אחד מהם בשניהם כחבילה אחת. יעל ארן, נציגת המשמרת הצעירה, הגיעה להישג גבוה יחסית (157 קולות). המועמדים האחרים הודבקו אי־שם במרחק: אריה הס, שרץ על קלף סופר־יוני (קונפדרציה ישראל־פלסטין־ירדן), קיבל רק 27 קולות; קלוד לאלום, שתקף חזיתית את המימסד ואת ניוון המפלגה, קיבל 45 קולות.

לאלום, מזוקן ובעל נוכחות מרשימה, הוא דמות יוצאת דופן במחוז ירושלים של מפלגת העבודה. הוא אינו שייך לאף אחת מהקליקות המסורתיות של הסניף — אנשי ההסתדרות, מועצת הפועלים, העירייה או הסוכנות. הוא נולד לפני 40 שנה ברבאט, בירת מרוקו, כבן בכור למשפחה מרובת ילדים, וגדל באווירה דתית־מסורתית. בגיל 13 עבר עם משפחתו לצרפת, שם סיים את לימודיו בטולוז במשפטים ומדעי המדינה. מלחמת ששת הימים, ומהומות הסטודנטים בצרפת שכנעו אותו, כדבריו, ש„אין דרך אחרת ליהודי סוציאליסטי אלא לעלות לישראל". ב־1975 עלה ארצה.

המהפך של 1977 הביא את לאלום אל שורות מפלגת העבודה. בנוסף לעבודתו כסמנכ"ל הסברה של ההסתדרות הציונית, הוא מכהן כיושב ראש ועדת „העבודה" לענייני צרפת, וזוקף לזכותו, בין השאר, את הידוק הקשרים עם המפלגה הסוציאליסטית של הנשיא מיטראן. הוא מרצה במכון האפרו־אסיאני של ההסתדרות, במדרשה לחינוך של צה"ל ובמקומות אחרים. התחזיות הקודרות שצופה לאלום לעתיד מפלגת העבודה, ותהליך הדמוקרטיזציה שהיה אמור לעבור עליה השנה, הביאו אותו להתמודדות במחוז בירושלים.

מערכת הבחירות של לאלום הדהימה במקצת את מחוז ירושלים של מפלגת העבודה, הדהוי והאפור משהו. לאלום פנה אל 400 הצירים במכתבים משוכפלים על נייר כרומו מבריק, שעוצבו בידי גרפיקאי מקצועי. במכתבים תקף חזיתית את מימסד המפלגה: „נבחרינו לא עומדים בתור, לא לאוטובוס, לא לרופא בקופת חולים". בראיון שנתן ל„דבר" מחה על אמצעי ההפחדה שנוקטים, לדבריו, העסקנים, כדי לזכות בקולות אנשי המחוזות, שרובם תלויים לפרנסתם במפלגה ובהסתדרות. אחת הדרישות של לאלום היתה לקיים דיון מדיני בטרם הצבעה. הדרישה נדחתה. לאלום אינו מסתיר את עמדותיו היוניות הברורות: שטחים תמורת שלום, הכרה בזכות העם הפלסטיני להגדרה עצמית, מו"מ עם אש"ף. עמדות רחוקות מהאווירה הכללית במחוז „העבודה" בירושלים, בו חברים גם אנשי „מפא"י ההיסטורית", כמו שלמה הלל.

מפלגת העבודה הולכת להפסיד הבחירות

תחזיתו של לאלום לבחירות הקרובות: מפלה חד־משמעית למפלגת העבודה. גם אם ננטרל מרירות מסוימת, שנובעת ללא ספק מכשלונו בהתמודדות, דבריו נשמעים כאזהרה רועמת. נביא זעם? מטיף בשערים? קלוד לאלום, לדבריו, „רק" כסתם חבר מפלגה שאיכפת לו:

„הרגשתי שמפלגת העבודה הולכת להפסיד את הבחירות. המפלגה עדיין לא יצאה מהמשבר של 1977 באף מישור — המדיני, החברתי, וגם התפקודי. הרגשתי, למרות שאני לא עסקן ולא שייך למנגנון של המפלגה, שאני צריך להגביר את המעורבות שלי, כי כולם במפלגה משלימים עם הפסד נוסף במערכת הבחירות הקרובה. זה שאני לא במנגנון נותן לי יתרון: את היכולת לראות ולשמוע מה שמתרחש בחברה, ולהסיק מסקנות. החלטתי שצריך להתחיל את הפעילות הזו במקום הכי אנכרוניסטי של מפלגת העבודה, שהוא מחוז ירושלים, בו כל התופעות החמורות שאנו מכירים במפלגה יותר בולטות, ויותר בולמות כל התחדשות.

„החלטתי לצאת למערכת בחירות, שתסביר חד־משמעית את הדרך בה ניתן יהיה להגיע אל ציבור הבוחרים בתחום המדיני, בתחום החברתי וגם בתחום הדמוקרטיה הפנימית במפלגה. למרות שהמסר נקלט טוב מאוד, אבל בין הקליטה והאמונה לבין הצבעת החבר יש פער אדיר אותו לא ניתן לסגור. זו המחלה של מפלגת העבודה: בגלל אינטרסים, בגלל השתייכות לקבוצות כוח, הם לא מביעים את דעתם.

„הקייס של מחוז ירושלים הוא ברור. יש כאן מנהיג ששולט בתשעים אחוזים מהחברים, והוא מחלק את ההוראות ואומר איך להצביע. הוא אומר: תצביעו לגיל, תצביעו ליעל ארן, והם עושים מה שהוא אומר. ידעתי את זה, אבל חשבתי שאחרי עשר שנים באופוזיציה, החבר יתחיל לחשוב גם מה טוב למפלגה, לא רק לעצמו. טעיתי טעות מרה. אנשים אומרים לי 24 שעות ביממה: קלוד, אם אתה רוצה להשיג משהו, אתה צריך להיות כמותם. אני צריך להחליט אם אני רוצה להשפיע על המערכת או להתיישר וללכת בתלם. זו התלבטות קשה, כי בעצם אני יכול להגיד: מה איכפת לי, שיילכו כולם לעזאזל.

„מפלגת העבודה הישראלית היא המפלגה הסוציאליסטית היחידה בעולם בה לאיש מנגנון, שמתפרנס מהמערכת, מותר להתמודד בבחירות פנימיות. בעולם צריך להחליט: או־או. כאן, אם אתה לא מתפרנס מהמפלגה, מההסתדרות, מהכנסת — אין לך בכלל סיכוי. אני חושב להציע לוועידת המפלגה לאסור על אנשי מנגנון להתמודד, אלא אם יתפטרו קודם מתפקידיהם. מה שקורה בירושלים הוא דוגמא טובה: כל שלושה המועמדים האחרים הם פקידי מפלגה שמתפרנסים ממנה. אני גייסתי כסף מחברים כדי לממן את מסע הבחירות שלי, ועל זה הותקפתי. אמרו עלי שקיבלתי תרומה חשודה. האחרים מקבלים על ההתמודדות כסף. זו הנורמה.

„המסקנה העיקרית שלי מכשלוני היא, שאינני חוזר בי מהביקורת שלי על מפלגת העבודה. יש לביקורת הזו משנה תוקף אחרי הבחירות, בסניף בירושלים ובמפלגת העבודה בכלל, רק שבירושלים זה יותר חמור. התוצאות מוכיחות שאין סיכוי לשינוי בזמן הקרוב, לא במישור המקומי ולא במישור הארצי.

„בתחום המדיני, מחוז ירושלים של מפלגת העבודה הוא ניצי עד־קיצוני. לא אחד ולא שניים מהגוף הבוחר אמרו לי שהם מזדהים עם ארץ ישראל השלמה, ושהמאבק של מישהו כמוני, ששם את הדגש על השלום, על הגישה היונית ועל הצורך בזכות להגדרה עצמית של הפלסטינים, לא עשוי להגדיל את התמיכה בי. בכל זאת חשבתי שאשמיע זאת בקול רם, כי זו אמונתי. חשבתי שאינני יכול להיבחר בלי להגיד את האני מאמין שלי בתחום החברתי.

איך להתמודד עם ההנהגה המתחדשת של הליכוד

„מפלגת העבודה מנותקת לחלוטין מהחברה הישראלית. בין נבחרי מפלגת העבודה לחברה יש מסך עבה שמעוות את המציאות, והמסך הזה הוא ההסתדרות. יותר ויותר מתברר שבמקום שמפלגת העבודה תשלח שליחים להסתדרות, מנגנון ההסתדרות הפך את היוצרות. והוא היום הגורם המרכזי ששולט במפלגת העבודה. זה נכון במחוז ירושלים, כי שישים אחוז מחברי מועצת המחוז עובדים בהסתדרות, וגם במרכז המפלגה. ההערכה שלי היא ששם זה חמישים אחוז. המספרים האלה מדברים בעד עצמם, ומסבירים מדוע למפלגת העבודה אין אפשרות להשתחרר ממנגנון של המפלגה וההסתדרות.

„בתחום החברתי, אחת המשימות של מפלגת העבודה היתה לגייס אנשים שיוכלו להתמודד עם ההנהגה המתחדשת של הליכוד. גרמה לי שהנהגה זו צמחה אחרי תהליך ארוך, שנתמך על־ידי מנחם בגין ויצחק שמיר. במפלגת העבודה ההנהגה הוותיקה, העייפה והכושלת, אינה מעוניינת בהצמחת מנהיגות חדשה.

„במחוז ירושלים היה הסכם מראש בין עמנואל זיסמן ליעקב גיל. ההסכם היה גם לגבי יעל ארן. תחפש אצלה מלה אחת נגד ההסכם, ולא תמצא. היא ת.פ. של זיסמן. הוא לא רצה שיקרה כאן מה שקרה בתל־אביב ובחיפה, שח"כ או אישיות ציבורית יגיעו למקום הראשון בבחירות, שם מיקי בר־זוהר ושבח וייס עברו את מזכירי המחוזות. כאן זה לא קרה. זיסמן רצה להוריד את גיל לרמה הנמוכה ביותר מבחינתו, ולכן נתן לחלק מהאנשים להצביע ליעל ארן. הכל היה מכוון מראש. אנשי גיל חששו שלא יקבלו מספיק קולות, ולכן לא הצביעו בשבילי.

„הלכתי על מערכת בחירות שמטרתה היתה להציג את עמדותי ופישוטי, לעשות את זה בכנות ובצורה שתהיה ברורה לאנשים. שלחתי מכתבים לחברי המועצה. איך אני יכול להגיע לציבור הזה רק בכתב. כדי שיקראו את מה שאני אומר אני לא יכול לשלוח סטנסיל, לכן עשיתי את זה בצורה מכובדת, עם גרפיקה טובה. עכשיו אומרים לי שיריתי גבוה מדי. שלחברי המועצה זה נראה כהתנשאות, שלמפלגת העבודה זה לא מתאים. זה מאוד נכון. אנשים שפעילים במפלגת העבודה רגילים שמתייחסים אליהם כאל עדר, אל אנשים לא־בוגרים, שמוליכים בהם. חשבתי שאם אתייחס אליהם בכבוד, אצילות, אבל טעיתי.

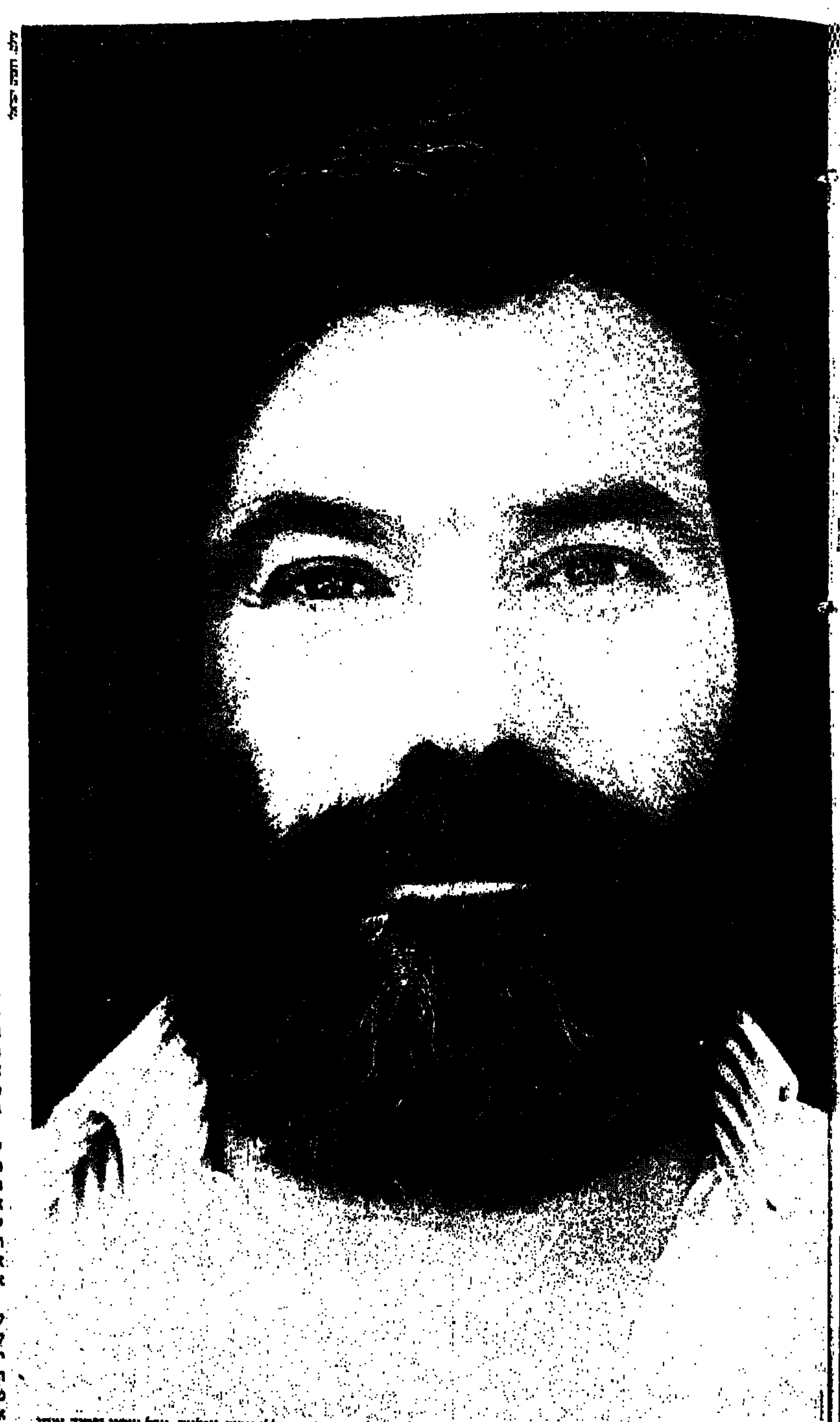

קלוד לאלום: הבחירות הללו אמנם גורליות, אבל אנחנו נפסיד אותן

„כדי להתקדם במפלגת העבודה אתה לא צריך להיות בעל דעה או מוכשר, אלא להשתייך לאיזה סקטור: אשה, צעיר, עדות, איגוד מקצועי. אם אתה לא שייך לסקטור כזה, אין לך סיכוי. כיוון שאני כבר לא צעיר ומעולם לא הייתי אשה, גיליתי שזה שנולדתי במרוקו זה פלוס. אנשים אמרו לי: תבליט את זה. בדקתי ומצאתי ששמונים מתוך ארבע־מאות חברי מועצת המחוז הם יוצאי מרוקו. רציתי להבין איך זה שרבע מהצירים מרוקאים, שבמפלגה יש ייצוג כל כך גדול לעדה הזו, ובכל זאת יוצאי מרוקו בעיר לא מצביעים למפלגת העבודה. גיליתי שהתשובה היא פשוטה: הנציגים הם שרידי תקופת סלאח שבתי. אלה אנשים שנתפסו לפני 30 שנה על־ידי מפלגת העבודה, ראשי חמולות וכאלה. אני לא מאשים את האנשים האלה, הם פשוט הורגלו לזה. איך קלטו אותם? נתנו להם ג'וב קטן, וביקשו קולות תמורת הג'וב. זה אולי פעל בשנות החמישים, אבל לא היום, ומפלגת העבודה ממשיכה היום באותן שיטות. כך הבנתי מדוע המרוקאים בשכונות לא מצביעים בשביל „העבודה": המפלגה לא השתנתה בכלל בתחום הזה.

„זו בדיוק הסיבה שהמפלגה הולכת לכישלון בבחירות הקרובות. מאז ששת הימים היא לא השתנתה מהותית בשלושה התחומים שהזכרתי. עשרים שנה מפלגת העבודה לא ראתה שהחברה הישראלית התפתחה, ולא התאימה את עצמה למציאות החדשה. מה שבולט בכל פורום מפלגתי הוא הערצה עיוורת למצע המפלגה, שהוא שורה של אמירות סתמיות שאיש אינו מקיים אותן. זהו הדגל חסר התוכן, איתו אנו הולכים לבחירות כבר פעם שלישית ומי שקם ואומר שהוא נגד השקר העצמי הזה, אין לו סיכוי. אחרי המפלה ב־77 יגאל אלון התחיל בתהליך של שיקום המפלגה. זה היה תהליך אמיתי, רציני. שיקום פירושו לטאטא את המערכת, את המנגנון. לכן דחקו את אלון הצידה, והמשיכו. כשפרס התמודד ב־1980, המוטו של נאום ההכתרה שלו היה „שיקמנו את המפלגה". זה פשוט לא נכון; זו עובדה היסטורית, חד־משמעית, ששום דבר לא שוקם. עובדה שהפסדנו בבחירות של 81 ו־84. למרות כל הכשלונות של הליכוד, הבוחר לא חזר למפלגת העבודה.

אני יכול להוסיף עוד דבר, ביקורתי וחמור, אבל אני מאמין בו: בעשור האחרון סמכנו על הליכוד שייכשל מספיק כדי להחזיר אלינו את השלטון. היום אנחנו יודעים שזה לא מספיק. התקווה החדשה של מפלגת העבודה היא שמיר. שהוא יביא אותנו לשלטון. אין שום חשבון נפש אמיתי בתוך המפלגה. אין ניסיון להבין את סיבות הכשלונות, לשקם את המפלגה מבפנים.

הגרעין הקשה של המערך הוא זקנים אשכנזים

„חלק גדול ממצביעי הליכוד אינו מזדהה עם המצע המדיני שלו. הם בוחרים בליכוד בלית ברירה, בגלל הרגשה של דחייה שמעוררת בהם מפלגת העבודה. יש משקע עמוק של קנאה ושנאה למפלגה. אני מודע לזה, לכן חשבתי ששינוי השיטה במפלגה חשוב לא פחות מהנושא המדיני. אם למפלגה היה בציבור דימוי ממלכתי, לא של גוף כיתתי קטן על אינטרסים צרים, היה אפשר לגרור אליה חלק ממצביעי הליכוד. גם הנושא העדתי עדיין לא ירד מהפרק. אנחנו מסתירים מעצמנו עובדות היים קשה מאוד: הגרעין הקשה של מצביעי הליכוד הוא צעירים מעדות המזרח, בעוד שהגרעין הקשה של המערך הוא זקנים אשכנזים. זה ברוק סטטיסטי; זה כמו בתחרות ריצה: כאשר נשמע את היריה, הרץ של הליכוד רץ עם הרוח בגב, וזה של המערך — עם הרוח באף. ציבור הבוחרים של הליכוד מתחדש, וזה של המערך — לא. אם לחזור לסיפור של סלאח שבתי, באותם שמונים נציגים מרוקאים מתוך ארבע־מאות חברי המועצה, תשעים אחוז עברו את גיל ה־55. הדור השני של יוצאי מרוקו לא חדר למפלגת העבודה.

„למה אני לא עובר למפלגה אחרת? רק מפלגה גדולה יכולה להגיע לשלטון. השאלה הזו אינה אקטואלית כרגע, אם כי היא תתבקש בעוד כמה שנים. נשאלתי על זה לא פעם. פעם אחת אפילו התבקשתי בתוקף על־ידי חברת הכנסת לשעבר תמר אשל לעזוב את המפלגה, כי מקומי ודעותי לא שם. אני, אישית, חושב דווקא שמקומה של תמר אשל בתחיה. אבל הסידור הזה, שמאפשר גם לי וגם לה להישאר במפלגה ולהילחם על עמדותינו, נראה לי טוב. אבל אולי באמת היא מפלגת העבודה יותר ממני, כי היא יותר אשכנזיה, יותר זקנה ויותר מתוסכלת.

„אני חושש שהתהליכים הנוכחיים יימשכו. יש הערכה, לא רק שלי אלא של רוב פעילי מפלגת העבודה במחוז ירושלים ובכלל, שהבחירות הללו אמנם יהיו גורליות, אבל אנו נפסיד אותן. אנשים יצביעו בצורה ברורה „כן" או „לא" לשלום. לדעתי התהליך של הריגת יוזמת שולץ, בלי תגובה של מפלגת העבודה — „ייחשב". אני מאמין שהיינו צריכים לצאת מהממשלה וללכת לבחירות כמפלגת אופוזיציה. כיוון שלא עשינו זאת, נפסיד בבחירות. יהיה רוב קטן לגוש הימין, אבל בגוש השמאלי יירד החלק של מפלגת העבודה. הציבור שמצביע בכל מקרה שמאלה מהמערך — יילך למפלגות הקטנות, ולא מן הנמנע שר"צ תוותר על ההישגים של ד"ש.

„מה יהיה בעתיד? אני צופה בדיוק מה שאמר יצחק בן־אהרון לפני עשר שנים ויותר „תמורה בטרם פורענות". התמורה תבוא רק אם מפלגת העבודה תתמודד עם המציאות, והמציאות תכריע את המפלגה רק אם תהיה באופוזיציה. תהליך השיקום, במקום שייקח חמש־שש שנים כמו במפלגות סוציאליסטיות אחרות, ייקח חמש־עשרה שנים. עברו עשר, וזה ייקח עוד חמש. לדמוקרטיזציה יש סיכוי להביא את התמורה, אבל לא עכשיו, אלא בעוד כמה שנים. אחיזת המנגנון על המפלגה כל כך חזקה, שזה לא יקרה עכשיו. והתקיעה הזו תביא להפסד בבחירות הקרובות, ואחר כך לשינוי. אני לא צופה התפוררות של מפלגת העבודה, אבל בעקבות ההפסד הקרוב תהיה תזוזה משמעותית בצמרת של ההנהגה.

„על סמך שיחות אני יודע שרוב האנשים במפלגה חושבים כמוני, אפילו בהנהגה, וזה כולל שרים, רק שמתוך פחד הם אומרים את זה רק בהפסקות, בפורומים סגורים. אני לא נביא זעם. אני מתאר עובדות ורואה מה שמתרחש. אני נמצא מחוץ למנגנון. אנשים שהיו בתוך המנגנון, וזה תשעים אחוז מהפעילים, מסתכלים פנימה ולא החוצה. הם לא שומעים את הציבור, אלא רק את עצמם."

הבוחר לא רצה

תגובת עמנואל זיסמן מזכיר מפלגת העבודה בירושלים:

„טענותיו של קלוד לאלום אינן נכונות והן נובעות מחוסר יכולת להפסיד בכבוד, תכונה שהיא, לצערי, אחד הליקויים בתרבות הפוליטית שלנו. הצענו לקלוד עזרה לוגיסטית ככל שירצה וכפי שהצענו לכל יתר המועמדים אבל הוא לא חפץ בה והעדיף תרומות ממקור עלום. המציאות היא שהבוחר בירושלים פשוט לא רצה את קלוד והוא גילה שאנשי ירושלים לא „בראש אחד" איתו, על רקע אידיאולוגי, ולכן לא נותרה לו ברירה אלא להרים דגל שלא קיים כלל – דגל של „אנטי מימסד", מוצא נוח להסביר את הכשלון השני שלו (הוא נכשל גם בבחירות ללישכה).

„נבחרתי כי יש בי אמון רב מקרב החברים, ולכן זכיתי ב־83% מהקולות. בנוסף לפעילותי כחבר מועצת העירייה, יו"ר סיעת „ירושלים אחת", וכיד ימינו של טדי קולק, אני מקיים מדיניות של דלת פתוחה לכל חבר, וקשר שוטף והדוק עם כל החברים במחוז. העובדה שח"כים במקומות אחרים בארץ עברו בהצבעה את מזכירי המחוזות (בתל־אביב ובחיפה) – נודעה לנו רק אחרי הבחירות (מגוחך להגיד שתיכננו את ההישג של יעל ארן: לא עודדתי אותה להתמודד ואף התנגדתי לזה, אבל אצלנו יש דמוקרטיה. (יעל ארן עצמה מאשרת את הדברים הללו – י.א.).

„מחוז ירושלים הוא מחוז סופר־דמוקרטי וידוע בכל הארץ בפלורליזם הרעיוני שבו – כרוחה של מפלגת העבודה. עובדה היא כי כאן נאבקו על אמון החברים שישה מועמדים מכל קצות הקשת הרעיונית. גם מדיניותנו בירושלים (ע.ז. הינו יו"ר סיעת ירושלים אחת), מושתתת תמיד על עקרונות של סובלנות בין יהודים לבין עצמם ועל דו־קיום בין יהודים לערבים.

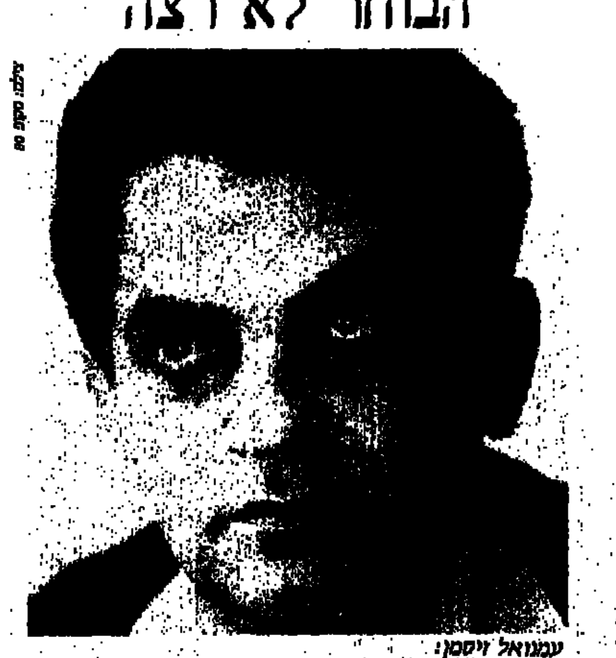

עמנואל זיסמן: לאלום מעוות את המציאות ואינו יודע להפסיד בכבוד

שנים רבות קיים במחוז ירושלים מיזוג מלא, ואני גאה בכך ורואה בזאת אחד ההישגים של המחוז ללא חיכוכים מכל סוג שהוא ובוודאי שלא על רקע עדתי. בהצבעה בירושלים לא היה כל מרכיב עדתי וזה הישג מיוחד של המחוז. קלוד מתנכר גם לגיוון הרב בפעילויות של המחוז בתחום הרעיוני, ואת חוסר היכולת שלו להסביר את עמדותיו ולשכנע הוא מנסה לתרץ בתירוצים שאינם ממין העניין. לדעתי הוא חייב לתת לעצמו וגם לחבריו המעטים דין וחשבון על אופי פעילותו במחוז.

„בטענות כנגד אמינותו של קלוד לאלום מצטטים מקורות במחוז מכתב שקלוד עצמו הודיע שישלח לעיתון דבר: 'דרכי בירושלים לא היתה סוגה בשושנים אבל אסור שישתמע מזה שמחוז ירושלים הוא מחוז של שלטון הבוסים. מאז שעמנואל זיסמן נבחר כמזכיר מחוז ירושלים הוא הצליח לפתוח מחדש את המחוז לפעילים חדשים ולשתף פעולה עם כל הזרמים הרעיוניים, כולל אלה המתנגדים לדרכו המדינית'.

„המכתב הזה מדבר בעד עצמו", אומרים אותם מקורות.

באשר לייצוג הארצי של עדות המזרח במפלגה, זיסמן אומר שקלוד לאלום מדבר במונחים של זמן עבר ואיננו רואה את השינוי וההתקדמות: „יש התקדמות רבה וצעירים מוכשרים רבים נקלטו בעמדות בכירות הרבה יותר מכפי שהיה בעבר. הבעיה היא יותר בדימוי של המפלגה, שגם הוא נובע מהעבר ולא מחיי היום־יום, ומן השינויים הרבים שחלים בה בתחום הזה ועכשיו.

„הדמוקרטיזציה שהנהיג עוזי ברעם, פתחה את המפלגה, ויצרה אפשרויות קידום רבות לכל החברים על פי כשרונם ויכולתם. בכלל יוצאי עדות המזרח יש כיום ראשי מועצות מקומיות, ראשי ערים וממלאי תפקידים בכירים, שרצים גם לכנסת. רבים מהם בשנות השלושים לחייהם. קלוד לאלום מעוות את המציאות. הוא ניסה להשתמש בתרגיל הזה בבחירות במחוז ועכשיו הוא חוזר עליו באמצעי התקשורת. החברים במחוז יודעים את האמת, וכבר דחו פעמיים את הטענות ואת 'השיגעון' הללו בדרך הצבעתם בקלפי", מסכם זיסמן.

הצנוע ממנחמיה

ב טריטוריה שלו הוא מלך אמיתי, יושב בשרגליו נשענות ברישול מה על צדה של כורסת המנהלים שבלישכתו המרווחת. שליטה הבלתי מעורער של מנחמיה זה שלושים ושתיים שנים, וחבר כנסת בליכוד, אולי בליבראלים, אם עוד קיימת בכלל מפלגה כזו, בני שליטא.

לא מסובך מדי לשכנעו להתראיין. אמנם, כשטלפנתי בשעת לילה מאוחרת ללשכתו שבמועצה המקומית מנחמיה, הוא הגיב: „מה קרה שאתם ב„על המשמר' מעוניינים לשוחח עם ח"כ מן הליכוד?" אך מיד התרצה. זו לא הפעם הראשונה, אגב. שליטא יודע שהוא צריך את התקשורת. מחד, הוא ממהר לחלק ציונים לא מחמיאים לכל עיתוני ועיתונאי המדינה, מאידך, הוא מחפש אותם נואשות, בבחינת יד רוחצת יד. בנשימה אחת הוא אומר: „חדשות זה עתון צהוב", ומיד מבקש ממזכירתו דליה: „תשיגי לי בבקשה את פאר־לי שחר מ„חדשות' יש לי הודעה למסור לעיתונות".

„אם מישהו יירד מהמאדים" אליבא דשליטא, „ויקרא רק את „על המשמר', הוא יתרשם שיש בכנסת מאה וארבעה־עשר חברי־כנסת בטלנים, ורק שישה עובדים", מה שמוכיח שמזמן לא קרא את „על המשמר". הנושא מדליק אותו מיד. הוא מרים את קולו, הדיקציה משתנה, הוא אף מקיש באצבעו על השולחן, „אני הרי מכיר אתכם, אתם הרי יושבים בכנסת ימים שלמים, אני הרי יודע מי אתם. תראי, התקשורת תקפה את הליכוד בשצף קצף בבחירות בשנת שמונים ואחת, עם הרבה ארס ורעל. *לפעמים עם כתיבת כיבים*, אבל מסתבר שהעם הרבה יותר חכם מכתביו, והוא הצביע כפי שהצביע. אני אינני מדבר על ביקורת, אלא על נבזות לשמה. ע"פ עיתונים מסוימים, טיפשים יכולים להימצא רק בליכוד. מעולם לא מצאתי אצלם איזו שהיא מילת גנאי לחברי כנסת שחושבים כמוהם. לכן, את העיתונות והכותבים צריך לקחת בערבון מוגבל. חלקם ממש מכניסים צבע חלוד ושחור. יש למשל כתב טלוויזיה עם תפישות של ר"צ וכתב ב„מעריב' שהוא אשפיסט".

מי אלה?

„לא חשוב, זה לא לפרסום. בכל אופן, צדק אין פה. צריך לדעת להכיר את המציאות על התקשורת. לי חשובה העבודה הציבורית, לכן אני לא שם לב. הכלבים נובחים והשיירה עוברת. כדי שינבחו טוב יותר, אני מוכן מדי פעם בפעם לזרוק להם (לעיתונאים) כמה עצמות".

זריקת העצמות נמשכה הפעם כארבע שעות, ברקע נשמע ציוץ צפרים, אווירה פסטוראלית, שהרי אנו במנחמיה. לאחר כמה דקות של שיחה הוא שואל: „את מאיזה שהוא משק?" לא, אבל בועז, הצלם, מאיזה שהוא משק. „אה, הוא נראה קיבוצניק אמיתי. אני כל בוקר זולל איזה שלושה ארבעה קיבוצניקים לארוחת בוקר". אך מיד הוא מבהיר לנו: „לא לא, אני אומר את זה בבדיחותא. ככה הרי אתם חושבים על אנשי הליכוד, אבל זה כ"כ רחוק מהאמת. אני מאוד תומך בכם. תשאלי אותי אחר־כך על התנועה הקיבוצית".

תקופת הגמדים של ארץ ישראל העובדת

אנו משוחחים על פוליטיקה מקומית. לא, הוא אינו חושב ששלושים ושתיים שנות כהונה בראש רשות מקומית הן יותר מדי. בחדרו עמוס הדגלונים והמדליות, כשלצידו דגל ישראל ענק ומאחוריו רובה צייד, הוא מסביר: „כשהתחלתי, לאחר שהשתחררתי מהצנחנים, עוד כשהלירה היתה לירה והצנחן היה צנחן, מנחמיה היתה עסק כושל, לא היו מועמדים, אף אחד לא רצה כזה. הסימן המובהק ביותר שהצלחנו כאן במנחמיה, זה שיש מועמדים די והותר. לעסק מצליח תמיד יש מועמדים. אילו חשבתי שאני לא תורם, לא הייתי יושב פה, אני הרי מפסיד כסף רב. יכולתי להיות כנסת לקבל משכורת ופנסיה מהרשות המקומית, אך אינני מתלונן על כך. כשאני מתוסכל מחוסר סמכויותיו של חבר כנסת, אני בא למנחמיה, רואה את הדשאים המוריקים, נרגע ומקבל כוח מחדש".

מה אתה עושה למען הגליל, עם מאזן ההגירה השלילי של יהודים, יש לך הצעות פתרונות?

„עד שלא ייתנו תמריצים ברורים ושווים לכל נפש לא יהיה שינוי. יש לקרב את הגליל למרכז הארץ. ניתן לעשות זאת באמצעות אוטוסטראדות בין מישור החוף לגליל, עדיפות בהתקנת טלפונים, הקמת בתי־אולפנא ומוסדות חינוך ברמה גבוהה, הקמת מפעלים עתירי ידע. כל אלה בתוספת תמריצים משמעותיים לדיור, ישנו את המאזן הדמוגראפי. ועדת שרים לענייני הגליל לא קמה, רק מפני שאין הסכמה על תפקיד יושב־הראש בין המערך לליכוד. הצעתי הצעה אופראטיבית, שתהיה רוטאציה". שליטא מרגיש, שהיחסים בין המושבה לערביי הגליל הם מצוינים וכמה מחבריו הטובים ביותר הם ערבים: „יש ערבים רבים שאני ממש אח שלהם, וכך הם קוראים לי".

אתה עדיין מרגיש מקופח לעומת הקיבוצים? עדיין נוטר למפא"י? מה השתנה מאז שלטון הליכוד? משהו שופר פה?

שליטא מתלהב, שולף מבלי לחשוב ומתחרט: „שום דבר לא השתנה. סליחה, לא לא, תמחקי את זה! אין לי, אני מדגיש, אין לי שום רגשות קיפוח. הזכרתי פעם את תקופת הגמדים של ארץ ישראל העובדת, שלא הכניסה שום שוטפת רצפות לשום מפעל לפני שהיה בידה פנקס חבר של מפלגה מסוימת. בתקופה ההיא היתה אפליה רבתי בצורה זועקת לשמים. פשוט המנהיגות של אותה תקופה היתה בגובה דשא. את זה אישר לי גם השר המנוח יגאל אלון, אחד מהאנשים הדגולים שפעם קמו. שתדעי לך, שגם פרופ' שבח וייס, בעבודת הדוקטוראט שלו, קובע, שאכן היתה אפליה רבתי של מושבות הגליל, לעומת סביבתם. זו עדות מפי הסוס".

„היום", הוא אומר „נעשית פה עבודה רצינית. ותכתבי שבצניעות, ואני מדגיש בצניעות רבה, אני עושה עבודה לעומק. יש הרבה אנשים שיכולים לבוא למנחמיה וללמוד כיצד לעבוד. אני עוזר לאנשים. העזרה לזולת חשובה לי ביותר, ותמיד אעזור ואייעץ אם אדע שהפונה אלי צורך".

נץ מוצהר כלפי חוץ וליבראל מוצהר כלפי פנים, אומר שליטא: „ישנם היום בחרות הרבה חברים שהליבראליות שלהם לא נופלת משלי, ולעומת זאת תפישת ארץ ישראל שלי, חבר הכנסת הליבראלי, לא נופלת משל חברי חרות".

לשאלה האם יש לדעתו היום, זכות קיום למפלגה הליבראלית כפלג עצמאי, הוא עונה: „לא, היום אחרי עשרים שנה של איחוד ודאי שאין משהו אופייני לליבראלים. בכלל, אני בעד גושים גדולים". פה הוא מגיב לנו עצת חינם, „אני מצר מאוד על פרידת מפ"ם מהמערך. זה מעשה לא נכון מבחינת מפ"ם, גם מהאספקט האלקטוראלי וגם מהאספקט של שלטון תקין במדינה".

איש חרוץ וצנוע מתגורר במנחמיה. מדי פעם עולים אליו עיתונאים לרגל והוא „זורק להם עצם". מעוניין להיות שר, בני שליטא, יש לו את מלוא הכישורים הדרושים ויותר מזה

מאת טלי ברזילי זוננפלד

צילם בועז לניר

הנוסחה הליברלית

● עונש מוות: „אני מסכים בזהירות רבה, ורק לאור המציאות הטרוריסטית שבה אנו חיים. אבל, שהעונש הזה יוטל רק על פשעים שהוכחו מעל לכל ספק שהם ברוטאליים, אלימים ונבזיים במיוחד, כמו רצח ילדים. הכל תלוי בנסיבות ובמעשים".

● חוקים שונים ליהודים וערבים: „חלילה וחלילה. בפירוש אותם חוקים. ודאי תנסי לרמוז על המחתרת. אני בהחלט מוצא נסיבות מקלות, רבות מאוד לעזור להם, הם שגו. להחזיק את אנשי המחתרת במעצר רק משום שאין להם ארגון כמו אש"ף שיתפוס בני ערובה עבורם, כפי שעשה אש"ף לגבי אנשיו ששוחררו מבית הכלא ברוחב יד, מתוך טפשות של קברניטי ישראל, זה לא מתקבל על הדעת".

● נשואי דת: „ישנם מספר חוקים דתיים שאני מצביע עבורם לא באינוס. להיפך, בהרגשה טובה ובידיעה, שהם טובים לעם ישראל. למשל, חוק מי הוא יהודי. למען עתידו של עם ישראל צריך לחוקק את החוק הזה. אני טוען שהרפורמים והקונסרבאטיבים הם יהדות טובה ומסורה, אבל, אני יודע, שבניהם ונכדיהם יסטו מהדרך, ונינים כבר לא יהיו יהודים כלל. אני מתנגד בכל תוקף לתפישת העולם של יהודים מסוימים, שלא ימצאו מנוח לנפשם עד שלא יהיו ככל הגויים, ולא יוכלו לערוך טקס נישואין אצל פקיד עירייה. אין לשנות חוקי דת לפי מזג האוויר בחוץ".

● יחסי גבר אשה: „אני חושב שכל אשה צריכה להיות ארון לגופה, אבל אני איש פוליטי, אני ריאלי, ובמשטר הקיים בישראל צריכים להתפשר, ישנם דברים חשובים יותר וישנם דברים חשובים פחות. אני קובע שביטולו של סעיף חמש בחוק ההפלות הוא אמנם מטריד, וצריך להצטער על כך, אבל יחד עם זאת, זה לא כצעקתה. זה מצער, אבל יש להתחשב בשותפים הפוליטיים שלנו. זה מסוג החוקים שקיבלתי בלית ברירה. לעגונות, אין לי פתרון זו בעיה כאובה". בשלב זה עובר שליטא לטונים גבוהים, ומדבר ישירות אלינו, יפי הנפש: „אני דוחה בתוקף את התפישה של יפי הנפש, של המפלגות הקטנות, שלא עומדות בעמדת אחריות, ולעולם גם אין להן סיכוי לעמוד בעמדת אחריות. הן יכולות להרשות לעצמן את החרות הזו, את המותרות האלה לדבר גבוהה גבוהה. מי שנמצא כמונו בעמדת ביצוע, חייב להתפשר עם שותפיו הקואליציונים. זאת המציאות הפוליטית. עד שלא ישנו את שיטת הבחירות, אז שכל מיני אנשים טובים באמצע הדרך, לא ייללו כמו קוזאקים נגזלים".

● יהודה ושומרון, ניציות ויוניות: „הליבראלים היו תמיד, גם הציונים הכלליים, עם עמדה לאומית גאה. נכון, היו גם אנשי ל"ע שהיום הם בבית־העלמין הפוליטי".

● בתחום הכלכלי: כאן אין הפתעות. שליטא דוגל כצפוי בכלכלה מערבית „שהוכיחה את עצמה בכל העולם. משק חופשי, מכירת חברות כלכליות לציבור".

שליטה מגדיר עצמו כאיש מעשה. אדם שפועל למען הציבור. הבחירות הקרבות לא מטרידות אותו במיוחד. חבר כנסת צריך לעבוד למען הכלל, ולא להתעסק קדנציה שלמה למען בחירת עצמו מחדש. הבעיה היא שלפעמים נבחרים לכנסת אלה שהתעניינו בנזלת של הילד ובטחורים של החותנת, ולא אלה שעשו עבודה אמיתית לעומק. אני מאמין שחברי המוסדות המפלגתיים יהיו מספיק נבונים כדי להבין שלחשני האוזן למיניהם, דואגים לעצמם ולא לשלומו של החבר".

גובה ההר וגובה העץ

כשמדובר בהתאמה לתפקיד, עבר שליטא את 90 אחוזי הכישורים והוא עומד על „מלוא הכישורים". שליטא אינו מוכן לנדב מידע איזה שר היה רוצה להיות אבל היה רוצה להיות שר ועוד איך. „ככל שמתקרבים להר, הוא נעשה יותר גדול, וככל שמתקרבים לשר, הוא נראה יותר קטן. יש לי את מלוא הכישורים ויכולת ההחלטה לקבל על עצמי תפקידים מיניסטריאלים, אבל תפקידים כאלה לא מקבלים על סמך כישורים, אלא, על בסיס כוח פוליטי, קירבה למלכות, מרקקים ועוד מרעין בישין. מכל אלה אני מתרחק. אבל, שוב, בצניעות, בצניעות רבה, אני רוצה לומר, אני מכיר כמה שרים שיכולים לבוא למנחמיה וללמוד איך מנהלים יישוב וכיצד מקבלים החלטות".

כמה עותקים של דו"ח ארין מונחים על שולחנו, בבחינת „אתכם עוד לא גמרתי את החשבון". כל מה שנקשר למשטרה עדיין מעסיק אותו, והוא מתגאה בכך שהצליח לשנות את דרכי חקירת המשטרה. שליטא נכנס לאווירה, מתלהב, קולו הופך רם יותר, ההקשות על השולחן נעשות קצובות יותר. הוא נזכר בתקופת „רומאן" שלו עם המשטרה. השם „זיגל", לטענתו, כבר לא מקפיץ אותו. „אני מומחה ל„זיגל', עשיתי עליו דוקטוראט. הוא חקר אישית את רכטמן, אבוחצירא, צור, את כולם, כל הגדולים, אותי לא! אלי הוא שלח את החוקרים שלו. הוא ידע שפה הוא לא ימצא כלום, הוא בעל חושים מקצועיים. לכן הוא לא רצה ללכלך את אצבעותיו בדייסה של השמצות שלא ייצא ממנה כלום". מה שעשתה המשטרה לו ולמשפחתו, בכך שהדליפה את תוכן החקירה, זו ניבזות לשמה". והוא מוסיף: „אבל זה לא הסטייל שלי ללכלך על אנשים בעניינים אישיים, ולגרום בכך עוול למשפחתם. את מי שאני רוצה לדפוק, אני דופק על רקע מקצועי, ולא מחפש מי שכב עם מי".

שליטא מסכם את הפרק המשטרתי, בלא מעט גאווה, יש לו „תעודות". „מעולם לא הייתי זקוק לתעודת יושר מנוכלים שהתחזו לחוקרים. יחד עם זאת, מי ששימש שלושים ושתיים שנה, כראש רשות מקומית, ובנה בחייו כמה בניינים, סלל כמה כבישים ונטע כמה עצים, זאת אני אומר בלשון המעטה וצניעות, כמי שעבר את כל המסרקות הצפופים של המשטרה, על כל מעשיו הציבוריים, ולא נמצא בו מום, אז זו בהחלט תעודת כבוד".

כשאנו משוחחים מה עשו לו הפרשות הציבוריות, הוא עובר לסופרלאטיבים. „קיבלתי החלטה שאני הולך למאבק ציבורי, שייקוב הדין את ההר ואפרע מכל המנוולים. זה נתן לי תעצומות נפש, הפכתי לאיש הכי חזק בעולם. יש לי הרבה חסרונות, אבל הפחד אינו אחד מהם, אני פשוט לא פחדן ולא צבוע. אני אומר הרבה דברים באומץ לב שאחרים מפחדים לומר. יש מי שחושבים שאלה שליפות מהמותן, אבל אני בפירוש בעד אמירה של אמת, אינני נפחד ואינני חושש משום דבר".

הזכרת צביעות, מדוע?

„קשה לי להתמודד עם צבועים שעושים מעשה זמרי, ומחפשים שכר כפנחס. שיא הצביעות היא ההתהדרות של יוסי שריד בעובדה שהוא צדק, כביכול, כשהיה הראשון שהתנגד למלחמת של"ג. הוא שוכח שבמלחמת של"ג, הוא לא הביע כל עמדה מיוחדת. הוא פשוט מתנגד, מאז מלחמת השחרור, לכל מלחמות ההגנה של ישראל, כולל של"ג. אין שום רבותא בהתנגדות שלו. הוא ינסה למנוע כל מלחמה שעשויה לפגוע בידידיו מאש"ף. השקפת העולם היסודית שלו היא, שתמיד יש לקבל את דרישות האויב. הזכרתי את השם שריד. אבל מאחורי האסכולה הזו, עומדת חבורה גדולה מאוד, שעד היום בטוחה שהאמת והצדק, היושר והתבונה, רשומים על שמה בטאבו".

מה קרה בפרשת יהודית ריבין? אתה מאמין שזה מה שצריך איש ציבור לעשות? אתה עדיין עומד מאחורי דבריך לאור התגובות?

„כן, בהחלט כן! אני צריך לשמש פה לחיילים. אז מדוע אני צריך לקבל את דעתה ולא את דעתם של ארבעה חיילים וביניהם קצין? הכל כתוב בעדותם. להם אין עניין לבוא ולשקר, לה יש עניין להכחיש. זה שהתקשורת מקבלת את דעתה, זה ברור. הם תמיד מפרגנים לגורם שקרוב לדעותיהם, ולא לאיש ליכוד שאומר אחרת. עד לתקרית לא ידעתי את דעותיה הפוליטיות של רבין, מאז, המון אנשים כבר סיפרו לי עליה ועל דעותיה. אני חושב שזו חובתי לטפל בזה ולא אחזור בי מתלונתי, אני מאמין לחיילים. אני עומד מאחורי כל מלה, כל מלה שאמרתי".

אלף בחודש

אנו עוברים לדון בנושאים ששליטא דואג להתפרסם בהם מדי פעם מחדש: נשים, הערות שוביניסטיות. גם פה יש אידאולוגיה ברורה ומוצקה ביותר. בעיתון „במחנה" מיוחסת לשליטא האמירה: „80% מהגברים משתקים מהצד". „לא זוכר שאמרתי, זו בוודאי עוד ספקולציה עתונאית. ובכלל אם הייתי אומר, אז בוודאי הייתי מדבר על 98%, ולא על 80%". אך מיד הוא מבהיר, „זה רק בבדיחות הדעת".

על הפרשה האחרונה, מכתבו ל„אלמונית", שנכתב על נייר רשמי של הכנסת, הוא אינו מוכן להתייחס. שליטא נשוי, אב לשלוש בנות, 20, 17, 10, אומר שהוא דואג לשלומן ואינו רוצה לדון בנושא, רק לומר לעיתונאים: „הכל שקר אחד גדול, ספקולציות. הפרסומים היו מגמתיים, שקריים ולא נכונים. המשפחה שלי משפחה מצוינת, יודעת להבדיל בין תבן לבר, ובין שקר לאמת".

כיצד השפיעו הפרסומים האחרונים על התושבים במנחמיה?

„תושבי מנחמיה הרבה יותר נבונים מכל העיתונים הצהובים גם יחד".

כשאני מוחה על כך, שיש עיתונאים שכבר קיבלו תגובות בנושא ה„אלמונית", הוא מזהיר: „עיתונאי שלא שומר על מילתו, מפסיד. דפנה ברק, (עיתונאית „העולם הזה"), סירסה את דברי מההתחלה ועד הסוף, עם ידידה הנצחי אורי אבנרי. היא לא תזכה יותר לראיונות פה. להם מותר, הם מבודדים עם ריביון, אז הם יכולים להרשות לעצמם". שליטא מבטיח: „אני לא נכנס לספקולציות שקריות ומגמתיות. מישהו רצה לפברק ועשה את זה. אני עוד אגייס לחקר האמת".

אמירה אחרת שלו סובבת לתהודה ציבורית: „אני שוכב עם אלף נשים בחודש", נאמרה לדבריו בבדיחות, „וכבר היה מי שדאג לעשות מזה עניין". שליטא חושב רגע וממשיך: „תגידי, אני צריך ללמד אותך את עובדות החיים? את הרי יודעת מה קורה. זו דרך העולם. אז שאני אספר לך מי מהגדולים שכב עם מי? את לא תאמיני, גדולי האומה! אז מה? מה אפשר לעשות? בכלל אני לא מבין, מה זה עניינו של הציבור?"

כי אתה איש ציבור.

„לי כאיש ציבור מותר שיהיו חיים פרטיים כמו לכל אזרח, לא יותר, אבל גם לא פחות".

שליטא כן מוכן להתייחס לפמיניזם הנשי: „אם יש משהו שמחליא אותי, זה הפמיניסטיות המקצועיות. למשל, שולמית אלוני, שאינה ממש מקצועית. אני מתכוון לאלה שהופכות את זה לדגל וכל חייהן נלחמות בכתנות רוח, בעולם שוביניסטי שעומד להשמיד, להרוג ולאבד אותן. אני מתכוון לכל מיני דודות מרירות וכל מיני כאלה שנטלו על עצמן מבלי שנבחרו ונתבקשו, להגן כביכול על זכויות נשים שאין לגביהן כל ויכוח. כשאני מדבר על פמיניזם נשי, אני מדבר על אלה ששורפות חזיות והורסות כל טיפה של נשיות ומחפשות איזה שהוא שוויון שאיננו בנמצא. אני למשל חושב, שטוב מאוד וחשוב מאוד, שאלוהים ברא את העולם צמדים צמדים, טוב מאוד, מה יש? צריך ללכת נגד יצירת הטבע? צריך לשנות סדרי עולם? זה לא מקובל. עכשיו לגבי העיקרון של שוויון, בעבודה, בשכר, בתנאים, זה כ"כ ברור שבשביל זה לא זקוקים לפמיניסטיות מקצועיות. אני גם לא רואה שום פחיתות כבוד אם משתמשים ביצירת הטבע היפה הזו שנקראת גוף האישה, לצורכי פרסומת זו או אחרת, בתנאי שזה לא יהיה וולגארי והגיוני. יש גוף יפה אז מצלמים אותו. אני לא מבין איזו פגיעה יש פה. לא מבין מה העניין הגדול".

בשעה אחת בצהריים נעלמים כולם מבניין המועצה במנחמיה, ל„סייסטה". נותר רק שליטא, עובד עד השעות הקטנות של הלילה. מה קורה איתך הלאה, אני שואלת אותי. „מה הלאה? כשנעלו שאלוהים עומד להתעבר. אז אולי אגלא את מקומי".

ככל שמתקרבים להר הוא נעשה יותר גדול וככל שמתקרבים לשר הוא נעשה יותר קטן

שלושים בדהרייה

תושב מקומי ניגש אל קובי והתלונן בפניו שבגלל המהומות הוא כבר חודש לא יוצא לעבודה. קובי, בלי להתבלבל, ענה לו שגם הוא, בגלל המהומות כבר לא יוצא חודש לעבודה. לג. תינוק בן חודש וא. מתחתן בעוד שבועיים. עכשיו לך תגיד להם לרוץ ולתפוס שני שבאבניקים ותראה את משיכת כתפיהם

מאת איתי לנדסברג

בערב, חשבנו, יהיה שקט, אך ב־18.30 התעורר הרמקול במסגד לתחייה — "המתנחלים באים, באים לשחוט אתכם ולקחת את אדמותיכם... בני דהריה צאו לעצור אותם..." זעקו מתסיסים מתחלפים, בערבית גסה. תוך שניות נראו אבוקות צמיגים במרכז הכפר. הכביש הראשי החל להיחסם. בחשיכה שהשתררה אי־אפשר היה לראות מה קורה. היה ברור לנו שצריך לחסום את דרכן של מכוניות ישראליות הבאות מבאר־שבע לכיוון ירושלים, שכן המעבר דרך הכפר, בתוך ההמון המוסת, עלול להסתיים באסון. כוח המילואים התארגן על חמישה כלי רכב, החיילים קיבלו תדריך חפוז לפיזור המהומה, ולאפשרות של היתקלות לילית בהמון הפרוע ומייד התחילו לרדת ברגל משני צידי הרכבים אל מרכז הכפר.

מהומות אלוהים

המחזה שנראה באורם המהבהב של הצמיגים, לאחר שמישהו כיבה את הגנרטור, היה לקוח כאילו מסצינות של סרטי מלחמת העולם השנייה. דהריה נראתה כמו אחרי הפצצה — חביות, סלעים, צמיגים בוערים, עמודי חשמל לרוחב הכביש. חוטי ברזל מתוחים בגובה ראש אדם, מקררים ישנים, שלדות של מכוניות, מכל טוב. ההמון במרכז, ליד המסגד, עמד עד שהתקרבו החיילים, זרק אבנים ונפוץ לכל עבר עם ירי הגז. ההסתערות המהירה קדימה. הגז לא כל־כך מפחיד את המתפרעים כמו ההסתערות. מראה חיילים רצים לעברם, לצרות בקיאותם בהוראות הפתיחה באש שלנו, מניס אותם מהר יותר מכל כדור גומי. מיד עם ההתפזרות, החלו מטחי אבנים מהסמטאות החשוכות אל הכביש. החיילים התקדמו למרכז הכפר תוך ירי עשן וגז ולעיתים ירי חי באוויר תוך שהם מסתתרים תחת הגגונים שבפתחי החנויות מממטר האבנים. המחסומים נמשכו לכל אורך הכפר. בכל צומת נשארו מספר חיילים כדי לאבטח שלא יוקמו מאחור. כוח החוד המשיך לעקוף את הצמיגים הבוערים ולהשתלט על הרחוב הראשי. שלושה קילומטר כביש היו חסומים באותו אופן. המחשבה שכל הכפר השתתף במהומה עוררה תיסכול רב אצל החיילים. היא מחקה את התאוריה על מסיתים מקצועיים ועל מיעוט מתפרע בתוך רוב שוחר שלום.

אחר־כך השתרר שקט. קולות הירי שככו וזריקת האבנים חדלה. רק נהם הדחפור שהחל מפנה את הציר ויללות הנשים הקוראות לבניהן לשוב מהסמטאות הביתה — החרידו את הלילה.

בבוקר החלו התושבים לצאת לעבודה. עם שקית אוכל, עיניים חצי־עצומות ובהבעת שעמום הביטו בפני החיילים שקידמו אותם ב"סבּח אל ח'יר" אירוני. "קול ישראל" לא שמע על־כך שציר ראשי נחסם בלילה למשך שש שעות. גם שום עיתון בישראל לא ידע על־כך. החיילים גיחכו — בלי הרוגים אין כותרות.

שלושים יום מתוך מאה ימי התקוממות בילינו בדהרייה. אחרי ההלם הראשון למדנו להכיר את התושבים והם למדו אותנו. כל צד בשמו הפרטי ושם החמולה או המשפחה. הנה השוטר מחברון והנה הנהג באגד. הנה הקצין הגבוה וזה קובי. הנה שעבאן, והנה הבן הנכה של חליל. וזה בעל הטרקטור והנה השמוק עם הג'יפ, שתמיד מסמן לשבאב שעל הגגות לפני שעובר אוטובוס אגד למטה. העיניים לא משקרות. לא שלהם ולא שלנו. יכולת לבוא ממציאות פוליטית איזה שלא תהיה, המציאות במחנה חייבה אותך, ולא פעם אף בלבלה אותך.

ב־09.00 הביאו כמה תושבים כוסות קפה לתצפית שהתמקמה על גג בית, מול המסגר הראשי. החנויות היו פתוחות וחיילים קנו פיתות חמות במאפייה. ב־10.30 נסגרו החנויות בבת אחת. על־פי צו כרוז 9 או 10 (שפורסם בבוקר גם ב"ידיעות אחרונות", כמובן) וב־10.31 החלה ההפגנה התורנית. משתי סימטאות היורדות לכביש הראשי גלגלו צמיגים בוערים וכ־50 נשים ונערים בכפיות החלו זורקים אבנים אחרי שחסמו את הסמטאות באבנים גדולות שאינן מאפשרות את כניסת הג'יפים. החיילים מיהרו לחבוש קסדות ומייד התעופפו רימוני גז. יום שיגרתי.

"ברם ואש נפדה את פלסטין", "...יא מזדיין... בוא... בוא... יש לך אומץ... אז בוא — אתה עם רובה יא פחדן" צועקים הנערים בעברית המוכרת לך מהמסעדות בתל־אביב.

האבנים מעופפות בצורה מרויקת והחיילים לוקחים אוויר ורצים בפעם המי יודע כמה. כשהם חוזרים למטה, חוזר השבאב למעלה לזרוק אבנים. בצהריים משתרר לפתע שקט. במורד הרחוב נראה זקן עיוור, לבוש שחורים, מנסה לפלס דרכו במקל בין האבנים החוסמות את הסמטה. שני חיילים ניגשים אליו, מזיזים כמה אבנים ומלווים אותו במעלה הסמטה עד למקום בו עמדו לפני רגע עשרות זורקי אבנים. נערה צעירה יוצאת באומץ רב מפתח בית ולוקחת אחריות על העיוור.

בערב אחר־כך, חשבנו, יהיה סוף־סוף שקט.

[illegible]

לג. יש אישה שבכל יום צריכה ללדת. לק. יש צרות במפעל והבנק מעקל את רכושו. לנ. יש אשה חרשת ותינוק בן חודש וא. צריך להתחתן בעוד שבועיים. עכשיו תגיד להם לרוץ לתפוס שני שבאבניקים ותראה את משיכת הכתפיים שלהם. אחר־כך תראה איך ניגש תושב מקומי לקובי הדובר ערבית ואומר לו שבגלל המהומות הוא כבר חודש לא יוצא לעבודה. וקובי, בלי להתבלבל, עונה לו שגם הוא בגלל המהומות חודש לא יוצא לעבודה ומציע שאולי יעזרו אחד לשני לעשות סדר בכפר ושניהם יוכלו לחזור לעבודה. האיש מביט כלא־מאמין —, כך עונה חייל ישראל כובש לנכבש?

04.00. בפיתול הכביש העולה לדהרייה מחסום אבנים וצמיגים. א. עוצר אוטובוס ומוריד חמישה פועלים לפנות את המחסום. הוא מקפיד שינקו גם את השוליים וגם את האבנים הגדולות. הפועלים מתמרמרים — כל בוקר הם הראשונים היוצאים לעבודה ולכן גם הראשונים לפנות מחסומים. א. שואל אותם אם הם רוצים גם לשמור שם בלילה במקרה. בסיום העבודה הוא מרכז אותם, מברך אותם ליום עבודה מוצלח, ומזכיר להם שסבלנות יש גם ליהוד, שימסרו לאלה שמניחים את המחסומים.

אחרי עשרה ימים פוקעת סבלנותו של א. הוא עוצר באותו מקום, באותה שעה, טנדר 404 מלא פועלים. לפני שהם ניגשים לפנות את המחסום הוא מודיע להם בערבית מאוד ברורה ש"אם לא ייפסקו המחסומים, תהיה פה סאברה ושאתילה" כך, באלה המילים. בלילות הבאים אין מחסומים ואין גם מהומה. שקט. א. בטוח שהוא מצא את הדרך להבנה עם המקומיים.

ירי, הוראות ופתיחה באש

בתחילת קבעו שבקבוק תבערה שווה אבן. אחר־כך הרשו לירות בזורק תוך כדי תנופת הידוי, אך מרגע שהבקבוק עף אין לירות. אחרי שלושה חודשים מותר לירות בזורקי בקבוק תבערה.

בקשר מודיעים על מהומות ביאטה, מסוק חג מעל ומכוון את הג'יפים למרכז הכפר. צעירים תלו דגל אש"ף על בניין המועצה, השתלטו על אזור המסגד והכריזו עצמאות. חק לפני שעה חזרנו משם אחרי שמצאנו שקט פסטורלי ושוק כבשים שמתנהל כבימים ימימה. המסוק מורץ אותנו ואומר שאנחנו מתמזמזים ובינתיים השבאב חוגג.

מרכז יאטה נמצא בקצה גבעה. הכביש העולה למסגד ולבניין המועצה נשלט מלמעלה. בתחתית הגבעה אנו עוצרים להתארגן.

כשמבול אבנים ניתך משני צידי הרחוב ועשן סמיך ושחור חוסם את שדה הראייה. יורים שלושה רימוני גז והרוח מחזירה את הגז היישר אלינו. מתחילים לרוץ למעלה בכבדות מילואימניקית טיפוסית, יורים באוויר כדי שלפחות יתפזרו מהר, הם מכירים את הירי באוויר ולא מתרגשים. האבנים ממשיכות להתעופף והגוש אינו מתפזר. הנשק מתאזן וכדורים נורים ליד הרגליים. עכשיו כבר מתחיל הנוער להבין והוא נפוץ לשתי סימטאות וממשיך ליידות אבנים. כשאנו מגיעים למרכז הכפר, נשארים שני חיילים למטה ורק אחד ממש במרכז, מול המסגד. "ואחר, ואחר" נשמעות צעקות והשבאב מתחיל להתקדם לפי שריקות, לקראת החייל הבודד, כמו חיה מורעבת לקראת טרפה. שוב מתאזן הנשק, כדורים שורקים סביב רגליהם וקליעים פוגעים לידם בקירות הבתים. הם מקפצים, נבהלים, נרהמים מהריוק, או מכך שלא נפגעו ונפוצים לסמטאות צדדיות יותר.

העסק לא נגמר. השבאב נעמדים מול החיילים במרחק בריחה חרש, פותחים חולצה וצועקים — "תירה, נו, יאללה, בוא תירה בי, יא מאנייק, יא מזדיין, יא פחדן, אתה רק עם רובה יודע, בוא... בוא", ומניפים אצבעות בצורת ווי. ג. יוצא משלוותו. הוא מוריד את הנשק מעליו, פותח גם הוא חולצה וצועק בערבית: "בוא, יאללה בוא, אני ואתה — הנה, בלי נשק — בוא, כוס אוחתק" אם רק היו נותנים לו, היה "הולך מכות" עם הבחור המתגרה שמולו, מוכיח לו מי הגבר בין שניהם. לא נותנים לו.

[illegible]

השבאב מכבד את משפחות המתים, אמרו לנו המוכתרים. יש חרש בדהרייה. שני הרוגים ושלושה פצועים. מצ"ח חקר. אותנו חקרנו. הכביש נחסם וכשהתמקמו החיילים במעלה הסמטה, מונעים ירידת המפגינים למטה — הם ספגו מטח אבנים מארבעה כיוונים. המסית הראשי אותר. רובה טוטו נשלף מהג'יפ ועורר מיד את תשומת לב התושבים. טוטו, טוטו, טוטו, צעקו ממרפסת למרפסת באימה. כי בטוטו לא יורים באוויר. הבחור נורה במותן. התקפל, נפל ונגרר במהירות על־ידי כמה נשים. מסמטה צדדית נראה טרנזיט נמלט, ומאוחר יותר נודע שהאיש מת בבי"ח.

אחר הצהריים נערכה ההלוויה, כשהסתיימה תקעו מלווי המת דגל אדום־ירוק־שחור־לבן באדמה התחוחה והדביקו את תמונת ערפאת מאחור. מפאת כבוד המשפחה לא הורידו החיילים את הדגל המתנוסס מעל הקבר.

עם ערב התברר שבתוך המהומה והירי נורה ונהרג אדם נוסף. החוקרים לא הצליחו לא לאתר את היורה או את סיבת הירי. עד סוף המילואים לא נדע מי פגע בו ולמה. דהרייה נוספה לרשימת הכפרים שיש בהם חללי אינתיפאדה. עכשיו, יאמר לנו למחרת הנהג הערבי העובד באגד, תגיד המשפחה שהאיש היה איש הפת"ח כדי לקבל כספים מאש"ף. הוא חייך כשאמר זאת. ספק מגלה סוד, ספק מורה לנו סיפור כביסוי למת.

הצד השני

אתה זורק אבן. חיילים רצים אליך. אתה חומק לבית הקרוב ביותר. אם בעל הבית בפנים אתה נכנס מהר, רץ לקומה העליונה. שוטף ידיים ומחליף חולצה אם אפשר. את הכאפיה שכיסתה את פניך תוחב עמוק באיזה ארון בגדים ומרגע זה אתה ישן במיטה. אביך חולה בבי"ח, באת לדוד ונשארת לישון. אם החייל שנכנס מעיר אותך, אתה נאנח ועושה כל מה שיגיד. אם ישאל אותך מה ראית ברחוב — לא ראית. אם יגיד שזרקת אבן — תגיד — ואללה, לא יצאתי מהבית. אם מזלך לא משחק לך ותפסו אותך — כדאי שיהיו לך קצת סיגריות, מעיל חם, תעודת זהות והרבה סבלנות. הישראלים מתחלקים לחיילים זקנים וחיילים צעירים. אם נפלת לידיים של חיילים צעירים — "אללה ירחמו". אם נפלת לידי חיילים זקנים, מצבך טוב. הם לא תמיד בטוחים, כמו הצעירים, שאתה באמת זה שזורק אבן. הם שואלים הרבה שאלות ומתרגזים לאט. הם מדברים ערבית טובה, מחייכים וסולחים, כמו אבא לילדו הפרוע, אם איזו ילדה תוכל לבכות לידך, באותו זמן, ולבקש מהקצין בדמעות חונקות שישחרר אותך, כיוון שאתה חולה סכרת — זה רק יעזור. בסופו של עניין אם כל זה לא עוזר — יקשרו לך את העיניים בפלנלית, או בכאפייה. ישימו אזיקונים מפלסטיק על כפות הידיים. (תיזהר שלא ייעצר לך הדם) ויקחו אותך למיתקן.

במעצר אל תעשה אינתיפאדה. אין אבנים, אין צמיגים. הישראלים לא אוהבים חכמות. תן להם כבוד ותגמור בשקט. בלילות תעמוד מול הקיר. זה הקיר שכולנו עמדנו מולו. אל תישבר, אל תשב. תחליף רגליים. זה מותר להם, להעמיד אותך שם. בלילה האחרון ירידו אותך מסביב למיתקן ויגרשו אותך עם מקל לשער. בחוצות אתה תהיה פתאום חופשי, ויהיה קר. אם הבית רחוק, תיכנס עד לחצר הקרובה ושם יקבלו אותך. אם תישאר הרבה זמן בחוץ יתפוס אותך סיור ותיכנס שוב למעצר. בבוקר תיזהר קצת יותר כשאתה זורק אבן, זה הכל.

מקומיים

ש. הוא מג"ד במיל. חבר טוב. בטח גם ראש מועצה טוב. הוא גר בבית־יתיר וצריך כל בוקר לעבור בסמוע, איש עם ראש, לא פאנאט. לא מגלגל עיניים. לא מכריז "בעזרת השם" אחרי כל משפט ולא רוצה לזרוק את הערבים מעבר לירדן. אבל המצב בחודשים האחרונים מרגיז אותו. לא ייתכן, הוא אומר לי, שתושב בית־יתיר יסע עם אשתו ושלושת ילדיו הביתה, ובצומת הכניסה לסמוע יעצרו אותו השבאב עם מחסום אבנים, יקיפו אותו, יזרקו עליו אבנים והוא יברח עם אשתו והילדים מהרכב. יתפוס באיום אקדח, משאית ערבית ויאלץ אותה לחלץ אותו לכאן למועצה. אילו לא החזקנו את החברה בידיים הם היו יורים והורגים. מה אתה היית עושה במצב כזה עם אשתך והילדים?

המתנחלים בדרום הר חברון יודעים את שם המשחק — כוח ההישרדות. הנשים מציעות קפה ועוגות. הגברים נוסעים עם תפילות פי לחיילים ו־M-16 צמוד. כשאתה פוגש בהם אחרי המפגש עם דהרייה, אתה מרגיש בחזרה בארץ. מהבר עברית. עם החברית הוויכוח בינם לבין הממשלה הוא כרגע לא הוויכוח שלך. עד סוף המילואים לפחות.

[illegible]

מרכז הסימטה המזרחית היורדת לכביש יש בית ירוק נמוך. גר בו בחור צעיר, שיער מתולתל מקורזל, עיניים ירוקות חדות. הוא שותף פעיל לכל מהומה אפילו כאפייה כבר אינו שם על פניו. שלושה חיילים ניסו להיכנס לביתו ולקחת אותו. שבע נשים הקיפו אותם בילולות, אחת עם סכין מטבח. אחיו החזיק בו והוא השתולל, ירק, צעק — הציג עצמו מטורף. החיילים עמדו נבוכים. לקחת או לא לקחת? להרביץ לנשים ולעמוד על שלך, או לעזוב אותו ואחר־כך לראות את גיחוכי התושבים מאחורי גבך. יומיים אחר־כך נתקלו בו שוב באמצע מהומה. העימות עם החיילים היה קרוב. הבחור השתולל ובעט באשכיו של מ"מ. המ"מ התקפל ונפל. חייל אחר ירה בו כדורי גומי מטווח שני מטר. הבחור לא הגיב והמשיך להשתולל. חייל אחר נגש והוריד בעוצמה את האלה על ראש הבחור. האלה נשברה. הבחור הפסיק להשתולל וניגר דם מראשו.

למחרת, כשפגש בחיילים בדרכו לעבודה חייך במבוכה. "אני אהיה בסדר עכשיו," אמר להם בערבית, "אתם משוגעים!"

[illegible]

אז מה אתם בעצם רוצים? שאלתי יום אחד פלסטיני צעיר דובר עברית שנכנס לשיחה איתנו במרכז דהרייה. אתם רוצים ישראל? ירדן? מה אתם רוצים?

"ירדן," הוא אומר, "תהרוג 500 בשבוע. יהיה שקט אבל יהיה רע. אש"ף יעשה לנו פה לבנון. אני חושב ישראל הכי טוב בשבילנו אבל אנחנו לא רוצים ישראל, רוצים לבד".

ומי יהיה הממשלה שלכם אם תהיו לבד, בלי אש"ף? "וולה לא יודע. לא יודע..." ענה.

צהריים. מהומה. ארבעה נערים נמלטים לסימטאות העתיקות של דהרייה. הנשים מכוונות אותם מרחוק, לפי התקדמות החיילים. החיילים דורשים מהנשים להיכנס הביתה. "רוח אל ביתי" הם צועקים והנשים, מורעות ליחס החיילים לנשים וזקנים — מצטמצות. חייל רוגז צורח בערבית על אשה בבית הקרוב אליו שתיכנס הביתה. היא לא נשמעת. החייל מתרגז ומתקרב. "תיכנסי" הוא צועק עליה. "אחרת תקבלי מכות!" "לכו מפה" — אומרת האשה, "זה הבית שלנו, לכו מפה". "תיכנסי הביתה" צורח החייל והאשה מתעלמת ממנו. החייל מתעצבן. הוא שולף רימון גז וזורק לכוון האשה. הרימון מתגלגל במהירות וחודר במקרה לתוך הבית. האשה נמלטת. מקללת. החייל נבהל מעצבנו ומשתתק. הגז מתפזר לאט. בתוך הבית אין לו לאן. אחרי חמש דקות יוצאים שלושה ילדים וזקן מתוך הבית. כאפיות מכסות על פיהם והם משתעלים קשה. סוף ויכוח.

בגשם רוח סערה

עדות על המתרחש במיתקן בדהרייה, נמסרה מפי חסן ג' מכפר עין־יברוד שנעצר ל־11 יום בעשרה לפברואר השנה ושוחרר מבלי שהואשם בדבר. במהלך שהותו בכלא עבר, לטענתו, השפלות ועינויים קשים ועדותו נמסרה במקומון "כל העיר" מיום 22.4:

"הכלא עצמו שוכן בבניין ישן ששימש את אורוות המשטרה הבריטית והירדנית. ביום הראשון ובמשך כל הלילה הוחזקנו בחוץ, בגשם, קשורים עם הידיים מאחורי הגב. השומרים הכריחו אותנו לצעוק: יאסר ערפאת חרא, מנואק וכדומה. מי שהפסיק לצעוק היכו אותו, לפעמים עד אובדן הכרה.

באחת החקירות הכניסו אותי לחדר וחיברו לי את הגמיים לחוטי חשמל. מרוב פחד עשיתי את צרכי במכנסיים. מכוות החשמל התעלפתי והיה צריך לשפוך עלי מים כדי שאתעורר. אחר כך אמרו שצריך לבדוק כמות הראש שלי קשה וחייל אחד עמד עליו. באחד הימים הדריך חייל אחד את חברו איך מרביצים נכון על הבטן שלי, כאילו הייתי שק אימונים".

תגובת דובר צה"ל: "צה"ל עדיין לא משתמש בשיטות של אלימות פיסית כלשהי בבתי הכלא. כל תלונה של עציר על התנהגות בלתי הולמת של חיילים תיבדק."

לאגדות יש תכונה מרגיזה – הן מכילות יותר אמת ממה שאנו מוכנים להודות. יהיה הבסיס לאגדת החלילן מהאמלן אשר יהיה, מסעי הצלב של הילדים בקיץ 1212 או מגיפת המחול של שלהי ימי הביניים – ילדים במסעי צלב אינם חיזיון נדיר. ראה ילדים כאן ועכשיו

מאת גיורא מנור

החלילן והילדים (בחלקה העליון של התמונה) עוזבים את האמלן, מתוך עלון רחוב מ־1622

יש עירים, שאיתרע מזלן, ודבק בהן ללא סיבה נראית לעין שם של עיר־הטיפשים, כמו חלם, או הקמצנים, כמו האמלן, הלא היא העיר שסירבה לשלם לצייד־העכברים, שמשך בצלילי חלילו את מכרסמי העיר הרעבתנים אחריו אל נהר הוזר; כנקמה הלך ומשך אחריו אחר כך גם את ילדי העיר, ולא נודע מה עלה בגורלם.

אבל שעה שאיש אינו יודע, היכן גרה אימה של שלגיה, או איפה בית משפחתה של לכלוכית, עיר אגדת הילדים האבודים, האמלן, חיה וקיימת, ונמצאת עד עצם היום הזה במדינת סאקסוניה התחתית שבגרמניה המערבית. יש בה כ־60,000 תושבים, עיירה בורגנית הגונה בהחלט. עם ראש־עיר, ומועצת־עיר, ממש כמו בימי אותה אגדה.

אבל האחים גרים, בעלי המעשיות, לא המציאו את הסיפור על המחלל הפלאי. מכל מקום מצויים בהאמלן העיר כמה וכמה ממצאים היסטוריים, מצבות ולוחות זיכרון, המספרים את סיפורם של 130 ילדי העיר האבודים. ברור, שמדובר במאה ה־13 או ה־14.

שתי תופעות היסטוריות עשויות לשמש בסיס לאגדה העתיקה. ואולי שתיהן קשורות לתופעה. האחת היא מגפות־המחול, שפקדו את אירופה המערבית בשלהי ימי הבינים, כשלפתע תקף יצר הריקוד קהילות שלמות, ואנשים נשים וטף חוללו ימים ולילות, לפעמים שבועות ואפילו שנה שלמה — אם להאמין לתעודות, עד שנפלו באפיסת כוחות.

בספרי תולדות הימים, למשל בספרו של אחד יוהנס רותה (Johannes Rothe, שחי 1360־1434) בעיר איזנבאך, מתואר איך מאות ילדים נתקפו במחלת־הריקוד בשנת 1237, ורקדו כל הדרך מארפורט לארנשטאט. הם רקדו כל היום ומשהגיעו לארנשטאט נפלו מתעלפים ברחובות, באפיסת כוחות ממש. הוריהם המודאגים, משנודע להם הדבר שלחו עגלות להביא את הקטנים הביתה. אבל רבים מהם נשארו המומים ימים רבים ואחרים נותרו כל ימיהם בעלי מום, שאבריהם רועדים מבלי שיוכלו לשלוט בהם, כל ימיהם.

התלהבות דתית מיסטית, המביאה אנשים לריקוד אקסטאטי, עד עילפון או אפילו מוות ממש, היתה נפוצה באירופה של סוף ימי הבינים, בעקבות מגפות הדבר האימתניות. המחול המסורתי, שהרוקד אינו מסוגל לחדול ממנו, כונה „המחול של ויטוס הקדוש".

אלפי ילדים יצאו לכיבוש ארץ הקודש

ילדים, שאחזה בהם רוח תזזית של התלהבות ודתית קיצונית לא היו תופעה נדירה כל כך. בקיץ שנת 1212 יצאו לדרך אלפי ילדים, על מנת לכבוש את ארץ הקודש מהלא־מאמינים, המינים, לא בכוח הנשק כנושאי־הצלב הבוגרים, אלא בכוח האהבה. כל זה התחיל, כשנער רועים בשם סטיבן, מכפר ליד העיר הצרפתית ונדום ראה את התגלמותו של ישו, כששמר על הצאן במרעה. ישוע, לבוש כצליין, הושיט לו מכתב עבור מלך צרפת.

בדרכו למסור את המכתב למלך הצטרפו אל הרועה הקטן מאות ילדים אחרים, שהחליטו ללכת לארץ הקודש. מעריכים, ששלושים אלף (!) מהם הגיעו עד לנמל מארסיי, ושם הם נפלו קורבן לסוחרים תאבי בצע, שהעלו אותם לספינות בהבטיחם להם להשיט אותם לחופי הארץ, ובמקום זאת מכרו אותם לעבדים בנמלי צפון אפריקה. וזה מזכיר, כמובן, את התופעה ההמונית של בני טיפש עשרה אמריקנים, הבורחים מבתיהם ונעשים לזונות ממין זכר או נקבה, מכורות לסמים ומתות לבסוף מ„איידס" או תשושות ברחובות ניו־יורק, סאן־פרנסיסקו, סיאטל וכרכים אחרים.

ילד אחר, שניחן ברוח מנהיגות כאריזמאטית לא פחות מאותו רועה צרפתי, בן עשר בסך הכל, מהעיר קלן שבגרמניה, החל גם הוא להטיף למסע־צלב של ילדים. אסף עשרים אלף שנהו אחריו, והוליך אותם לאיטליה, מעבר להרי האלפים, שם נעוצו בערי לומברדיה, כי איש לא הסכים להסיעם לארץ־הקודש. קבוצה מאלה הגיעה עד לאפיפיור אינוקנט ה־3 ברומא, וזה ריחם עליהם, ושחרר אותם כחוקי סמכותו מנדר מסע־הצלב. לא ידוע מה עלה בגורלו של מנהיגם ניקולאס, אבל רבים מהם, ממש כמו הילדים הצרפתים לפניהם, נמכרו לבסוף לעבדות, בחופי צפון אפריקה.

האם האגדה על האמלן וילדיה האבודים היא זכר לאותו מסע־צלב טראגי? ושמא היה זה תיאור של מגיפת־מחול דתי?

מכל מקום המעשה ההיסטורי אירע בין השנים 1284 ל־1376, כי בתעודות וממצאים שונים מציינים את שתי השנים הללו כמועד מעשיו של צייד־העכברים.

בציור העיר האמלן (משנת 1622) מתואר, איך מוליך החלילן את הילדים אל הגבעה שמחוץ לחומות העיר הבצורה, מקום שם עמד עמוד התליה העירוני. הוא נראה כמי שזה עתה הוא הוליך אותם דרך „השער החרש" של העיר, אליו מוליך רחוב Bungelosestrasse, משמע הרחוב־בו־אין־מכים־בתופים, או במילים אחרות, הרחוב שבו אין רוקדים.

כי במשך כל ימי הבינים, הליווי המקובל למחולות היה נגינת החליל והטמבור (fife and tabor), וכאותו רחוב נאסרה הנגינה לציון זכר 130 הילדים, שאליבא דרושמי דברי הימים „הלכו בעקבות צייד־עכברים, שנשכר על ידי פרנסי העיר לשחרר אותם מהמכרסמים המזיקים, אבל אחרי שביצע את עבודתו לא רק שלא קיבל את שכרו, אלא אף לעגו לו. וב־26 ביוני שנת 1284, הלכו 130 בני האמלן אחרי החלילן לבוש הצבעונין להר קופנברג (Koppenberg), שם נהגו להוציא להורג את הפושעים שנידונו למוות, ושם מצאו את מותם."

„האם היה זה אולי איזה שד רשע?" — שואל הכרוניסט.

וחברו, שכתב בשנת 1486, מוסיף עוד פרטים. לדבריו, פצה ההר את פיו, והילדים נעלמו בתוכו, רק שניים נותרו, האחד אילם והשני עיוור. למרות מומיהם, הצליחו בעזרת סימנים לספר להורי הילדים שנעלמו בהר, מה אירע, שהאדמה פצתה את פיה, ואיך נכנסו החלילן הפלאי והילדים בעקבותיו, ועקבותיהם אבדו."

ומאז נאסר לנגן ולרקוד ברחוב המוליך מן העיר, בו הלכו הילדים בדרכם האחרונה.

מגפות המחול

אבל יש היסטוריונים, הקושרים את אירועי האמלן במאורע היסטורי אחר לגמרי. בשנת 1259 היה הקרב ליד סרמינדה (Sedemunde), עיירה הסמוכה, מרחק שלושה קילומטרים מהאמלן. אורחי האמלן לחמו בתושבי סרמינדה, אשר ניצחו בקרב, ולקחו בשבי את כל הגברים של האמלן, והרגו את רובם לפי חרב.

מדי שנה, ב־28 ביוני, התאבלה האמלן על מתיה. מעשה זה מצוי סמוך לסיפור הילדים האבודים כמעט בכל רישומי דברי הימים של העיר, ולכן יש הסבורים, שאין כאן אלא תערובת של שתי מסורות, ו„יציאת האמלן" של הילדים היא רק צורה אחרת של זכר הצעירים שמתו בשדה הקרב.

אם להאמין לאלה, המצדדים בגירסא על מגיפת־המחול, שאחזה בילדים שמתו לבסוף מתשישות ואפיסת כוחות, הרי שהמעשה הנורא מאוחר הרבה יותר, כי ראשית מגפות־המחול הגדולות רק במאה ה־14.

רוב החוקרים נוטים לסברה, שהמחול הקדוש כביכול היה, בעצם, ניסיון להתגבר ולהקל על אלה שנתקפו במין עווית בשל הרעלה, והשמעת נגינה, שאמורה היתה להקל על סבלם על ידי המקצבים שלה. המוסיקה אמורה היתה לגרום להם לשלוט באבריהם המפרכסים.

העיר האמלן של היום מודעת, אולי גם בזכות האגדה שבגללה התפרסמה, לנוער. הנה לא מכבר בנו פרנסי אותה עיר מרכז חדש ומואר עבור הנוער שלה. שלא כקדמוניהם שסירבו לשלם לחלילן, הם השקיעו במרכז הקהילתי הזה 3.3 מליון מרק. „קשת בענן" שמו של המרכז. האם צבעי הקשת אמורים לרמוז לבגדיו המגוונים של החלילן? צלילי המערכת הסטיריאופונית המשמיעה רוק כבר הם החליל המודרני, המוליך אחריו את הנוער?

יהיה הבסיס ההיסטורי של האגדה של האמלן אשר יהיה, שבו כנראה יש בו נגיעה למשהו עמוק מאוד בפסיכולוגיה האנושית. כי זה אינו רק סיפור על קמצנות הבורגנים.

הרי אנחנו חיים ממש בתקופה, בה חזרו מסעי־צלב של ילדים. ולמרבה הצער גם במקומותינו. האין המדריכים, שמשכו אחריהם את ילדי אלון־מורה לטיול הטראגי בכפר ביתא מין חלילנים מהאמלן? האם מנהיגי המתנחלים אינם השים, איך ילדיהם מובלים ל„הר קופנברג" שלהם? וגם הסיפור הנשמע כאגדה נוראה על מסעי־הצלב של הילדים, שמתלהבים מהטפות הוריהם על שחרור המקומות הקדושים, ויוצאים למסע בלי לקחת בחשבון את התוצאות, מעלה בדמיון את הילדים הזורקים אבנים ובקבוקי תבערה במחנות הפליטים?

הרי גם בדרום־אפריקה נאסרים בני 10 ו־12 כ„טרוריסטים". ומה בדבר המראות המזוויעים של מתנדביו הקטנים של העיאטוללה חומייני, ההולכים להיהרג בשורות הקרב נגד „השטן הגדול", סדאם חוסיין, שליט עיראק, כשעל מצחם סרט עם שם אלוהים ונביאו מוחמד?

חזרנו, כנראה, לימי הבינים.

לאגדות יש תכונה מרגיזה — הן מכילות יותר אמת עמוקה משנעים לנו להודות.

מאז ומעולם הזקנים יושבים ומחליטים, והצעירים הם אלה המשלמים בעד החלומות. בעיר האמלן נותר מהאגדה העתיקה רק פסל במזרקה, והחלילן הוא רק אמצעי למשיכת תיירים, וזה חשוב בעיר, שאחד ממקורות הכנסתה כנסים ומפגשים בינלאומיים. וזה נחמד, תרבותי, ולא מזיק.

אבל בארצות אחרות ממשיך החלילן הפלאי לערפל את דעתם של הילדים, ודווקא כשהמבוגרים מסונוורים על ידי רעיונות דתיים, משיחיים, משלמים לו שינגן ויוליך את הצעירים להר, שאין ממנו חזרה. והאגדה שבה אל המציאות המרה, העצובה, וברחוב המוליך אל הגבעה ההיא, אפילו לא נאסר לרקוד ולנגן, כפי שעשו אורחי האמלן בשעתו.

חיה יוסף

לשפוך את התינוק עם המים...

מה לאח

ב־40 שנות המדינה נזכרים ומציינים אנשים מיוחדים ומופלאים. מו־עצת ארגוני הנשים בישראל בחרה באחת־עשרה נשים, שכל אחת מהן מצטיינת בתחומה וכל אחת בעלת סיפור אישי מרשים, והחליטה להעניק להן אות של כבוד.

דליה רביקוביץ'. אות כבוד מסובך.

אלא שרק 10 נשים זכו בכבוד הזה. מן המשוררת דליה רביקוביץ, נשלל מתן האות. היא קיבלה עונש, מפני שיחד עם עוד כמה סופרים ואמנים חתמה על מכתב הקורא לסופרים שהיו צריכים להגיע לכנס בישראל שלא יבואו, בגלל המדיניות בשטחים.

מה הקשר בין קבלת פרס לדעה פוליטית? גם אם דליה וחבריה לגילוי הדעת אינם צודקים (לדעתי ולדעת רבים) אסור היה לשלול ממנה את האות.

פניתי לדליה רביקוביץ ושמעתי את הצד שלה. היא לא כתבה מכתב לחו"ל וגם לא חתמה על שום מסמך. לדעתה מנעו ממנה את הפרס בגלל שיר שכתבה על אם המסתובבת בשטחים וולד מת בבטנה. שולמית הראבן הודיעה לה כי אם שוללים ממנה את אות ההוקרה, גם היא תוותר על שלה.

שולמית הראבן אישרה את הדברים, אלא שלדבריה, כאשר פנתה במחאה לוועדה המארגנת, נודע לה שלא מדובר בשלילת אות ההוקרה מדליה רביקוביץ'.

מיכל זמורה, מארגנת הכנס, הבהירה את הפרשה: „לכבוד 40 שנות המדינה רציתי לאסוף נציגות של כל ארגוני הנשים היהודיות בעולם. חודשים רבים טרחתי כדי לארגן המפגש. בינתיים השתנו היחסים בין ערביי השטחים לישראל, והרבה נשים הודיעו שאינן רוצות לבוא לכאן. הסברתי להן שאי־אפשר לדון בכך מבלי לראות את המצב מקרוב. בסופו של דבר הגיעו מכל ארגון נציגה אחת או שתיים. כאשר באו לישראל נודע להן כי משוררים ישראלים הציעו למשוררים מחו"ל שלא להגיע לישראל. הן אמרו שלא יוכלו לקבל את דליה רביקוביץ', שהיתה בין המשוררים האלה, במחיאות כפיים והתכוונו לעזוב את האולם, כשהיא תעלה לבמה".

מיכל זמורה מצאה לנחוץ להודיע על כך לדליה. וזו ענתה שהיא ממילא לא מרגישה טוב ולא תבוא לקבלת האות. עוד אמרה מיכל זמורה, כי היא תמצא הזדמנות הולמת להעניק לדליה את האות, שלא נשלל ממנה, וכי דליה, עם כל הפרטים על חייה, רשומה בחוברת בין כל יתר מקבלות האות.

דפנה דקל וראובן לביא במחזמר סאלח שבתי.

הקהל גונב את ההצגה

מלה טובה

כבר שמעתם על המחזמר: סאלח שבתי? לא ההצגה שהוצגה לפני כעשרים שנה, אלא זה של עכשיו, בו חיים חפר כתב את הפזמונים ונורית הירש הלחינה את השירים המלהיבים. אם שכחתם, את המחזה כתב אפרים קישון. ואז, לפני שנים רבות, כיכב חיים טופול בסאלח שבתי. הזעם, רוקד, שר, צוחק ובוכה זאב רווה כסאלח.

אינני מתכוונת לכתוב ביקורת על ההצגה. לא אתייחס לבימוי, לתאורה או למשחק, כי החשוב הוא הקהל, איך הוא מקבל את המחזמר ואיך הוא מגיב כשסאלח (זאב רווה) מופיע על הבמה, מושיט את זרועותיו, פותח את פיו וחיוך מסוי, אנושי, מרחיב עוד יותר את פניו הגדולים. המחזמר הזה נהפך כמו לשירה בציבור, מלווה מחיאות כפיים קצובות, רקיעות רגלים משולהבות, קריאות שמחה, ונדמה שהבמאי עיצב כאן דיאלוג בין שחקני המחזמר לקהל ששוכח אפילו את זמן יציאת האוטובוס האחרון. אחרי השירה המסיימת את ההצגה עומד הקהל על רגליו, מוחא כפיים עוד ועוד ובלי ליווי התזמורת ממשיך את השירה. אנשים צוחקים ואומרים זה לזה: נו... מה אתה אומר? זה משהו, נכון?

התלהבות רואים רק על מגרשי כדורגל; אך באולם הבימה יש רק התלהבות ואהבת הזולת, בלי תסכולים, בלי רשעות, בלי רגשי קיפוח, בלי נימה גזענית ועם הרבה תום לב ואופטימיות, זה עושה טוב על הנשמה וזה כל כך חסר לנו.

גינה לי, גינה לי...

לא להחמיץ

מי שלא הצליח לבקר בתערוכת: „גן וגני", שהתקיימה בסוף אפריל במרכז הבנייה הישראלי בתל־אביב, יוכל לראות את רוב המוצגים בתערוכה: „אדם ומשכנו" שנפתחה ב־2 במאי במגרשי התערוכה.

יש כמה מוצגים שכדאי לחפש במיוחד, כמו העציץ האנכי של רב־עציץ מכפר־גליקסון. זה נראה קל לביצוע. מגבים חדים בעציץ דמוי צינור ושתולים בהם שתילים לפי ההוראות. מהר מאוד מתפתחים הצמחים ויפה מאוד לתלות את העציץ הזה על הקיר או להציב בגינה.

במשתלת רון בחוות ציון, הצליחו אחרי ניסויים רבים, לגדל עצים ננסיים כמו של היפנים. רשא טבעי לפי סוג מיוחד בקיבוץ געש. ורשא מלאכותי הסין את המתאים למגרשי ספורט, גני ילדים, מרפסות וגגות ציבוריים והוצג על־ידי חברת [illegible] מתל־אביב. [illegible] פרגולות, גדרות, ספסלים, מעשה [illegible] ועוד אפשר לראות אצל [illegible] בתל־אביב.

כדאי גם לחפש את [illegible] האהלים, גינות, צמחים ועצים [illegible] הנבחרת בחוות ירוקה, [illegible]

עצים ננסיים כמו ביפן.

גם לנשים קטנות מגיע

אופנה

אופנת „פייר" מייצרת בגדיים לנערות וילדות. הם מיועדים לגילאי 4 עד 18, ומחירים באמת נמוך, למרות שהבגדים יפים, יפים: המחירים נעים בין 33 ש"ח ל־50 ש"ח.

המחיר הנמוך מאוד חשוב לבגדי ים לילדות, כי הגוף צומח ומשתנה מהר ולפעמים צריך להחליף את בגד הים אפילו באותה עונה. דרך אגב: בשוק בצלאל מצאתי בגדי־ים לילדים עוד יותר זולים.

[illegible]

חג מועד ונופל גלוי עיניים ירוקות

מאיר אריאל יוצר חללים שלתוכם, הוא מקווה, "יכנסו הפרשנים. תקליט שלישי ומופע: קונצרט בחירות 88. אוהב להיות סתום משהו, מאיר אריאל, נשאר סתום משהו גם אחרי הראיון הזה

מאת יוסי ונונו

עוף מוזר מאיר אריאל. במהלך השנים האחרונות בנתה לו התקשורת דימוי של חידה, משהו לא ברור, מטושטש. אריאל עצמו לא ממהר לנפץ פתרונות, נוח לו במצבו הנוכחי. כוחו בערפולו, לפחות כוחו התקשורתי, והוא מודע לזה. לפעמים נדמה שאריאל מאוהב בדימוי של היוצר־הלא־ברור, יש בזה קסם, זה מציב אותו במדרגה אחרת, נוגעים בו בכבוד. השירים שלו כמוהו, מלאים בלהטוטנות לשונית, כולה משחקי לשון, חידודים, דבר והיפוכו, לפעמים מרתק לעקוב אחר השיר האריאלי, לפעמים זה מייגע.

בחודש האחרון יצא תקליטו השלישי „ירוקות", המשך ל„שירי חג ומועד ונופל" ו„גלוי עיניים", המשך בכל המובנים. אריאל רואה בהם רצף, טרילוגיה.

אריאל: „בעיקר בשמות התקליטים, השם של התקליט הראשון גרר את השני שגרר את השלישי שיותר לא גורר לשום כיוון, מבחינתי דייני שהם מחוברים באיזשהו שם. „שירי חג ומועד ונופל" „גלוי עיניים", ו„ירוקות". אפשר לפרק לגורמים ולבנות מחדש בצורות שונות. אבל בכל מקרה יש רצף הגיוני. כל תקליט מנסה לתרץ את עצמו, שמות שני התקליטים הראשונים אסוציאטיביים יותר, ב„ירוקות" יש התכוונות, ואל תבקש ממני להסביר לך אותה".

אתה רואה גם רצף טקסטואלי? מוסיקלי? רצף שנובע מהתפתחותך כיוצר? יש בהם רעיון מוביל? נושא־על?

אריאל: „אני לא מתחייב שהתקליטים יהיו בעלי אופי שונה לחלוטין או שיביאו אותם דברים בצורה חדשה, או שיהיה רצף או התפתחות. זה יותר דומה בעיני לכיבוש גבעה, אם יש זמן מעמיקים את ההיאחזות בה, חופרים שוחות, יש עוד זמן — תוקעים עץ, ובהמשך בונים בית. ההתפתחות דומה יותר להרחבת האחוזה בדברים שתפסתי".

שפה תנ"כית וביטויים מהמקרא

תוספת אחת לפחות אפשר למצוא ב„ירוקות", והכוונה לשימוש הנרחב שעושה אריאל בשפה תנ"כית ובביטויים ששאולים מהמקרא.

אריאל: „יצרתי רבדים וצורות ביטוי שנחשפתי אליהם לא מתוך סקרנות של כותב, אני לא לוקח לעצמי את הקרדיט של כזה שהגיע לשפה תוך כדי חיפוש תוך־מילולי. נמצאתי נשכר מרגע שנכנסתי לכתובים ובעקיפין זה הוסיף לי בכותבי".

ממה יצאת נשכר בדיוק?

אריאל: „שפת התורה, בעיקר שפה סיפורית מקראית, היא בעיני שיא התמצות שאני מכיר. זה מאלץ אותי, כלותב, להחזיק מעט מהמרובה. אולי יש טקסטים אחרים שאני לא מכיר, אם להשוות לדברים יפנים שראיתי, יתכן שהם יותר מתומצתים מהתורה, אבל הטקסטים היפניים בתרגום לעברית, נראים לי זקוקים להרבה מאוד תחכום כדי שאפשר יהיה לפרש. בכל מקרה המקרא מצליח להעביר חוויות פסיכולוגיות בלי להגיד מלה על הפירוש. לתוך החללים שהתורה רומזת בצורת סיפור, נכנסו כל המפרשים ועדיין הכר אינו מלא".

השירה שלך מנסה ליצור את אותם חללים?

אריאל: „אני מתיימר. שאיפתי היא להשיג את זה".

לפני שנחשפת למקרא, היה הענין הזה עם החללים?

אריאל: „אולי עשיתי את זה בלי לדעת מה אני עושה. טרם נחשפתי אז לטקסטים המקראיים, היום זה הרבה יותר מודע, אולי גם פתוח חזק. ברוב המקרים אני עצמי לא יודע למה בדיוק התכוונתי ואני לא רוצה לסגור את האופציות לעצמי. יש פנים נעלמות בשירים שאני כותב לעצמי, לכן אני לא דוחה את הפירושים. אני תופס את עצמי בסתירות בדיעבד אחרי 10 שנים, אני לא ממהר להגיד אני צדקתי אתם טועים. צריך להבחין בין האני הכותב לאני המפרש. האני הכותב יודע שזה בסדר, למרות שהוא לא יודע בדיוק למה התכוון, האני המפרש הוא כמו כל המפרשים ותו לא".

איך הופכים לרוקיסט

אריאל זוהה בעבר עם קיבוץ משמרות, הקיבוץ של שלום חנוך וחנן יובל. הוא חי ויצר שנים רבות בקיבוץ עובדה שהטביעה רישומה על שיריו. בשנים האחרונות עבר לתל־אביב, אם יש למעבר השפעה על יצירתו ימים יגידו.

„אני לא חושב שהמעבר לתל־אביב השפיע על הנושאים שאני עוסק בהם". הוא אומר, „על הגוונים, הצבעים, החומרים, שבאמצעותם אני מנסה להעביר את כוונותי בוודאי שיש השפעה. אני משתמש בכל מה שאני שומע, רואה ומסדר אותו לפי הצורך. אין לי עניין לתאר את תל־אביב כשלעצמה, אין לי שאיפה להיות יותר תל־אביבי מסיני, ומראות נקלטים, הקולות נקלטים, יחסי הכוחות. וזה משמש מודל כדי לתאר נושא כלל־אנושי, כל פינה על כדור הארץ".

הפגישה מתקיימת בגבעת־השלושה. אריאל עורך שם חזרות אחרונות. יחד איתו יהודה עדר (גיטרות, שירה) מיקי שביב (בס, גיטרות, שירה), ריע מוכיח (תופים וכלי הקשה) ואדם מדר (כנור, חצוצרה, מקלדת ושירה). להקה של ממש. חלק מהנגנים, לפחות עדר ושביב, מזוהים עם רוק. צריך לזכור שעד היום הופיע אריאל עם גיטרה, בדרך־כלל ב„תיאטרון הסימטה" ביפו. טרובדור, אוהבים לכנות אותו אצלנו.

לא מוזר לך להפוך לרוקיסט?

אריאל: „לא מוזר, זה חדש לי. הרגשתי שבשביל להעמיק את האחיזה שלי בשירים אני חייב להרחיב, לשמוע צלילים נוספים. הגיטרה היתה למעשה רק כלי שנותן פולסים מתי להכניס משפטים. הגעתי לנקודה שאני חייב לפתח את זה, כי התחלתי להסתובב סביב המעשים של עצמי. הרגשתי שאני חייב את זה לעצמי, בשביל להכיר את הגיטרה כגיטרה; אני חייב את השלב הזה בהעשרה המוסיקלית שלי. אני חייב לשמוע תופים, חצוצרה, כלים נוספים מלבד הגיטרה ובתוך זה הגיטרה. וכשאני אחזור תהיה באמת גיטרה, לא תתיימר לתת תופים וחצוצרות אבל תהיה עשירה יותר, מלאת בשר".

אתה לא פוחד שבפורמט הרחב של המופע, המילים ילכו לאיבוד?

אריאל: „לאיבוד לא, אני מקווה שהם יקבלו מימד נוסף. ודאי שבנסיבות הרעש יש דברים שיכולים ללכת לאיבוד. מה שבטוח שזה לא הולך להיות רוקנ'רול".

יהודה עדר, המפיק המוסיקלי, ניסה לבנות צליל רחב, גדול, שבכל זאת לא יגנוב מאריאל את העיקר — המילים.

אריאל: „ניסינו להרחיב את הגיטרה, אנחנו מנסים להגביר את הצליל האקוסטי, אבל האווירה אקוסטית. הכוונה שהצליל יקבל רוחב ועומק".

המופע מתוכנן כ„קונצרט בחירות 88". זה השם הרשמי. אריאל כבר ערך בעבר מסע בחירות שזכה לסיקור תקשורתי. הכוונה להפוך את המופע להפנינג, כל מופע אמור להיות שונה, הכל בהתאם למצב הרוח של אריאל והקהל. בין השירים אמור אריאל לשאת מעין נאומי בחירות על מצב המדינה, על מצב העם ועל מצבו האישי, לא בטוח שהאיש אריאל יובן טוב יותר אחרי נאומי הבחירות שלו. סביר להניח שתוסף הבחירות רק ילך ויגבר.

לאריאל גם לא איכפת איך תופסים אותו, כזמר, מלחין, או משורר: „לא מעניין אותי, אני אמשיך לכתוב ואני אמשיך לשיר וזה יגרום לי שמחה אם יראו בי זמר ולא יתייחסו אלי כאל זמר מדבר, או כותב מזמר. אמרו עלי בעבר שאני זמר מזמר, בוב דילן הישראלי, כך שאני מנוסה בוויכוחים האלה. עכשיו אני ככה ומחר אני אהיה אחרת, אם אחשוב שאני צריך להיות אחרת".

■

„מתיאוס פסיון" של יוהאן סבסטיאן באך, עומד מזה שנים במרכז פולמוס בין שוחרי המוסיקה לבין המדקדקים בענייני טקסט. המשפט המטיל על עם ישראל את האחריות לצליבת ישו במרכז הוויכוח. ה„פסיון" במסגרת פסטיבל ישראל, בכנסיית „דורמיציון" בירושלים, ב־15 בחודש

מאת יוסי שיפמן

פסיונו של מי?

באך בתמונתו של א.ג. האוסמן, 1746

האב עמנואל יקובס, ראשה של כנסיית הדורמיציון, הולך נבוך בימים אלה. הקהל היהודי בלע את כל כמות הכרטיסים להשמעת ה„מתיאוס פסיון" של באך שתתקיים בכנסייה; לבקשות להוסיף מופעים לפסטיבל שפיים אין הוא נעתר. הסיבות, „לוחצים עליי" סותם ואינו מפרש; הוא, שהשקיע הקרבה בקירוב לבבות על־ידי פתיחת הכנסייה לארועים חילוניים ושיתוף פעולה עם גורמים יהודיים וערביים, מוצא את עצמו בליבה של תקופה קשה של מהומות בשטחים ולכן הוא רוצה לקום ולעזוב; רק הפצרות של ידידים יהודים, שטורחים וחוזרים ומסבירים שבנטישה אין כל פתרון מונעים את העזיבה.

ה„פסיון" הוא יצירה העומדת מזה שנים במרכזו של פולמוס בין שוחרי המוסיקה לבין הבודקים בשרשי המלים ובהשפעותיהן ההיסטוריות על תופעות אנטישמיות. הקטע המסובך נמצא בפרק כז, ב„בשורה על פי מתי" בברית החדשה. בסיטואציה, לפי הטקסט, יש שני מועמדים להריגה, בר־אבא וישו. בלחצם של הכוהנים הגדולים החליט פילטוס לצלוב את ישו. „ויאמר אליהם פילטוס: ומה אעשה לישו הנקרא בשם משיח, ויענו כולם: יִצָּלֵב. ויאמר ההגמון: מה אפוא הרעה אשר עשה? ויוסיפו עוד צעוק לאמור: יִצָּלֵב. ויהי כראות פילטוס כי לא יועיל מאומה ורבתה עוד המהומה ויקח מים וירחץ את ידיו לעיני העם ויאמר נקי אנכי מדם הצדיק הזה אתם תראו. ויענו כל העם ויאמרו דמו עלינו ועל בנינו".

על האמת ההיסטורית שמאחורי נוסח מאשים וחד משמעי זה כבר היו ויכוחים. תלמידיו של ישו ניסו ליפות את ההסטוריה, ציורו של פילטוס כמי שנכנע לקול העם נשמע לא אמין לחלוטין אלא שהכמרים, הבישופים ויותר ראשי הכנסיה השתמשו בפסוקים אלה ובדומיהם כדי לשסות את ההמונים הנבערים ביהודים מאז ועד היום. על כך יצא הקצף. האב עמנואל החליט להקדים רפואה למכה וסילק את הפסוק האחרון מתוך המופע בישראל.

מפגינים בשערי היכל התרבות

קשה להתעלם מחריפות הטקסט אבל הישגיו של באך ביצירה הכבירה שהוציא מתחת ידיו, מאפילים על הטקסט. ואל הבאך הזה אנחנו כאן כיהודים החיים בארצם הם יכולים ואף צריכים להגיע ללא חשש. הנחה זו או מוסכמה זו מקובלת על חוגים רבים בארץ, ובכל זאת, הצליחה היצירה הזאת להביא בעבר מפגינים לפתחיהם של בנייני האומה בירושלים ולשערי היכל התרבות בתל־אביב. היה זה בזמנו של ג'ובי שטדרמן, אבין מוליירו של פסטיבל קרית־יערים באבו־גוש.

בסופו של דבר נכנע שטדרמן לממסד. אם היה זה הממסד היהודי בישראל או הממסד הקתולי ששינה את טעמו לגבי נגינתם של יהודים את המוסיקה הלותרנית בתוך הכנסייה הקתולית באבו גוש, כך או כך שטדרמן כבר לא נמצא בארץ.

אבל התפקיד הקולי־ליטורגי לא נשאר מיותם ומן רב. גארי ברתיני, שנתמנה למנהלה המוסיקלי של התזמורת הסימפונית ירושלים — רשות השידור, חיפש נקודות משיכה חדשות. אז המציא את ה„ליטורגיקה" — שבוע של מוסיקה דתית (או שנתחברה בהשראת טקסטים דתיים). בערב אחד יכולת לשמוע את „תיקון חצות" של סתר ואת „הרקוויאם" של ברליוז. את „מיסת ההכתרה" של מוצרט ואת „המיסה בסי מינור" של באך.

ברתיני לא רצה להסתכן ולא נגע ביצירות כאובות, כמו הפסיונים של באך או אורטוריית חג המולד. נסיונות להתמודד עם הבעיה הביאו לתגובות מוזרות. בין היתר עלה רעיון למחוק (גם מן ההשמעה של היצירות המוקלטות) את המלה ישו, ועוד „חכמות" מסוג זה שיצאו מתצרותיהם של רבנים או של מומחים ל„יהדות מטעם". את התשובות ה„נכונות" לעניין נתנו וממשיכים לתת יהודים דתיים, חובשי כפות סרוגות או שחורות הפוקדים את אולמי הקונצרטים וגם את הכנסיות שהופכים לאולמי קונצרטים מדי פעם. אך הקהל מצביע ברגליים.

הדרך להתייחס למוסיקה הדתית־נוצרית, או מוסיקה בודהיסטית, לצורך הדיון, היא בהתבוננות בטקסט הדתי כמקור השראתה לפריחתה של היצירה האמנותית. „דוד" וה„פייטה" של מיכלאנג'לו, „הסעודה האחרונה" של ליאונרדו, „בריאת העולם" של היידן ו„גן העדן האבוד" של מילטון כולם שואבים מן הפולחן או מן הטקסטים הפולחניים של הדת הנוצרית ובעצם גם של היהדות. ערכם עומד מזה דורות בזכות עצמם ולא בזכות הקשרם הדתי. קידתה של נזירה לפני פסלו של ישו לא תעלה ולא תוריד מן ההישג האמנותי הכביר של הפסל שעיצב אותו.

כך יש להתייחס גם למבנה הארכיטקטוני המפואר שבנה יוהן סבסטיאן באך ב„מתאוס פסיון" שלו. הטקסט הוא בסך הכל אילוץ של צרכי עבודתו כמלחינה של כנסיית „תומס הקדוש" בלייפציג. ההאזנה או ההתבוננות בצפונות של מעשה היצירה, מלמדת בכל פעם מחדש לאיזה פסגות העפיל באך בתהליך היצירה. הצער היחיד שלנו הוא שמתוך חמשת הפסיונים שהלחין נותרו בידינו רק שניים.

היצירה הזאת מהווה שיא בין כל היצירות שנכתבו לצורך הפולחן הלותרני וכאלה היו רבות, חלקן נכתבו טרם באך חלקן בימי חייו וגם אחריו. באך מאגד לתוך הפסיון את כל המרכיבים המאפיינים את מוסיקת הבארוק: פרקי מקהלה, הרצ'יטטיב, האריוזו, האריה דה־קאפו, יסודות אלה, למעט המקהלה, נמצאו גם באופרת הבארוק. באך שלא הלחין אופרות מצא בפסיון את הכלי להביע בו באמצעות שפה צחה ומגנון את הרוח האופראית. גם בקהלו של באך, בכנסיית בלייפציג היו שנרתעו „לגלות" אופרה בתוך הפסיון המקודש. חילול קודש ממש, ממש, ממש.

תמרורים מדויקים

ציר מוסיקלי מרכזי בחר באך את קריאת העם לצליבת ישו. היחידה המרכזית ביצירה היא התגובה לצליבתו של ישו, שהוא היטיב עם כלנו ולכן יצלב. מוסיקלית בחר כאן באך את הרגיסטר הגבוה בכלי העץ. כל יתר קטעי היצירה מתלבשים בין הציר לבין הקטע המרכזי. היסוד המטעים ביצירה הוא השימוש במקהלה כפולה. ביחוד אם נזכור שבעירו היה מחסור בזמרים טובים וגם בנגנים טובים ומועצת העיר האשימה בכך את חוסר היכולת הארגוני של באך.

טכניקה זו של מקהלה כפולה שתחילתה בכנסייה המפוארת של סן־מרקו בוונציה, התבססה על העמדת מקהלות זו מול זו, בהתחלה שתיים ואחר כך גם יותר בשנת 1550. בשלב מאוחר יותר נשתכללה השיטה ובאך שיחזר אותה בייחוד לצורך הגברת האפקט הדרמטי. דיאלוג בין מתנגדיו לנאמניו של ישו, המושר באופרה הוא שיצר את האפקט האופראי של היצירה. כיום יוצר מבנה מוסיקלי זה בעיה בהעמדת המקהלות בזמן ביצועה, זה יהיה בוודאי נכון גם בכנסיית הדורמציון בירושלים.

כתיבת היצירה נמשכה מספר שנים ובאך הקפיד להכתיב הוראות מדויקות לזמרים. דווקא בתקופה בה ניתנו לזמרים הנחיות חפשיות שאפשרו מידה מסוימת של אלתור מציב באך תמרורים מאוד מדויקים ומאוד מגבילים. הוא היה משוכנע בגדולה של היצירה ובחשיבותה ולא השאיר דברים ליד המקרה. תופעה זו חוזרת על עצמה בתולדות המוסיקה, למשל עם בטהובן, שהשאיר בדרך כלל את הקדנצות (קטעי הסולו במהלך היצירה) בקונצרטי הפסנתר לכשרי האמפרוביזציה של הסולנים. בקונצרטו החמישי, „הקיסר" הוא כתב גם את הקדנצות.

באך בוחר בכורל את המוטיבים המאפיינים את כל משתתפי היצירה ואורג מסכת צלילית מפוארת סביב ימיו האחרונים של ישו עלי אדמות. מעבר לכורל, באך מפזר רמזים וסמלים שהיום לא מובנים כלל אבל היו משחקים אהובים על האינטלקטואלים של תקופתו. המוסיקה אז היתה ברורה הרבה יותר כשהיא בעלת אסוציאציות בימי מגמתות. למשל הרצ'יטטיב במיתרים מייצג את הילה סביב ראשו של ישו. מוטיב של בכי הרמעשת גם הוא חוזר בצורה קבועה.

טכניקת רמזים אחרת היא המשחק במספרים לאורך היצירה. לא מדובר כאן במתמטיקה, באך לא אהב מתמטיקה. אבל השימוש במספרים נחשב באותו זמן למשחק מוסיקלי מקובל. למשל, היהודים מתייחסים לחוק בעשרה פרקי מקהלה כפולה. הרמז הברור הוא עשרת הדברות; במקהלה השלישית מופיעה המלה „ארור" אחת עשרה פעמים, פעם לכל שליח הנעם והעשרה היא זו של יהודה איש־קריות שהוציא עצמו מכלל תלמידיו של ישו במעשה הבגידה. בראשם של הכהנים בבית המקדש הבס מנגן שלושים צלילים עד לסוף הקטע המקביל לשלושים שקל הכסף שנשקלו לידיו של יהודה איש־קריות בעבור הבגידה. דוגמאות אלה הן הפשוטות והברורות, באך עורך ממש חידונים מוסיקליים־ספרותיים במהלך היצירה.

תהיות אלה ואחרות לגבי גודלה של המקהלה (מקהלה גדולה או הצמדות לתנאים שהיו לבאך בלייפציג, שילוב נשים במקהלה או השארת הקולות הגבוהים לנערים שוב לפי המקובל בימי באך). כל אלה מלווים כל הפקה מחודשת של יצירה כבירה זו. אבל בסופו של דבר עצם הביצוע הכיחוד אצלנו הוא ההגיגה. בתוך ההגיגה אפשר לשמוע את המורכבות במהלך היצירה למן הפתיחה דרך הביצוע ודרך ההיסטוריה של הביצוע. פסיון, כאמור, אינו רק יופייה והוא גם תשוקה. לנו המאזינים יותר להתענג על השילוב ולהתפעם מחדש מעוצמת כוח יצירתו של המבע.

■

כמו בחלום בלהות

מאת גבי בשן · צילום בועז לניר

שיחה עם רפי סויסה היא חוויה. שבוע לאחר שלא עלה בידו להיבחר כנציג מחוז יהודה לבחירות הפנימיות במפלגת העבודה, ושבועיים לאחר שהורשע בנסיון להדחת עדים במשפטו של בנו, הוא מנסה להפגין כלפי חוץ נינוחות וחוסר דאגה. בלובי של בית מלון מפואר, על פי בחירתו, הוא לבוש בקפידה, מטופח ואלגנטי כתמיד. מפעם לפעם ניגש אליו מישהו ללחוץ את ידו ומאחל לו הצלחה בערעור. סויסה, כאמור, משתדל להפגין קור רוח. אך עם התמשכות השיחה נקלף אט אט המסווה הקר ומפנה את מקומו לאיש תם, שבניסיונו להשביע את רצון כולם נשאר קרח מכאן ומכאן.

נער המעברה, בן למשפחה בת 15 ילדים, שעלה ארצה ממרוקו במסגרת עליית הנוער פילס במו ידיו את דרכו אל הצמרת הפוליטית של מדינת ישראל והגיע אף אל הכנסת, מחוז החפץ של רבים וטובים. גם לאחר שכשל בניסיונו החוזר להגיע לגבעת רם, הצליח עדיין לשרוד במערכת, כנציב שירות בתי הסוהר. ולפתע — שוד ושבר. כבניין קלפים התמוטט עליו עולמו. בנו נעצר עם סמים בצרפת, ולאחר שריצה את עונשו חזר לארץ, כאן הסתבך בלי סוף עם המשטרה. סויסה עצמו מצא את דרכו אל מחוץ לשירות בתי הסוהר עקב הסתבכות בעבירות על הנהלים, ולבסוף גם מצא עצמו על ספסל הנאשמים כשהוא מורשע, כאמור, בניסיון להדחת עדים במשפטו של בנו. הבן עצמו, אגב, יצא זכאי במשפט. „שישה חודשים מאסר על תנאי זה נשמע לי כאילו כאיזה חלום בלהות. אני, רפי סויסה, שכל חיי בידיים נקיות עבדתי בשביל הציבור — שישה חודשים מאסר על תנאי ושלושת אלפים שקל קנס. לצערי הרב כנראה שהצלחתי עוררה אי קוממה, כמו שמקובל בחברתנו, שבמערכת כזו כאשר אתה מתחיל להצליח בדרך זו או אחרת אתה מקומם נגדך אנשים אחרים. ואין אדם שאין לו מקנאים. בית המקדש נחרב בגלל קנאת חינם. אז כמו שאומרים חיכו לי בפינה אי־אלו נשמות טובות כאלו שחיכו למפלתי וכאשר מצאו להם סיבה זה נתן להם את ההזדמנות."

להרים את הזעקה לחלשים

כמו דיבורו של רפי סויסה הוא תערובת אמוציאטיבית מוזרה של משפטים שאינם בנויים כהלכה, השזורים בניבים, פתגמים, מימרות ומלים גבוהות. קיים פער בין ניסוח המשפט לרמת המלים, פער המאפיין מי שלמד את השפה בעצמו בגיל מאוחר.

„למעשה, מאווי וכל ציפיותי היו להיות עורך דין, לעומת ההורים שלי שרצו שאני אהיה רב. רציתי להיות עו"ד כדי להרים את הזעקה לאותם אנשים חלשים, אותם אנשים שאין להם כסף ללכת לעורכי דין, לטפל בבעיות כואבות. אבל החיים במעברה הובילו אותי לעבודה הציבורית."

סויסה מנסה בכל כוחו לשאת חן. הוא מציג עצמו כמי שכל חייו רק סייע לחלשים ולנדכאים. „עד לאותו יום שהתחילו להכות בי — הכל היה פנטסטי. כיהנתי כראש מועצה מקומית תקופה ארוכה, ראיתי דברים נהדרים. לראות דור גדל ומתבגר מול עיני, לבנות בתי ספר, להקים שכונות, להקים מוסדות, מועדונים, לעזור לזולת, לקלוט עלייה — זה דברים נהדרים. נכון שלא דאגתי לעצמי ולא דאגתי למשפחתי. בשבילי כל דבר שהתחלתי בו והצלחתי — אם לקלוט משפחה, אם לנטוע עץ, ואם לבנות שכונה ולראות את הדברים האלה מול העיניים — זה הישג בלתי רגיל וסיפוק שקשה להסביר אותו לכל מיני אנשים שאינם מבינים את העניין הזה".

הוא מכיר במחלוקת סביב שיטותיו בניהול בתי הסוהר, אך הוא איתן בדעתו שזו הדרך הנכונה לטפל באסירים. „אני מודה באשמה: קשה לי לראות אדם סובל". אין לו ספק שבתי הסוהר לא נוצרו להענשה אלא לשיקום האסירים. הוא ראה עצמו [illegible] רואה עצמו כך — כאב לאסירים, ולא כסוהר שנועד לשמור עליהם. „אני לא אומר שאני לא עשיתי אי אלו דברים שאולי־אולי בניגוד למקובל בשב"ס. זה לא נכון. כי נציב זו עצמה גדולה שיש לאדם כזה בתור נציב. באפשרותו להזיז ובאפשרותו לסגור. אני הלכתי בדרך בית הלל. תמיד להקל, גם כאשר פה ושם לא דקדקתי בדקדוקי־יתר על נוהל כזה או אחר. אינני מזלזל בחוקים או בנהלים, אבל מה זה נהלים? הנהלים יצרו בני־אדם ונהלים יכולים להשתנות כפי שאתה משנה חוקים. את עשרת הדברות אי אפשר לשנות. אבל נוהל שבן־אדם כותב? בן־אדם הוא לא אלוהים. במקרה הזה אין שום ספק שנעשה לי עוול וזעק לשמים. ועוד יבוא יום והדבר הזה יתבהר לכל מי שרק רוצה. אחרת שר המשטרה — שהוא באמת נשמה טובה — לא היה מתעקש לבקש ממני להמשיך ולשרת אחרי שבירר את הדו"ח נקודה אחרי נקודה וראה שאין דובים ואין יער.

„אבל אני לא יודע מה קרה. לצערי הרב, כאשר באות המכות, הן מתחילות אחת אחרי השנייה. היום כשאנחנו מביטים לאחור, מסתכלים על מה כל הרעש שעשו סביבי, אני בעצמי, לא רק אני, הרבה אנשים לא מבינים על מה מדובר. האשימו אותי שנהגתי לא לפי נהלים, ועקפתי קצינים — תשעים אחוז מכל הטענות האלה אני דוחה אותן, דחיתי אותן אז, והשר יודע את האמת, כי הוא בירר נקודה לנקודה. עובדה שהוא ביקש ממני להמשיך ולהישאר בתפקידי, עובדה שגם חברי כנסת רבים ואיזה שמונת אלפים אזרחים כתבו לי מכתבים ופטיציות לא להתפטר ולהמשיך בזה. אני לא מדבר על האסירים הרבים שפנו בכל מיני דרכים לבקש שאמשיך, ומשפחות אסירים."

רק אוטומט זוכר מלפני ארבעה חודשים

„בפרשת עניין הבן, היו לי שתי אפשרויות: או לומר — בני, בגלל המעשה הזה אני צריך לזנוח אותך ולהמשיך עם הכבוד שלי כחבר כנסת, או לטפל בבני ולצפצף על הכבוד שלי האישי. וללא שום היסוס ההחלטה היא ברורה. זה בני. אם עמדתי לצד זרים אז בוודאי שאני אעמוד לצד בני. זה מצב שהביא אותנו, לצערי, למצב כלכלי חמור ביותר בו נאלצנו למכור את כל מה שרק בנינו במשך עשרות שנים בארץ — למכור את הבית, להתחייב בהתחייבויות כספיות גדולות — עד ליום הגדול שהבן השתחרר וחזרנו לארץ והמשפחה עוד פעם התלכדה, הכל בסדר. הבן התחתן, חשבתי שהנה השמחה כבר שוכנת במעוננו — פתאום משטרת ישראל עצרה אותו עוד בירח הדבש שלו. על סיפור שלא נולד, לא נברא ולא קיים. ושומו שמיים: מצאתי גם את עצמי מסובך. כאשר הבן נעצר אני עשיתי את המעשה שכל אב היה חייב לעשות. אם עוצרים אותך היום ואומרים לך: תגיד לי, מה עשית לפני ארבעה חודשים — אני לא יודע אם אתה תזכור, גם אם אתה תהיה אוטומט. וכשעצרו אותו אמרו: תגיד מה עשית לפני ארבעה חודשים? אז הוא אמר: אני לא יודע. אם תתנו לי את המסמכים שלי, את הניירות, את היומן שלי — אני אגיד לכם מה עשיתי. סגרו אותו בלי ידע, בלי כל קשר אתנו. אני כאבא כינסתי את המשפחה ואמרתי — בואו נבדוק את היום הזה, לפני ארבעה חודשים, מה עשה. חשפנו קבלות וצ'קים והנה מתברר שהבחור, זה היה בכלל שלושה ימים לפני הברית מילה של בנו. גורל אכזר, אינני יודע איך, מצאתי את עצמי כטענה של המשטרה כאילו ניסיתי להדיח עדים שאני זועק לאלוהים ולשמים ולהרים ולגבעות שלא היה ולא נברא כדבר הזה. לא היה ולא נברא. ולא יכול לחיות שבמדינת ישראל אפשר לטפול דברים שכאלה. אתה יודע מה — אומר כבר בגילוי לב: אילו הייתי עומד בפני סיטואציה כזו, לעזור לבני במקרה לפנינו — לא עשיתי. לא עשיתי דבר כזה ולא אמרתי כי לא הייתי צריך. עובדה שהבן יצא זכאי."

אתה חושב שמישהו חיפש אותך בעניין הזה?

„לא שאני חושב, אלא אני בטוח. עובדה היא שעכשיו הגשנו תלונה למפכ"ל המשטרה ולשר המשטרה על אי־אלו קצינים שנהגו בצורה לא חוקית. אתה בוודאי תשאל: מדוע מחפשים אותך? אני אגיד לך: חיפשו את בני, ודרכו חיפשו גם אותי וגם את אחי שהוא קצין בכיר במשטרת ישראל, ראש המחלקה לפשעים חמורים שמעון סביר. בני, עם שחרורו מצה"ל, נתתי לו את הרכב לטייל, כמו שכל אבא עושה. המשטרה עצרה אותו. בגלל שהוא בחור עדין מאוד וכזה נראה קטן כזה, חשבו משהו, מפעם ראשונה נתקל בשוטרים, התנהגו לא יפה אתו, היכו אותו, אחר כך התבררה כל הבעיה והם התנצלו. ואני סלחתי. בפעם השנייה עוד הפעם ישב בקפה, קיבל מכות ממש רציניות משוטרים בלבוש אזרחי, הפעם הם הועמדו למשפט והורשעו, אותם שוטרים שהיכו אותו.

„הכיוון הוא ברור. אז אני מצד אחד מוקיר את המשטרה ומכיר את עבודתה, מכיר את הכלים בהם עובדים, אני מכיר את המסירות שלהם, אני עמדתי בראש ועד למען השוטר תקופה ארוכה מאוד. מה לעשות שקורים לא מעט מקרים שמתגלים אי־אלו שוטרים שמתנהגים לא בסדר? מה לעשות, זה קורה. ואת זה אני רוצה, כאזרח המדינה, להיאבק בזה כמיטב יכולתי. לצד שאני מעריך את המשטרה ואת הגוף הזה, ובגלל ההערכה הזו אני לא יכול לקבל שיתגלו בה מדי פעם כל מיני מקרים של עליהום כזה. ואנחנו יודעים שקרו מקרים בעשרות ובמאות מקרים כאלה.

„לגבי השאלה אם זה הזיק לי לחיים הפוליטיים שלי: זה הוציא אותי מקו המרוץ לכנסת מטעם מפלגת העבודה. לא רק שאני התמודדתי מול בן אדם אחד, אלא שלרשותו עמדו מנגנונים חזקים וגדולים, כמו עיריית ראשל"צ וראש העיר, כמו מועצת הפועלים על כל עובדיה ונציגיה וכל הפעילים, גזבר ההסתדרות שעמד לרשותו גם הכריז תמיכתו בו, ועוד כמה אישים שעזרו. אני לא השתמשתי בשום איש ובשום מנהיג, כי חשבתי, ואני חושב גם היום, אין צורך לנצל שמות של מפורסמים כי לא הם יעשו את העבודה במקומי אם אבחר.

„אני שלושים ושתיים שנה עוסק בציבור. בגילי אני לא יכול ללכת לחפש לי תחלופה. אני אוהב את העבודה הציבורית. ראיתי כל חיי בעבודה הציבורית. בשבילי עבודה ציבורית והבעיות של הציבור ואותם אנשים שפונים לבקש עזרה ממני הם מעיין חמצן שבלעדיו אני לא יכול להתקיים. אני מודה בפשעי. אני מודה בחטאי אלה. כל מי שהיה אתי בקשר וכל מי שפנה אלי בכל עת ובכל זמן יכול רק לזכור שלפחות השתדלתי לעשות. אני לא יכול להגיד שאני כזה סופרמן שפותר כל הבעיות — אבל כל מי שפנה יודע שעשיתי כמיטב היכולת."

מוסדות לגמילה מסמים

„כך או אחרת, לא עברתי במחוז, אבל אני עוד לא אמרתי את המלה האחרונה. כי אם נותרו לי עוד כמה שנים לחיות, ואני מקווה שכן, אני רוצה לתרום בשלוש ארבע נקודות לחברה, שלדעתי הוא צו השעה. אני לא בא לדבר על ענייני ביטחון. יש לי דיעה בעניין ביטחון ברורה וחדה ללא כל עוררין. אני מדבר על דברים אחרים. תרצה — משעממים, תרצה — כואבים. לדעתי — לא פחות חשובים מהביטחון במדינה. הראשון, אם הייתי נבחר לכנסת, אני רוצה להקים את הזעקה ולפעול בכל הכוח להקים מוסדות לגמילה מסמים. יש לי תכניות לכך. גם בעזרת הממשלה וגם בעזרת הציבור וגם בעזרת יהודים טובים מחוץ לארץ. היום מדברים על מאה חמישים מאתיים אלף במדינה שמכורים לסמים. הסמים הגיעו לצה"ל, לקיבוצים, לבתי ספר. בעיית הסמים מחריפה. היא האוייב הגדול ביותר שיכול להיות. תגיד איזה חבר כנסת פה במדינה מדבר על הדבר הזה המשעמם? כולם — התנחלויות — לא התנחלויות, שלום — לא שלום. אתה יודע מה — גם אם יהיה שלום והבעיה הזו לא תיפתר — זה כבר לא שלום.

„דבר השני, כמובן — שיקום אסירים. אני מאמין בבני־אדם, יש לי תכניות, עובדה שהוכחתי זאת בשטח כאשר היתה לי האפשרות, שאפשר לתקן בני אדם.

„דבר שלישי — העניין של הקליטה ועידוד הילודה. מדינה ללא קליטת עלייה וללא עידוד ילודה — אנחנו לא נהיה שווים גרוש. והעלייה נמצאת בירידה והירידה בעלייה. עידוד ילודה — דבר פשוט מאוד. אנחנו יודעים שכל עולה עולה לנו כאן עד מאתיים אלף דולר. מדוע לא להעניק, למשל, ארבעים אלף דולר לכל זוג צעיר שמתחתן? קח ארבעים אלף דולר הלוואה עומדת, תביא שני ילדים תוך שלוש שנים — קח את הארבעים אלף דולר מתנה לך. לא הבאת — תחזיר את הכסף. אני מבטיח לך שהעידוד הזה יעזור לעידוד הילודה. לא שאני מזלזל בעלייה, אבל קודם כל עלייה פנימית.

„דבר רביעי, שזה לא פחות חשוב מכל היתר — זכויות האזרח. אני לא מוכן בשום פנים ואופן לחיות במדינה שאני יכול לשבת כרגע אתך ויש לי חשש שפתאום יגיע איזה שוטר פה ויגיד לשנינו אתם עצורים ולך תשב בינתיים איזה יומיים־שלושה עד שיתחשק להגיד סליחה לכו הביתה. אלפים נעצרים מדי שנה בשנה. כמה מוגשים נגדם תיקים? ואני לא אומר שאנחנו מדינת משטרה, אני רק אומר שצריך להיות יותר מקצועיים, צריך להעניק למשטרה כלים ותקציבים — על־ידי כך יבואו אנשים טובים, בעלי ידע, בעלי השכלה, בעלי לב — כדי שיוכלו לעשות את עבודתם למען הביטחון של האזרח בפנים הארץ.

„אני בן־אדם שבדרך כלל מוחל, סולח ונותן לגורל ולזמן שיעשה את שלו. וראיתי כבר לא מעט אנשים שעשו לי רע וקיבלו את שלהם בלי התערבותי. אני אדם בכל זאת מאמין. מישהו יודע, יודע — זכותו. אני מאמין, ויש לי תוכניות עתידיות.

„עכשיו אני זקוק לקצת רגיעה. אבל אני מבטיח לך שאני לא אשב בשלווה ולא אשב בשקט. אני בטוח שישמעו אותי עוד, ואשמיע את קולי מה שצריך להשמיע, ואלחם את המלחמות לא שלי האישיות. אני בטוח שאני נלחם מלחמתם של אחרים."

מדללים את המרוקאים

„לדעתי מפלגת העבודה עשתה עוד פעם טעות. כשמפלגת העבודה ומנהיגיה רוצים — אז יודעים לכוון דברים. אני לא מסתכל על עדתיות, באמת שלא. בחרו בי הרבה רוסים ורומנים. אבל כנראה שיש יותר מדי מרוקאים כעת המועמדים לבחירה למרכז וצריכים דילול, ואני נפלתי בין המדוללים. עובדה שהוציאה לא עבר, ושאול בן שמחון, ואני השלישי. אם הם רצו — יכלו לעשות את זה בהחלט. כנראה שלא היה להם חשק, אולי בגלל המשפט. והמשפט הזה אין עמו קלון, ואני מעריך, ואני אעקוב שלא נעשה. אני לא גנבתי, ולא רימיתי ולא נתתי ולא קיבלתי שוחד. כל האשמה מולה — שאני כביכול עזרתי לבני. אז אני עזרתי לבני בדרך החוקית ביותר, כמו שכל אבא עוזר. איזה יהודי לא היה עושה דבר כזה, לעזור לבנו אם קיים כזה אדם אני לא רוצה להכיר אותו בכלל. מה עוד שבני יצא זכאי. אז כך או אחרת אני מוצא את עצמי אחרי כשלושים ושתיים שנות עבודה ציבורית, במסירות ובניקיון כפיים, קרח מכאן ומכאן. גם מבחינה פוליטית, גם מבחינת עבודה, וגם מבחינה כלכלית.

„אני חושב שאני בין הפעילים שעשו לא מעט למפלגת העבודה. לא חשבתי על בריאותי ולא על משפחתי. כל פעם וכל זמן שרק הרגשתי שהמפלגה זקוקה לי התמסרתי כל כולי, אני וכל משפחתי. אני חושב שמפלגת העבודה לא רק כלפי נהגה כך אלא גם נוהגת בחברייה, לצערי, לא מעט בזלזול ובאכזריות ברגע שמישהו נפצע. אז אני בין אלה שהגיעו לחקירות ומשטרה ולכמה שאתה רוצה. תודה לאל, יצאתי מכל דבר נקי, מכל בעיה, מכל טענה של איזשהו דבר פלילי גס. מאשימים אותי בקשר לעזרה לבן — בשבילי זו מדליה, כי זה בני. אבל שמפלגת העבודה, צריכה לנהוג בחברייה כפי שהיא נוהגת איתי — בהתנשאות ובהתעלמות — אני לא חושב שזה תורם למפלגת העבודה."

כל יום

12.5.88—6.5.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

6.5.88

08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 קשת וענן, סוד המדורות (כ).
08.40 מסך ספרות (יסודי) מספריים, גנרל ומכנסיים ארוכים (כ).
09.00 מוסיקה (ד' ו') צורות מוסיקליות: הקנון.
09.20 לשון ותקשורת (ג' ה') השוואה 2.
09.45 רחוב סומסום.
10.15 חשבון ו' מלבן הקסם.
10.40 מדעי הטבע (יסודי) צמחים וחשיבותם.
11.00 חברה ותרבות (יסודי) סוד המדורות: קשת וענן (כ).
11.30 אורחות (ו' ט') העיתון.
12.00 חברה ותרבות (על יסודי) ממכבש ראשון (על הברזלים).
12.30 מוסיקה (על יסודי, העשרה) שוברט ושלישיית הפסנתר.
13.15 האוניברסיטה הפתוחה: אמנות. אדם ומסכה: במת הבאוהאוס.
13.45 עד כאן, חדשות קול ישראל.
13.50 צלילים מופלאים (פרק 4 חלק ב') יוהנס בראהמס.

מרי סטינבורגן, בסרט הקולנוע „זה קרה מחר" (22.15)

14.30 ההגרה לבית פורסייט. פרק 16: תנועה משפחתית.
15.30 מפגשי בראשית.
16.00 ערב חדש, מוסף לשבת.
16.30 קיצור החדשות.
16.32 מגלפת הבובות (פרק ג').
17.20 לקט שירים.
17.30 סרט ערבי.
19.20 על המריק.
19.30 חדשות.
20.00 שבת שלום אברהם בורג ואלעזר שטרום בנושאים מתוך פרשת השבוע, הנוגעים גם בעניני אקטואליה. הערב פרשת בהר.
20.15 יומן.
21.15 סיבה למסיבה. תכנית בידור מנחה: רבקה מיכאלי.
22.15 סרט קולנוע זה קרה מחר. (ראה הפניה).
00.05 סדרת מתח. ג'ייק והשמן.
00.55 פסוקים לשבת.
חדשות.

ערוץ 2

18.30 חלומות פז, סדרת הנפשה.
18.40 לקט סרטים מצוירים לילדים.
19.00 אחרי הצלצול פרק שישי.
19.45 תכנית מיוחדת עם רון מקלין.
20.45 מוסיקה קלאסית.
21.55 אוסף להיטים של פרינס.

סרט בדיוני: „זה קרה מחר". ת.ג'י. וולש, הסופר, המדען והממציא, בן המאה ה־19, ממציא מכונת זמן. כשהוא רוצה להדגים את פעולתה לפני במה מדעית מתברר כי אחד מהם, ג'ק המרטש, מנצל את ההזדמנות ובורח לשנת 1979. וולש רודף אחריו לאותה שנה, ונעזר באיימי, אותה הוא פוגש בבנק.
שעה — 22.15

שבת טלוויזיה

7.5.88

16.00 חד וחלק. הפרק השלישי.
16.25 קיצור החדשות (ערבית).
16.30 סרט צרפתי: האלמנה באדום (חלק ב').
18.00 שוחרי הסיכונים — סדרה צרפתית, בת שני חלקים. הסדרה מגלה את המתרחש מאחורי הקלעים בקולנוע הצרפתי, באמצעות טובי הכפילים. נצפה בנפילה מגובה רב, במרדפי מכוניות ואופנועים וברכיבה על סוסים.
18.30 שבועון הטלוויזיה. תכניתה עוסקת במגוון אירועים מן העולם (ערבית).
19.00 בידור חוץ לארץ. קייט בוש בהופעה חיה (חלק ב').
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 משפחת קוסבי. שם הפרק: מלוא הבית. קליף, לאחר שבוע של עבודה מנסה לתפוס שלווה בביתו, אולם לשווא: ילדיו אינם מניחים לו.
20.30 ומירות (ראה הפניה).
21.00 מבט לחדשות.
21.35 ספורט: משחק השבת.
22.35 סרט טלוויזיה בעל בהשאלה (ראה הפניה).
00.15 פסוקו של מקום. לקראת יום ירושלים נעיף מבט מסכיב לירושלים.
חדשות.

ערוץ 2

18.30 מוכנים היכון בום: „יריד הירידים".
19.00 מסע בחלל פרק 11: „מפגש פיוניר ושבתאי".

שרלוט אטנבורו ודירק בוגארט, בסרט „בעל בהשאלה" (22.35)

19.30 סרט ישראלי — „לעמוד על הרגליים".
20.30 הפסטיבל הבינלאומי השני לסרטי סטודנטים.

„זמירות". בתכנית יתארח המנצח אלברטו מורחי המפורסם בשירת חזנות, לדינו ואידיות. בתכנית תשתתף מקהלת הילדים „פרחי אביב", מנהל המוסיקה והמנצח: מנשה לבי רן.
שעה — 20.30

סרט טלוויזיה „בעל בהשאלה". זה סיפור עצוב על אהבת מתיראביב של גבר בן 64 ונערה בת 23. ויליאם האריס, סופר ידוע, מתמשש שלווה במלון בריביירה בסוף הקיץ ומנסה לסיים את ספרו. למלון מגיע זוג צעיר, הנמצא בירח הדבש שלו. במהרה מתברר, כי היחסים ביניהם אינם טובים. הצעיר יוצא לבלות עם צמד מעצביסטים והסופר והצעירה מבלים זה בחברת זו. השחקנים הראשיים: דירק בוגארד ושרלוט אטנבורו.
שעה — 22.35

ראשון טלוויזיה

8.5.88

08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 תלמוד שניים אחוזין: פשיטא 2.
08.40 מסך לספרות (יסודי): מספריים, גנרל ומכנסיים (כ).
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו משירי ע, הלל (כ).
10.00 שעת כושר.
10.10 אנגלית ז'.
10.30 פרפר נחמד נטייל בארץ ישראל.
11.00 חשבון ה', מוטי כופל שברים.
11.15 צרפתית (על יסודי).
11.30 גיאוגרפיה כללית (ה' ו') מצרים: מנהיגות וזהות.
12.00 ספרות (ו' ט') — מעשה בנעליים.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 אנגלית י'.
13.30 הסטוריה כללית הצאר האדום.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה.
15.00 רחוב סומסום, התנין הנובח.
15.35 יוצא מן הכלל: עיצורים ותנועות.
15.45 שעת כושר.
15.55 מאתיים שניות למרכז התסברה.
16.00 הקוסם מארץ עוץ פרק 14.
16.20 כך היו חיינו פרק 12: על הקהילה.
17.00 ערב חדש. מנחה: דן מרגלית.
17.30 היה או לא היה.
17.40 בחורה לאי המטמון. הפרק האחרון: „אי המטמון".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 רוצה פתרון (ערבית).
18.45 חידושים והמצאות (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 משהו מהסרטים. מגישה: שירה

שלי לונג, בסדרה „חופשי על הבר" (23.25)

גרא, בהשתתפות שאול שירדן.
20.30 בין הכיסאות. מגזין ודרשבועי בענייני משפחה וחברה, בשידור חי.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לקראת שידור.
21.50 שושלת. הפרק 184 בלייק חש להונג קונג להסדיר את עסקת היכיונות מארק סוחט מאלקסיס, מאה אלף דולר. קירבי מחליטה לחסל את אלקסיס.
22.35 מבט הרוח. מגזין ודרשבועי.
23.25 סדרה קומית חדשה, חופשי על הבר — (ראה הפניה).

ערוץ 2

18.30 קימבה האריה הלבן.
19.00 סופרכבת פרק שביעי: „שוד רשמי".
19.50 פינת המתכונים השבועית של ערוץ 2.
20.00 אדריכלות בניית חלום. פרק רביעי: „בעקבות עבר אפשרי".
21.00 נקודת זינוק מגזין ספורט.

סדרה קומית אמריקנית: „חופשי על הבר" סיפור הסדרה מתרחשים בבר בבוסטון, ושמו „צ'ירס", סם, מנהל הבר, הוא שחקן מקצועני של בייסבול. לצידו עובדים קרלה ואריני „האמנו", סטודנט, עסקי שעשועים וענינים פרטיים נידונים שם בהתפשות, בין גיבורי הסדרה העובדים בבר, לבין האורחים הקבועים בו. הפרק הראשון „אולי מעם נתחתן". דיאן צ'יימברס מוזמנת לארוחה, שיהווה עם טבעת הנישואין של אשתו. כשעתה המסעדה מתבררת, הדא איננו מגיע לה. גם הגאה שלא תוכל לסרב לו.
שעה — 23.25

שני טלוויזיה

9.5.88

08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 אורחות (ו' ט') בג"צ (כ).
08.40 ראשית הקריאה בלי סודות.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 חשבון פשוט ד', ריצופים (כ).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רגע עם דודלי.
11.00 ערבית מדוברת (ד' ה') וין (א) לג'ורדאן.
11.15 אנגלית ו'.
11.30 גיאוגרפיה של א"י. פני הארץ: שלוש גבעות (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 תלמוד שניים אוחזין: ורמינהו.
13.00 גיאוגרפיה כללית (ו' ט') אמריקה הצפונית: מישורים ורמות.
13.30 אנגלית (יא' יב') Hello Israel Art and Atmosphere.
13.45 צרפתית (העשרה).
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 מגע: כבשים וחזירים.
14.35 רכבת ההפתעות.
15.00 קשר משפחתי.
15.35 יוצא מן הכלל: ועיצורים א'.
15.55 מאתיים שניות למכללת אחוה.
16.00 המובחרים. פרק 7: יחסים מיוחדים.
17.00 ערב חדש מנחה: רפי רשף.
17.30 שוניות - שידור ישיר תת־ימי מים סוף (ראה הפניה).
18.00 זרבובים.
18.25 פסוקו של מקום: מבט אל „ירושלים עיר פרזות".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 ספורט (ערבית).
19.10 טקס השבעת נשיא המדינה שידור

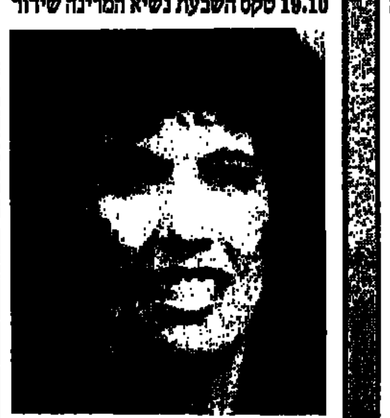

דורית רביד, מגישת התכנית „יוצא מן הכלל" (15.35)

חי (עברית וערבית).
19.50 חדשות (ערבית).
20.10 אחי טום: הפרק האחרון: פגי מוזמנת להעיד במשפט השרפה, ועדותה: מכריעה. עם תום המשפט מנסים פגי וטום לברוח, אבל אביה תופס אותם ושולח את פגי למנזר. טום, מתוך ייאוש, מתגייס לצבא.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 שוניות (המשך השידור מ־17.30" ראה הפניה).
22.10 זה הזמן.
23.00 רמינגטון סטיל. הפרק העשירי: „סטיל גונב את ההצגה".
23.50 פסוקו של יום. חדשות הלילה ומוסף הספורט „חצי פינה".

ערוץ 2

18.30 מוכנים היכון בום „מחזה".
19.00 תופשים אמריקה.
20.00 מסע בחלל. פרק 12 מפגש וויאג'ר 2 בשבתאי.
20.30 בטעם צרפתי.
20.00 אוסף להיטים של „מיטלס 42" שירים של דיוויד ריוויר.
21.30 ג'ודי קולינס בהופעה חיה.

„שוניות". שידור ישיר תת־ימי מים סוף. תכנית טבע מיוחדת בהפקה משותפת לבי.בי.סי. ולטלוויזיה הישראלית, על חוף בים סוף. השידור יועבר מאולפן כתונת למים בין שוניות האלמוגים ליד אילת. במרכז ישולבו קטעים שצולמו מראש לאורך חופי סיני ועד ראס־מוחמד, וצילומי חוף בשמורת של אילת. באולפן ישבו מומחים זרים ביוספות וצוללים באנגליה. הפקה זו מוקדשת לישראל במחורות ליום הולדתה ה־40 ולטלוויזיה הישראלית ביום הולדתה ה־20.
שעה — 17.30 ו־21.35

שלישי טלוויזיה

10.5.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 חשבון פשוט ד' ריצופים (כ).
08.40 ראשית הקריאה. בלי סודות: חולם 2.
09.00 אנגלית ח'.
09.20 חשבון סימני התחלקות (כתרגום לערבית).
10.10 אנגלית ז'.
10.30 רחוב סומסום ירושלים.
11.00 צרפתית (על יסודי).
11.15 חשבון ה' מוטי כופל שברים.
11.30 גיאוגרפיה של א"י. פני הארץ: שלוש גבעות (כ).
12.00 גיאוגרפיה ז' ט' הנהרות באמריקה הצפונית.
12.25 ספרות (על יסודי) פוקנר: הרוב.
13.00 מוסיקה (העשרה) צורות מוסיקליות: הפוגה.
13.30 מדעי הטבע ארי הים.
14.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
14.05 סרט קולנוע: גאוותו של ג'סי האלאם.
15.35 יוצא מן הכלל מיון העיצורים ב'.
15.55 פרפר נחמד.
16.20 ערי הזהב הנסתרות.
17.00 ערב חדש מנחה: רפי רשף.
17.30 „זכב לחדשות".
17.55 „המרובעים" שם הפרק: „ג'וני שובר ת'כלים".
18.20 „קטנטן" סרט בהנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „דמויות ירושלמיות" (ראה הפניה).
19.30 חדשות.
20.00 כותרות מבט.

אמנון ברלנר, הוא קן, ב„שלי ורק שלי" (22.20)

20.02 „1 יותר מדי" סדרת שעשועונים מנחה חנן גולדבלט.
20.30 „כלבוטק" מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 מבט שני.
22.20 „שלי ורק שלי" פרק חמישי: אן פגועה מן הידיעה שראגלס אינו אביה האמיתי, ואינה בטוחה עוד, שהיא רוצה בילד. ויו מגלה, שאולי בעלה נפגש עם אחרת.
23.10 „מסך אישי" אהוד מנור מארח הפעם את עודד קוטלר.
23.50 „פסוקו של מקום" מבט אל „ירושלים עיר פרזות"
חדשות הלילה

ערוץ 2

18.30 „קימבה האריה הלבן".
19.00 סרט: „מוטלי, צ'ילי, סנואי ואני".
19.50 „רגע לפני..." על אנשים, מקומות וחידושים.
20.00 סרט תעודי — „הלוכה".
21.45 להיטים להיטים.

„דמויות ירושלמיות". משדר מיוחד לקראת יום איחוד ירושלים. שיחות על אודות של העיר והחיים בה מפי יושבית, על דמותו של הירושלמי, תכנון הבניה בעיר מתוך שמירה על אתריה ההיסטוריים, ושמירה ואופיה המיוחדים. על ירושלים כמוקד לפעילות תרבותית־אמנותית בינלאומית, ומבט לעתיד, מתוך התייחסות לעשרים שנות איחודה של העיר מחדש ולמעורבת הדתיים והחילונים והמורכבת שבין חלקי אוכלוסיה השונים. משתתפים: הפרופ' א. שורקי, האב ד"ר י. לנדר, שלמה גאראלה, ד"ר א. הורש, יוסי אופק ועוד.
שעה — 18.32

רביעי טלוויזיה

11.5.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
08.05 שעת כושר.
08.15 ארץ מולדת, המלחמה לעצמאות.
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי) דבר אלי בתנועה.
09.20 אנגלית ז'.
10.00 שעת כושר.
10.10 מדעי הטבע (ה' ו') על הרם: 1970־170 (כ).
10.30 פרפר נחמד נטייל בארץ ישראל.
11.00 חשבון ו' קסטיין האף וקפטיין גוף.
11.15 אנגלית י"א י"ב Hello Israel Have you been there No 3
11.30 מושגים ביהדות: וזאת התורה (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.25 אנגלית י'.
13.00 מדעי הטבע (על יסודי) פיסיקה: רדיואקטיביות.
13.30 גיאוגרפיה כללית, הגורמים לעונות השנה.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה.
15.00 טוב טוב הגמד.
15.35 יוצא מן הכלל משדר: מיון העיצורים ג'.
15.55 מאתיים שניות למבואות ים.
16.00 שביל באמצע שביל בצד טיול השבוע: נחל זוויתן.
16.15 „שבעה פיצוחים מצריעים לארבעים".
17.00 ערב חדש מנחה: גדעון רייכר.
17.30 שמיניות באוויר.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „חקלאות היום" (ערבית).

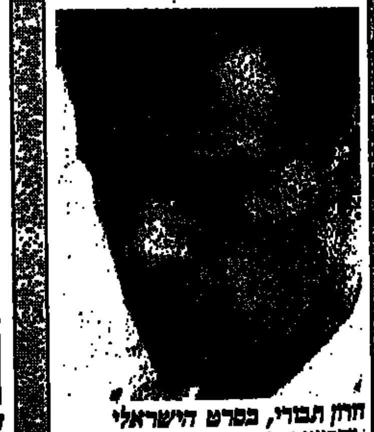

חורן תבורי, בסרט הישראלי „מחבואים" (22.05)

19.00 „בקו הבריאות". פגמים מולדים בכף הרגל: ילדים נמוכי קומה. (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „עד פופ" מגזין לפופ ולבידור.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „מוקי".
22.05 סרט קולנוע ישראלי „מחבואים" (ראה הפניה).
23.35 פסוקו של יום חדשות הלילה

ערוץ 2

18.30 „מוכנים היכון בום" „הוקי".
19.00 „סופרכבת" פרק שמיני: „הנערה הרוקדת".
20.00 זינוק שבועי פינת הספורט.
20.15 קומדיית טעויות צרפתית „השחור והלבן".
20.30 דרמה דוקומנטרית „לעולם המערבי".
21.00 טעם צרפתי.
21.30 „ריס" עם הכלש בולמן.

סרט קולנוע ישראלי: „מחבואים". סרטו של דן וולמן, שעלילתו מתרחשת בירושלים בתקופת המנדט הבריטי, שהו אהו, ילד בן שתים־עשרה, שהוריו נוסעים שבין ... עם סבו. העלילה דנה ביחסים המורכבים שבין אורי למורה הפרטי שלו, בלקין, שמגיע לעזור לילד בלימודיו. הסרט נוגע בנושא הרגיש של אהבה אסורה על רקע המציאות הקשה של חברה הכמיר, בבעיה של הסרט, שמטפל ... בעל־פי מגורותיה של חברה צעירה וקונפורמיסטית. משתתפים: דורון תבורי, אפרת לביא, גילה אלמגור, חיים הדייה ויהל שור, בוסמן ערמון.
שעה — 22.05

חמישי טלוויזיה

12.5.88

(כ) כתוביות מיוחדות ללקויי שמיעה
08.00 עד כאן חדשות קול ישראל.
08.15 קשת וענן שבויה בחלומה (כ).
08.40 ראשית הקריאה.
09.00 גיאוגרפיה של א"י. פני הארץ: מעלות מעלות (כ).
09.20 מדעי הטבע ז' ט' החיים בטיפת המים; מיחזור משאבים בטבע.
10.10 אנגלית ה'.
10.30 בבית של פיסטוק.
11.00 אנגלית ו'.
11.15 ערבית מדוברת ד' ה' כדי חדרה.
11.30 אנגלית ח'.
12.00 מדעי הטבע (על יסודי) המרוץ אחר השמש.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 היסטוריה מתולדות ישראל: אנגליה הולכת לאו"ם.
13.30 מוסיקה, מוסיקה של הודו.
14.00 עד כאן, חדשות קול ישראל.
14.05 בלי סודות: חולם 2.
14.25 קשר משפחתי.
15.05 רחוב סומסום: תחרות קליעה.
15.35 יוצא מן הכלל. משדר 5: הכרת ההברה.
15.50 כוכב לכת: ארץ.
17.00 ערב חדש מנחה: דן מרגלית.
17.30 הגומונים שם הפרק: אתה רואה אותי.
17.55 „פומיקי" הפרק השלישי: „חדר אמבטיה חדש".
18.25 „הגיע זמן לשוך" מספר על „מגיות ומזומן".
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „למשפחה" (ערבית).
19.00 „מפגש" (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).

השופט סמון בסדרה „בית דין לילי" (21.35)

20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.50 „בקודת חן" סדרת טיולים.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 בית דין לילי: שם הפרק: משוגעים על הארי.
22.00 „מחברות מלחמה" הצבא המצרי תוקף את נירים, ובאותה העת דוד בן־גוריון מכריז על הקמתה של מדינת ישראל.
23.00 „מטלוק" שם הפרק: „הצלם" מטלוק מגן הפעם על צעירה הנאשמת ברצח המעביד שלה.
23.50 פסוקו של יום חדשות הלילה

ערוץ 2

18.30 „קימבה האריה הלבן".
19.00 „תופשים אמריקה".
19.50 בקרוב בערוץ 2.
20.00 „רגש חזק": „גירושין באמריקה".
21.00 „הדיירסטרייטס" בהופעה חיה.
21.40 מוסיקה מזרחית.

תכניות ליום שישי 13.5.88

בשעה — 21.35 „מגני". תכנית ראיונות עם מני פאר.

בשעה — 22.15 סרט קולנוע „מעבר לדרמת קו במוסידורו". חבורת של ... שזר הרפתקנים מגיעה על גבי ... אל הגאוה האמזונית ... כדי להראות ... מכנה ... במעבר ... ישראלי ... משתקנים ... ארדן ...

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 6.5.88

14.30 מסע בעולם המצויר. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 דינה (סדרה, ערבית). 16.30 סופרבוק (מצויר). 17.00 שוכני־הסלעים (לילדים). 17.30 סרט „מעקה אינולה" עם האחים מרקס. 19.00 אלברט הסמן ותכנית לילדים. 19.30 קשרי משפחה (קומי). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 פולינאי (פעולה). 22.00 סרט (ערבית). 23.30 מעשיות משמחות (ערבית).

יום שבת 7.5.88

14.30 המשפחה הבינונית. 15.00 ימי העסק האבודים (מערבון). 15.30 וודי וודפקר (מצויר). 16.00 מלך הצחוקים (לילדים). 16.30 עולם החי. 17.00 ברודרל אן.בי.איי. 18.00 אירופי סמורט בעולם. 19.00 כדורגל (אנגלי). 21.00 היאבקות. 22.00 סרט „מסתורין באזור הקריבי", אגתה כריסטי. 24.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 8.5.88

14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 מעשיות משמחות (ערבית). 16.00 מלך הצחוקים (לילדים). 16.30 הבית המעופף (מצויר). 17.00 סרט (ערבית). 19.00 מספרות וולטון (סדרה). 20.00 שישים דקות ומגזין אקטואליה. 21.00 מופעים קלסים (אופרה). 22.00 סרט „מרוץ לילי" עם רוד ג'נסון. 23.30 מעשיות משמחות (ערבית). 24.00 כדורסל אן.בי.איי.

יום שני 9.5.88

14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האוור הלוליני (סדרה). 16.30 סופרבוק (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „הגלגה לילית" עם ג'יימס סטיוארט. 19.00 ימים מאושרים (סדרה קומית). 19.30 לורן ושירלי (סדרה קומית). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 מגנום (בלש). 22.00 כדורסל אן.בי.איי. (משחק גמר). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום שלישי 10.5.88

14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.10 התעמלות. 16.00 האוור הלוליני (סדרה). 16.30 הבית המעופף (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „רצח במטוס קואטה" עם אגרי ג'יסיה. 19.00 נסיעה נחלל (דמיוני). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 צוות לעניין (פעולה). 22.00 מקגייור וסוכן חשאי. 23.00 זאב מעופף (פעולה). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום רביעי 11.5.88

14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האוור הלוליני. 16.30 ספר בוק (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „רצח קטן" עם אדאורד אנסר. 19.00 חץ וקשת (סדרה). 19.30 מספרת קמבל (סדרה). 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 רצח במשיכת קולמוס. 22.00 החוק ותאורי מסקרו (סדרה). 23.00 המשווה (בלש). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

יום חמישי 12.5.88

14.30 חיים אחרים. 15.00 מועדון 700. 15.30 התעמלות. 16.00 האוור הלוליני (סדרה). 16.30 הבית המעופף (מצויר). 17.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 17.30 סרט „הולך ואני" עם רקס הריסון. 20.00 חדשות בערבית. 20.30 חדשות באנגלית. 21.00 סקירה וגבורת קינג (בלש). 22.00 הדרך לשמים (דרמה). 23.00 „קציר הרשע" (סדרה ערבית). 24.00 מועדון 700. 24.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 6.5.88

כל שעות המשך תהיינה לפי המשפחה. 13.50 כדורגל בינלאומי או ספורט עולמי. 15.20 סרט קולנוע באנגלית ופרק 41. 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.14 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 סרטון דוקומנטרי. 20.30 התגברות (קטגוריה אמריקאית). 21.10 מגנום בלש פרטי. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פלקון קרסט. 23.10 עני ועשיר.

יום שבת 7.5.88

15.50 סרטים מצוירים פרק בערוץ 1. 18.00 סידרה חדשה בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 בן אדוני ראש־הממשלה (קטגוריה אנגלית). 21.10 בידור חו"ל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 8.5.88

15.50 סרטים מצוירים פרק בערוץ 1. 18.05 רחוב קינג. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 קרקס בינלאומי. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 בעלי חצי (קטגוריה אנגלית). 21.10 העולם בלהבות (סדרה על מלחים החניה). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 אהדה (סידרה). 23.30 עני ועשיר.

יום שני 9.5.88

15.50 סרטים מצוירים פרק בערוץ 1. 18.00 לאור היו (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.14 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 די לחלוטין (קטגוריה אמריקאית). 21.10 הצבא המדי. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום שלישי 10.5.88

15.50 סרטים מצוירים פרק בערוץ 1. 18.00 אתה והספר (סדרה בצרפתית). 18.10 כדורסל אמריקאי בערוץ 1. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 ארץ לשו בבית (קטגוריה אנגלית). 21.10 הנגד שלב. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 רצח במשיכת קולמוס ותחת. 23.30 עני ועשיר.

יום רביעי 11.5.88

15.50 סרטים מצוירים פרק בערוץ 1. 17.30 לקטר אליזה (בתכנית בידור בצרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.12 יודע היום (בצרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 ביטורים ממלך ספרישראים. 21.10 הדור (סדרה אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 טלוויזיה הכחשת.

יום חמישי 12.5.88

15.50 סרטים מצוירים פרק בערוץ 1. 18.00 רחוב קינג. בצרפתית. 18.30 השתקפות התכנות (צרפתית). 18.34 ראש העיר (אנגלית). ערוץ 11. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 מגזין ספורט. 20.10 נשמיס לי תאלכה. 20.40 השמיכל לילי צפלי. 21.10 סרט עלילתי באורך מלא. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

6.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.00 בהאזנה ניגוחה. כורוזן גולה: תערובת ויואלדי סוויטה. גרשווין: אמריקאי בפריס. דניאל גרגורי מאסון: רביעיית מיתרים, אופ. 19 על נושאים כושיים. בארבר: נוקטויל, קיץ 1915 קופלנד: סימפוניה מחול.
09.00 קונצרט בוקר. היום: אביב. מתוך עונות השנה, קטעים נבחרים. צ'ייקובסקי: אפריל ומאי, מתוך עונות השנה, אופ. 37 א'. מנדלסון ושומאן: שלושה שירי אביב. כטהובן: סונטה לכינור ופסנתר אופ. 24 האביב. ברהמס: האביב אופ. 6, מס' 2. דריוס מיו: קונצ'רטינו האביב לכינור ותזמורת. רביוסי: אביב — סוויטה סימפונית. בריטן: סימפוניית האביב. סטרוינסקי: פולחן האביב.
11.57 פינת השיר, משירי פול צלאן.
12.00 מן הפרטית. ברכה צפירה ואלכסנדר תמיר: פנטזיה בארבע ידיים. שוברט: סונטה ברו בג'ור אופ. 140 הדואו הגדול.
13.05 בהאזנה ניגוחה. פרוסקובליר בעיבוד גרינר: אינבעה קבעים. מוצרט: קונצ'רטו מס' 3 לכינור ותזמורת ק. 216. מנדלסון: סימפוניה מס' 3 עיר תהילה.
15.00 לקראת שבת. רוולר: קונצ'רטו בסול מינור לאבוב ותזמורת כלי קשת והליגר ולהסין־אינגרלי"א. אגדה היידה: על האור ועל העווקק — פרלודים ואינטרלודים לתזמורת קאמרית. (התז. הקאמ. הישראלית/י. תלמי). מנגיני: סונטה קונצרטית כלה פנה'ור

ש. אלוני, כתאורעת ב„בין שישי לשבת" (ב' 23.05)

לכינור וגיטרה (פרלמן/ג. וויליאמס) מוצרט: סימפוניה מס. 4 בדה מג'ור 19 אי. נתח. הקאמ. של מינץ/ג. קרו.
16.00 לבקשתכם. רוסיני: פתיחה העורב הלקע; מרגאטה בעינת צוענים, לכנור ולתזמורת; שטמן: מבוא ואלגרו לפסנתר ולתזמורת; לאלה: סימפוניה. סטרויה לכנור ולתזמורת; ספר פרנק וריאציות סימפוניות לפסנתר ולתזמורת; מולר: ההגר קמארטא מהרוף: סימפוניה מס. 2 מנטה יבנני פכמלאנגה.
18.00 יהר החג, אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות. ו. מנגלברג ותכנית שלישית: שוברט: נגינת ביניים מס. 3, מתוך רוזמונדה; צ'ייקובסקי: פרגות לסימפוניית שמאות מתוכה סימפונית — ודן בהחג.
19.00 מוסיקה קאמרית. מוצרט: שלישיית פסנתר במול מג'ור 564 ... 2. ושלישיית גמבה רפואלית הבעייה כלי קשת במול מג'ור אופ. 166 ... אלבן ברג.
20.00 מסורה ופרח.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט לליאושבת. באך: תקולה מס. 1 לכנור יוהר לתזמורת סימפוניה מס. 4. ברהמס: סונטה מס. 1 במי מינור לצ'לו ופסנתר; אופ. 38. ביגה סוויטה מס. 1. 2 מתוך השערה פרגם, פרוקופייב: קונצ'רטו לפסנתר ותז. מס. 3. סטרוינסקי: סימפוניה תהילים.
23.00 ברק הברוק, ערשיי רנסנס.

רשת א'

07.00 ודיביל.
08.00 מבחר השמונים הישראליים.
10.00 שיריקה. משולחו ושירים משולם.
11.00 רחוב השיבה, מגזין למסורת יהודית.
11.30 מגוון ירושלמי.
12.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.

14.00 בראש צעיר. מגזין לילדים ולבני נוער משולב בשירים בבקשתכם.
15.00 קבלת שבת.
16.05 שירים מבית אבא.
17.10 שירים עבריים.
18.06 בוטף רדיו לספרות.
19.05 זמר לשבת.
19.30 שירודים לעולים.
22.05 כי טוב הזמר: דרור 1988. תגיעת זמר ים־תיכוני. מופע פורצבי בשידור חוזר שהתקיים בתיאטרון חיפה (חלק ראשון).
23.05 להיטים מפולפלים, להיטי הזמר המזרחי של כל הזמנים.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 כל צבעי הרשת עם יוסי גרבר.
12.10 שריקת פתיחה, לקראת משחקי הכדורגל בשבת.
13.05 בחצי היום, חדשות ופומנטים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאבעות.
15.06 בשמים לשבת, עם יהורם גאון.
16.05 עובר ושב, עם דור מרגלית.
17.05 שיר לליל־שבת. מפגש עם טובי המלחינים שלנו: עם מרדכי זעירא.
18.06 השבוע שלי, עם העיתונאי יוסף לפיד.
19.05 השיר הקבוצי.
20.05 השושנה פורחת. רומנסות, שירים ופיוטים מכורשי יהדות ספרד.
22.05 שירים עבריים.
23.05 בין שישי לשבת, שיחה בשניים בין יצחק לבני לבין חגרת־הכנסת שולמית אלוני.
00.10 שיר אינו רק בנגינה. שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל

06.30 פוקחים עין, החדשות הראשונות של היום.
07.07 תוספת בוקר, עם צביקה ספירא.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים, עם מולי שפירא.
11.05 קולה של אמא, עם אלכס אנסקי.
13.05 סגולים עם רוני בריאג.
14.05 עוד לא שבת, עם שלמה ארצי.
15.05 הרחק, בן שלושים לתרבות. קטעים מערב מומבי שאורך בהיכל התרבות כת"א בבלאות שלושים שנים להיכל. בין המשתתפים: שושנה דמארי, ישי יזהקי, יורדנה ארזי, ציפי שביט, רחל אטיאס, יוהר כהן, שפר קשת ואחרים.
16.05 שיש בשקט בשקט.
16.55 אלף פנים, סיפור קצר עם דן שביט.
17.05 רבעים וקונטצרים, 1. בינה סלאבסיות פולק אל"ג. 3. חיי אבא, סיור אבודות בשפשוף והפלה.
18.05 עשה חמישה, עם ומוק ונעו.
19.05 פרשה מקום, תכבייה של שרה רוזין עם חגר הכנסת יצחק ארד שבור למור ולבער כאלוני אבא, ונהרישר הלדהמים.
20.05 לא על הלקי לבדו, שעתיים של מוסיקה ועמשק דרדו.
22.05 עשן בעיניך, שעתיים של מוסיקה עם גדי לבנה.
00.05 קצת הדרך המברוויסטר.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 בלילי סקי.

רשת ג'

06.04 יום שישי הוה.
08.05 בשור גושה, עם מיכל שמואלי.
10.05 זמן והזמתהיבנן.
12.05 להיות שם, עשה אות, שעה אות.
13.05 שמיות ברוש, עם דן בכר.
15.05 לשנות שנה, שירים עבריים.
17.05 כאן, עם הכלל מקום.
19.05 השר שבכת, שירים עבריים.
20.05 בלילי שבת, עם לצה לישון.
22.05 שיר לילי, שירים עבריים.
23.05 איזה לילה עם אושן נוי.

„מריטה מופדים", תכני' ... של שירה ... השבועיות, לאנשים ... הדה בשר בערך ... עם יוסף ... ארוכה ... הירושלמי ..."
שעה — 15.05, צ"ב

שבת רדיו
7.5.1988

קול המוסיקה

07.11 שחרית לשבת — טלמן: קונצ'רטו לחליל, בסון ותזמורת; הוגו וולף: סרנדה איטלקית; טרטיני: קונצ'רטו במי־מינור לכנור ולתזמורת (סולן: פייר אמויאל); ראבל: מבוא ואלגרו לנבל, קלרנית, חליל, וכלי־קשת (לילי לאסקין ולהקה); שוברט: 5 מחולות, ד. 90; היידן: קונצ'רטו ברה־מג'ור לפסנתר ולתזמורת (בנדטי מיכלאנג'לי); סטרבינסקי: סימפוניות לכלי־נשיפה.
09.00 החידון המוסיקלי.
10.00 קונצרט השבת — מהקלטות התזמורת הסימפ. רשה"ש מנצח: לוקס פוס; ברליוז: הפתיחה קרנבל רומאי; דבוז'אק: קונצ'רטו בסי־מינור לצ'לו ולתזמורת, אופ. 104 (סולן: מיכאל מייסקי); מנדלסון: מוסיקה לחלום ליל־קיץ (בהשתתפות צילה גרוסמאייר ועדי עציון ולהקת נשים מתוך המקהלה הפילהרמונית תל־אביב).
11.57 פינת השיר — משירי פול קלאן.
12.00 במוזיאון אמן. הגבלנית לילי לסקין.
13.05 קונצרט לצהרי השבת — ורדי: רביעיה במי־מינור לכלי־קשת (התזמורת הקמרית האנגלית/פ. צוקרמן); בטהובן: סונטה מס. 3 לצ'לו ולפסנתר, אופ. 69 (טורטלייה/ היידויק); מוצארט: קונצ'רטו מס. 4 לקרן ולתזמורת, ק. 495; ברליוז: הרולד באיטליה.
15.00 אינטרלוד.
16.00 יוהנס ברהמס — דיוקנו של

ד. שחורי, עיתונאית ב„קונצרט שלי" (מ' 19.00)

יוצר. (פרק רביעי) יוהנס היקר — סיפור אהבה ההורג מן השיגרה.
17.00 פגוש את האמן הישראלי. יהלי וגמן: פסנתרן. סטרווינסקי־וגמן: שמיניה. שוברט: סונטה בסי במול מג'ור.
18.00 רדיו־דרמה: פרופיל נמוך או אנטומיה של שוד. מבוסס על ספור אמיתי כפי שסופר ע"י שלמה קראמנו. עריכה ובימוי: ארנון תמיר. משתתפים: דוד סמור, אושיק לוי, עדן בניאל, גד קינר, מיכאל ורשביאק, ליה קניג, נחום בוכמן, רחל לוי ואחרת לביא. + דיון באולם: האם יש לאדם בחירה חפשית.
19.00 הקונצרט שלי, עם העתונאית דליה שחורי.
21.05 מעל בימת האופרה, ינופת, מאת לאוש יאנצ'ק.

רשת א'

08.05 שלם המדע.
09.30 דעת־קול תיבת דואר בעניני מדע.
10.05 מילים שמגנות לגעת: יוסף חיים ברנר — 1988 — בעקבות כינוס באוניברסיטת באר־שבע משתתפים: אהרן אפלפלד, עמוס עוז ו־ס.יזהר.
11.05 מושגים — עשרים שנה למרד הסטודנטים משתתפים: קלוד ללום, ד"ר דוד ריצ'י ופרופ' מיכאל הרסגור.
12.05 מישדר תעודה השטחים הפתוחים (תחקיר) משתתפים: אנשי רשות שמורות הטבע, רשות הגנים הלאומיים, הסיירת הירוקה, קרן הקיימת, משרד הפנים.
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.05 בראש צעיר, פינות, שירים וברכות בבקשתכם בשידור חי.
15.05 שבת אחים — שיחה עם הזמרת הצעירה אילנה גולדברג־גראלי.
16.00 רדיודרמה. כמו בכלוב. מאת אדמרי טרייכלר. תרגום: רות כהנא, בימוי: מיכאל כהנא. משתתפים: פביאנה מיוחס, ג'שה לוקה, רמי ברור, אליעזר יונג, שפרה מילשטיין, ליה קניג, פיני מיטלמן, גליה ישי ואיציק (ש"ח).
17.10 סיפוריה: בלדות סקוטיות עתיקות, תרגום: נתן אלתרמן. מגישה: אורנה פורת.
17.40 שירים עבריים.
18.06 מסביב לעולם בשעה קלה — עם יצחק נוי.
18.55 פינת השיר.
19.05 אנתולוגיה קטנה לשירה.
19.30 שידורים לעולים.
22.10 מלווה מלכה.
23.05 דרכי ארם, עם רחל חלפי.

רשת ב'

07.11 זמר זמר לך.
08.05 מי ישן: אגדות, ספורים ופינות הומור.
09.05 שאלה של טעם עם חיים קינן.
09.55 עוריה אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 שעת לצון תכנית בידור בהנחיית דורו דותן.
12.05 השנה שהיתה. מסע אל שנת 1968. קולות, צלילים, כותרות וספורים. עורך ומגיש: שמואל שי.
13.05 בדרכיה, עם אברהם בורג על בית אביו השר לשעבר יוסף בורג.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 ארץ חמדת.
15.05 הבו זמר, שירים עבריים.
16.05 לילות מוסקבה, שירים רוסיים.
17.05 שירים ושערים, דיווחים על השערים שיובקעו במשחקי הליגה הלאומית בכדורגל ופזמונים.
19.05 הקול קלנוע.
20.05 כוכב הערב: עם הרי בלטנוסה.
21.05 תמונות בשחור לבן, עם ילדי תש"ת, מתלבטים, מאחרים ומתחשבנים (תכנית שלישית) אתי פולק (ש"ח).
22.05 יומן השבוע (ש"ח).
23.05 השבוע שלי, עם העתונאי יוסף לפיד (ש"ח).
00.10 הוי ארצי מולדתי, שירים עבריים.

גלי צה"ל

07.05 יופי של שירים, שירים עבריים.
08.05 מעל ומתחת לשמיכה.
09.05 מקהלה עליזה שירים וסיפורים לילדים.
10.05 טעם של פעם, עם אורלי יניב.
11.05 במצב הנוכחי.
12.05 הדרך עם סי היימן ולהקה מקומית בהופעה פומבית.
13.05 שאלות אישיות. יעקב אגמון משוחח עם גיל חיור מנכ"ל דיגיטל ישראל.
14.05 הכל זורם.
16.05 מינגמה שבת עם גידי אורשר.
17.05 ספרים רבותי ספרים, המגזין על ספרים סופרים וקוראים.
18.05 שישבת, תוכנית סוף־שבוע של גלי צה"ל עם מבזקי חדשות, דווחי ספורט, עדכוני תנועה ומוסיקה.
20.05 קלאסי כאן, מגאזין על הנעשה בארץ במוסיקה הקלאסית. קונצרט מיצירות דאריוס מיו במכון הצרפתי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 מסורה מסורת.
23.05 עושים מדינה, עם דודו דיין.
00.05 ציפורי לילה מארח. אבי קורן מארח את נורית הירש מגישה את השירים האהובים עליה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 2

09.05 משירי להקות צבאיות.
10.05 משירי דן אלמגור.
12.05 הדרך, עם סי היימן.
13.05 להיות לתאבון להיטים עכשווים.
14.05 יופי של שירים.
16.05 באים מאהבה, שירי אהבה.

רשת ג'

07.11 צלילים למזכרת, שירי העבר.
08.05 גוונים, פזמונים ישראליים.
10.05 על בטוח, להיטי כל הזמנים.
12.05 להיטים לוהטים.
14.06 כוכבים.
15.05 אתם זוכרים את השירים.
17.05 שיר בין־ערביים.
19.05 זמר שכוח שירים עבריים.
20.05 מזמונגמון עם דן עומרי.
22.05 סול לילי שירים עבריים.
23.05 רדיוסט עם נעם ניר־זאב.

ראשון רדיו
8.5.1988

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר"
07.09 „בהאונה נינוחה" הומלי: ארגיה, וריאציות ורונדו על השיר „מינקה היפה" לחליל, צ'לו ופסנתר; גריג: מחולות נורבגיים אופ. 35; סטיל שמינאר: שלישייה מס. 1 בסול מינור, אופ. 11; ויניאבסקי: קונצ'רטו מס. 2 לכנור ותז. ברה מינור; גונו: סימפוניה מס. 1 ברה מג'ור.
09.00 „קונצרט בוקר" אלגר: קונצ'רטו במי מינור לצ'לו ותז. (ז'. דה־פרה); רגר: „קנטטה קוראלית" לשני קולות, מקהלה, כנור, אבוב ועוגב; בורודין: רביעיית כלי קשת מס. 2; דבוז'ק: „אגדות"; בנצ'י: סונטה במי במול מג'ור לקרן ופסנתר; מוצרט: קאסאציון במי במול מג'ור.
11.57 „פינת השיר" „שירי גבריאל פרייל.
12.00 „אמנים באולפן" ראובנה הוד: חלילית, דוד שמרי: צ'מבלו יצירות מאת: תלמן, הנדל, הידוסה, ואן איק, ויוואלדי ועוד. באך: סויטה מס. 1 בסול מז'ור לצ'לו סולו (אינה יוסט).
13.00 „בהאונה נינוחה" היידן: וריאציות לפסנתר בפה מינור; באך: מנחה מוסיקלית; ברוקנר: מוטט „כולך נאוה"; שוברט: סימפוניה מס. 13 שומאן: סיפורי אגדה: קודאי: „הארי יאנוש"
15.00 „מוסיקה כאן ועכשיו".
16.00 מוסיקה ליום ראשון דוסקן דוד־פרה: „מיטה פנג'ה ליגנואה"; הנדל: „סלבה רג'נה"; מנדלסון: תהלים כ': „למה רגשו גויים"; הינדמית: רקויאם לאלה אשר נאהב.

ז'קלין דופרה, בקונצרט לצ'לו של אלגר (מ' 09.00)

18.00 „החידון המוסיקלי" (ש"ח).
20.05 אינטרלוד.
20.27 מינתה שיר.
20.30 „הקונצרט הקאמרי השבועי": „ווקליזה", קולות מבין החומות בעבו 88.
22.30 „מן המקורות" מוסיקה דתית עממית מצפון ארגנטינה.

רשת א'

07.30 „רדיוקל".
08.05 „חוגה", עם בני הגרל.
09.05 „טלדריו", שירות מידע למאזינים.
10.05 „שיריקוד", מחולות ושירים משלנו.
11.05 „פניני בוקר", מגישו גרעון הוד.
12.05 „מעורב ירושלמי".
13.00 חדשות תוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.05 „בראש צעיר", מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 „האוניברסיטה המתוחה" „שקספיר כבן תקופתו". נשים בתקופת שקספיר ובמחזותיו, פרופ' אליס שלוי.
16.05 „רדיו־רעשה", מגזין נוער.
17.10 „צבעי הקשת": „מסורת מערב וגם משלנו".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „תפוח ועץ", תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם עורכת ומנחה רבקה מיכאלי בהשתתפות ד"ר עמירם רביב, פסיכולוג חינוכי קליני והגב' גליה רבינוביץ פסיכולוגית התפתחותית מטפלת, מעון גן שלבי פרידה מן הילד כשחוזרים לעבודה.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „עושים עניין".
09.05 „ביקור בית", עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.10 „אלף־אלף" ב„בית", עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות", יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק", הווי והומור.
15.05 „שירים ושעורים".
15.55 „קראתי ספר", קוראים ממליצים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 רגעי קסם.
18.06 „בעין בוחנת", שאלות וסוגיות במחלוקת.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „עם ישראל", מוסף לעניינים יהודיים בעולם.
20.05 „אומר בשבחין", פיוטים ופרקי חזנות ספרדים.
22.05 „בינינו לבין עצמנו", שיחות עם מאזינים בשידור חי. מנחה: אלכס טלמור.
00.15 „להאחז בחלום", שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. תורת הנגיפים בעידן האיידס, מחלת האבעבועות השחורות. מרצה: פרופ' יחיאל בקר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו, עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור, עם דודו דיין.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק בן נר.
15.05 שירים לתג, עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באומן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה משותחות, עם גדעון רייכר המשוחח עם מאזינים בטלפון.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 רדיו ספורט עם ירון וילנסקי.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב, הגבעטרון.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. תורת הנגיפים בעידן האיידס, מחלת האבעבועות השחורות. מרצה: פרופ' יחיאל בקר.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות, עם יהודה פרן — עורך ומתרגם ספרים.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן.
20.05 צר8, תוכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „בחורה לאושר".
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „גימלים", עם מיכל שמואלי.
10.05 „דברים טובים", עם שמידה אימבר.
11.05 „שבעים מי יודע".
12.05 „אהבה יומיומית", עם יוסי סיאס.
13.05 „רק בימי חול", עם מנחם פרי.
14.06 „לי ולך", שיר וברכה.
15.05 „חדש, חדיש ומחודש", עם שוש עטרי.
16.05 „הצגה יומית", עם יקיר אביב.
18.06 „מצעד הפזמונים הלועזיים".
21.05 „אדום עתיק".
23.05 „הלילה הוא שירים".

השבוע נפתח סמסטר חדש של האוניברסיטה המשודרת. את הסמסטר פותח קורס על „תורת הנגיפים בעידן האיידס" של פרופ' יחיאל בקר. פרופ' אבי גנוזי ממשיך לעסוק במתמטיקה, פרופ' נורית כנעץ־קידר תרצה על „אומנות ימי הביניים" באיטליה ובצרפת, ד"ר יצחק אביב, מנתח את מלחמת האזרחים בספרד, ונועל את הסמסטר פרופ' ישעיהו לייבוביץ' עם חמישה ספרי אמונה. שעה — 06.05 ו־21.30, גל"צ.

שני רדיו
9.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאונה נינוחה: 1. אלבינוני: קונצ'רטו מס. 2 ברה מינור לאבוב, תז. כלי קשת וקונטינואו (ה. הולינגר/ להקת אי מוזיצ'י); 2. ל. קוזלוך: קונצ'רטו ברה מג'ור לפסנתר ותזמורת (פ. בלומנטל/ התז. הקמרית החדשה של פראג/ א. זרה); 3. ריינקה: סונטת „אונדין" לחליל ופסנתר (י. בייקר וא. וולצ'לה); 4. שוברט: רונדו בלה מג'ור לכנור ותז. כלי קשת 438. (ג. קרמר/קשתני, התז. הסימפ. הלונדונית/א. צ'קארוכה); 5. סמטנה, „מחיי", רביעיה במי מינור בעבור ג'. סל לתזמורת.
09.00 קונצרט בוקר: 1. יאנאצ'ק: „נעורים" שישיה לכלי נשיפה; 2. דבוז'ק: קונצ'רטו בסי מינור לצ'לו ולתזמורת אופ. 104 (ל. הארל/תז. פילהרמונית ו. אשכנזי); 3. מוצרט: סימפוניה מס. 38 ברה מג'ור („פראג"); 4. אריאגה: רביעיית כלי קשת מס. 1 ברה מג'ור (רביעיית פניקס); 5. הנדל: אודה לסנטה צ'צ'יליה (פ. לוט וא. ג'ונסון).
11.57 פינת השיר, משירי גבריאל פרייל.
12.00 מן הסרטיה, רובר דה ויזה: סוויטה לגיטרה; היידן: רביעייה לכלי קשת אופ. 103 בסי במול מג'ור; בטהובן: סונטה מס. 3 לצ'לו ופסנתר בלה מג'ור; הינדמית: סונטה לקרן ופסנתר.
13.05 בהאונה נינוחה: באך: קונצ'רטו בלה מינור ל־4 פסנתרים ותז.; מוצרט: סונטה בפה מג'ור לפסנתר וכנור, ק. 547; שומאן: רביעייה ברו מינור לפסנתר וכלי קשת;

ראדו לופו, הפסנתרן, בקונצ'רט של מוצרט (מ' 16.00)

ברהמס: ואלסים על שירי אהבה, אופ. 52; דבוז'ק: סוויטה צ'כית אופ. 38.
15.00 עשה לך רב, הכנר אייזק פרידמן, חיקוי של התקליטים.
16.00 מאולמי הקונצרטים בעולם. התז. הקמרית של לוזאן/לורינס פוסטר. מוצארט: הפתיחה ל„נשואי פיגרו" קונצ'רטו בלה מג'ור ק. 488 (ראדו לופו) שניטקה: קונצ'רטו גרוסו מס' 1 ל־2 כנורות צ'מבלו וכלי קשת; פרוקופייב: סימפוניה קלסית; פורפורה: נאום ה' (תהילים קי"א); קלדרה: „שמחתי באומרים לי".
18.00 רגש על הבינגו.
19.00 בין הכרים, יצירות ישראליות חדשות לקרן שלמה יוסף, ברהיני הלפרין (מאיר רימון וחברי התז. הפיל. הישראלית/ריקלים: משה גסנר: מוממסים: קרנן: 4 מיניאטורות הומורסטיות.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים בעולם. משבוע העוגב בנירנברג, ג. ב. אנריה כאן וברמשק הגדולה; סטפני לגריו הן אלידה. (סולנים: מקהלת מונטוורדי מהמבורג).
23.00 מחורי יצירות.

רשת א'

07.30 רדיוקל.
08.05 חוגה, עם בני הגרל.
09.05 טלדריו, שירות מידע.
10.05 שיריקוד, מחולות ושירים.
11.05 פניני בוקר, מגישו גרעון הוד.
12.05 מעורב ירושלמי.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי.
15.30 האוניברסיטה המתוחה, סופית של הסביר, סימפוזיון (חלק ראשון).
16.05 ציל הביניים.
17.10 צבעי הקשת: שירי עמים.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 לכל אדם כוכב, עם האסטרולוג אילן פקר.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת: מגזין יומי סיקור נרחב על כנס לוחמי חטיבת פלמ"ח־הראל. סיור בנתיבי הקרבות ומפגש רעים.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 שעה חופשית.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 דין ודברים, מגזין לענייני חוק ומשפט.
20.15 חטיבת פלמ"ח־הראל. כנס לוחמים עצרת חגיגית בבנייני האומה בירושלים.
22.05 קפה ראשו, חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.
00.15 ג'אז ועוד, עם לאה ליאור.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. האומנות הנוצרית בימי הביניים מושגי יסוד באומנות ימי הביניים. מרצה: פרופ' נורית כנעץ־קידר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי מבית שמש.
09.15 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי מהר ציון.
10.15 עשר, שירים עבריים.
11.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי משער הגיא.
11.15 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי מרמת רחל.
13.15 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור עם דודו דיין.
14.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי ממצובה.
14.15 פגישה יומית, עם אורלי יניב.
15.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי מקסטל.
15.15 שירים לתג, עם ארז טל.
16.05 על המשלט יושבת עיר, שידור חי מקריית ענבים.
16.15 ארבע אחרי הצהריים, שירי פלמ"ח וירושלים.
16.54 באומן מילולי.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שיחות עם חיילות בשכם.
18.45 משהו עולמי, מגאזין גלי צה"ל לענייני חוץ.
00.05 ציפורי לילה עם יותם ראובני.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 שירים מכאן, שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב, גלי עטרי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. האומנות הנוצרית בימי הביניים (מושגי יסוד באומנות ימי הביניים). מרצה: פרופ' נורית כנעץ־קידר.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות, עם עזרא זלוטי, מזכיר קיבוץ ראש הנקרה.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן.
20.05 צעד וחצי, תוכנית הספורט הכוללת דיווחים ישירים ממשחקי הליגה בכדורגל ובכדורסל.
21.57 הודעות לחיילים.
23.05 קול הג'אז הזה, עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 בחורה לאושר.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים.
11.05 שבעים מי יודע.
12.05 אהבה יומיומית, עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 חיה היו עם קובי ברקאי.
20.05 סמבי דרדר.
21.05 קצת אחרת, עם אורלי מורג.
23.05 הלילה הוא שירים.

שלישי רדיו
10.5.1988

קול המוסיקה

06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאונה נינוחה: פאיזילו: קונצ'רטו ברו מג'ור למנדולינה, כלי קשת וצ'מבלו; מוצרט: סרנדה מס. 11 במי במול מג'ור לכלי נשיפה; הוגו וולף: „סרנדה איטלקית"; ליסט: העיבוד ל„מוות מאהבה" של ואגנר לפסנתר; צ'ייקובסקי: פתיחה פנטסיה „רומיאו ויוליה"; סטרבינסקי: „ציפור האש".
09.00 קונצרט בוקר: ויוואלדי: קונצ'רטו ברה מג'ור לחליל ותזמורת; מוצרט: סונטה בסי במול מג'ור ק. 281 לפסנתר; שרפנטייה: מוסיקה למחזה „קירקה"; בטהובן: קונצ'רטו מס. 4 לפסנתר ותז.; בוקרי: טה דאום.
11.57 פינת השיר, משירי גבריאל פרייל.
12.00 מן הסרטיה.
13.05 בהאונה נינוחה.
15.00 מוסיקה צעירה.
16.00 מאולמי הקונצרטים שלנו (התז. הקאמ. הישראלית/תלמי). מוצרט: הקונצ'רטים הראשונים של וינה לפסנתר: ק. 413 (ש. שם־טוב); ק. 414 (א. בראורי); ק. 415 (מ. פריונר).
17.30 קולות, מקהלות נשים מרוסיה ומבולגריה („מסתרי הקול הבולגרי").
18.00 ממרף התקליטיה.
19.00 פניני אופרה, זמרת הסופראן טולי טילס, בלקט מתוך: „הספר מסביליה" של רוסיני, „ריגולטו" מאת ורדי, „לואיז" מאת שרפנטייה ו„חיל השוקולד", מאת

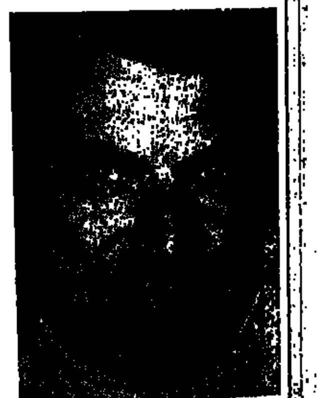

ד"ר יאיר עברון, מרצה ב„אוניב' המתוחה" (א' 15.30)

אוסקר שטראוס.
20.05 אינטרלוד.
20.27 פינת השיר.
20.30 קונצרט התז. הסימפ. רש"ש, מנצח: חואן־פבלו איסקירדו: באך־וברן: ריצ'רקאר מתוך „המנחה המוסיקלית"; אבני: הרהורים על דראמה; קאגל: ואריאציות בלי פוגה (לפי הנדל וברהמס); מוצרט: קונצ'רטו במי־במול מז'ור לפסנתר ולתזמורת ק. 449 (בוריס ברמן); סטרווינסקי: קונצ'רטו לפסנתר ולכלי נשיפה (בוריס ברמן).
22.30 ג'ז קלאסי.
23.00 מחורי יצירות.

רשת א'

07.30 רדיוקל.
08.05 חוגה, עם בני הגרל.
09.05 טלדריו, שירות מידע למאזינים.
10.05 שיריקוד, מחולות ושירים משלנו.
11.05 פניני בוקר, מגישו גרעון הוד.
12.05 מעורב ירושלמי.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער ובו תסכיתים, ספורים, שירים, חידונים, כתבות ושיחות על נושאים שונים.
15.30 האוניברסיטה המתוחה, יחסים בינלאומיים בעידן הגרעיני, ד"ר יאיר עברון.
16.05 מועדון שעון הזהב, מעולמו של האדם המבוגר.
17.10 צבעי הקשת: שירים ממזרח אירופה.
18.06 מינחת ערב.
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 שבוע יום וכל אחד לחוד. עורך ומנחה: יובב כץ. „מחשבות והאגדות", עם אבי ברמן ואלי קלה, פסיכולוגים קליניים.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 עושים עניין.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.10 אלף־אלף ב־בית.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 לראות או לא לראות, יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
15.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
18.06 אצבע על הדופק, שבועון בעניני בריאות ורפואה.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עולם חדש, מגזין חדשותי לענייני האדם וסביבתו.
20.05 פרקי חזנות כבקשתך, מזמור שיר.
22.05 שוטטות, עם דני אלדר.
00.15 להאחז בחלום, שירים לסיומו של יום.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת, מבוא לתולדות המתמטיקה — חלק ב', הרחבת מושג המספר. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע, עם איתן ליפשיץ.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו, עם רפי רשף.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור עם דודו דיין.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק ברנר.
15.05 שירים לתג, עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באומן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה עם אביהו מרינה.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 שיחות עם חיילים בשכם (ש"ח).
19.50 פינה חמה ללב"י.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב, צביקה פיק.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת, מבוא לתולדות המתמטיקה — חלק ב', הרחבת מושג המספר. מרצה: פרופ' שבתאי אונגורו.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות עם הרצל בן־אשר, ויקו הסטודנטים במכללת תל־חי.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן.
20.05 צר8, עם אברי גלעד.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 בחורה לאושר, להיטים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר, שירים.
09.05 גימלים, עם מיכל שמואלי.
10.05 דברים טובים, עם ש. אימבר.
11.05 שבעים מי יודע?
12.05 אהבה יומיומית, עם יוסי סיאס.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 הצגה יומית, עם יקיר אביב.
18.06 מקום בצמרת עם מנחם פרי.
21.05 אגן הסיגתיכון, עם יוסי סיאס. שידור חי מה„סקטגלר" בבאר־שבע.
23.05 פניני ג'אז, עם לאה ליאור.

„מועדון שעון הזהב", מעולמו של האדם המבוגר, מורשת בית, סבא, עוד דור לדורות הקשרים בין הדורות, איך סבים וסבתות יכולים לסייע לנכדים שלהם בהכרת העבר המשפחתי. ראיון עם בינה רוזן, עורכת ה„מקראות" ה„מסדריות המעולימים", ועבודת בתקופה מלאה לגרות גילה המופלג. סקר שנערך על בני 80 פלוס, את הסקר ערך אריה אורדן, דייר קרן ה„ברמלאות" ה„מרכזיות", והצמכמו גימלאים. שעה — 16.00, רשת א'.

רביעי רדיו
11.5.1988

קול המוסיקה

06.02 „צלילי הבוקר".
07.09 „בהאונה נינוחה" באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 5; בטהובן: קונצ'רטו מס' 2 לפסנתר ותז'; שומאן: סימפוניה מס' 3 „הריינית"; קודאי: „הארי יאנוש" סוויטה.
09.00 „קונצרט בוקר" מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר ותז' ק.456; בטהובן: סימפוניה מס' 9; מנדלסון: רביעיית כלי קשת בלה מינור, אופ' 13; סטרווינסקי: „פולחן האביב".
11.57 „פינת השיר" משירי גבריאל פרייל.
12.00 „אמנים באולפן" אראלה תלמי ואורי שוהם — חלילנים: יצירות לחליל סולו ול־2 חלילים מאת ו.פ.באך, דביוסי, הונגר, י. אלוטין, י. תרמי, ג. נייקוב, פ.קוהלאו ועוד.
13.00 „בהאונה נינוחה" באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 2; טלמן: קונצ'רטו ברה מג'ור לחצוצרה ותז'; הנדל: קונצ'רטו לבסון ותז' בפה מג'ור; שוברט: אימפרומפטו בפה מינור; פגניני: קונצ'רטו מס' 1 ברה מג'ור; ליסט: הפרלודים.
15.00 „מוסיקה ויוה".
16.00 „קונצרט מהקלטות התז' הסימפ' רשה"ש מנצח: סרג'ו קומיסיונה; מוצרט: קונצ'רטו לחליל, נבל ותזמורת ק. 299 (שרונה תל־אורן, מרטין וליזה); וילה לובוס: קונצ'רטו לנבל ולתזמורת (מרטין וליזה); צ'ייקובסקי: סימפוניית „מנפרד".

אראלה תלמי, בתכנית „אמנים באולפן" (מ' 12.00)

18.00 „שעה עם..." בנג'מין בריטן והמוסיקה לילדים ועם ילדים.
19.00 „מוסיקה אהובה עליכם" מאסנה הרהורים מתוך „תאיס" (תז' פילדלפיה/י. אורמנדי); ביזה: סרנדה אליזבתית (להקת נשיפה); ב־2 בינגנים; צ'ייקובסקי: אנדנטה קנטאבילה י. אורמנדי; פרקנס: קונצ'רטו בלה מינור לצ'לו ולתזמורת (סולנית ז'קלין דו־פרה); ראבל: „בולרו" (הפיל. של לוס־אנג'לס/ז. מהטה).
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „מאולמי הקונצרטים שלנו": התז' הקלה הישראלית מנצח י. מוהנם ולאורינור פלצמן — פסנתר; צ'ייקובסקי: סימפ' מס' 4 בפה מינור, אופ' 36; רחמנינוב: קונצ'רטו מס' 3 ברה מינור לפסנתר ולתז' אופ' 30 מנגן הפסנתרן ולאורינור פלצמן.
22.30 „מג'ז הלאה".
23.00 „מחורי יצירות".

רשת א'

07.30 „רדיוקל".
08.05 „חוגה" עם בני הגרל.
09.05 „טלדריו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „שיריקוד" מחולות ושירים משלנו.
11.05 „פניני בוקר" מגישו גרעון הוד.
12.05 „מעורב ירושלמי".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.05 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 „האוניברסיטה המתוחה" [illegible] שיח ה"ר אבא אבן.
16.05 „מושגים" 20, שנה למרד הסטודנטים משתתפים: קלוד ללום, ד"ר דוד ריצ'י ופרופ' מיכאל הרסגור (ש"ח).
17.10 „צבעי הקשת" „שירי עמים".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „חבר מאותו כוכב" תכנית היכרויות רדיופונית בשידור חי. עורכת ומנחה: מילכה למרן.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „עושים עניין".
09.05 „ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.10 „אלף־אלף" ב„בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
14.30 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „שירים ושיעורים".
15.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
16.05 „יומן לכלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
18.06 שירים עבריים.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 „מוסף לענייני צבא וביטחון".
20.05 „צימוקים ושקדים" שירים לקראת יום ירושלים.
22.05 „מחפשים את המטמון" בעריכת זאב ענר. מנחה משה סימון.
00.15 „ג'אז ועוד" עם לאה ליאור.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת הרפובליקה השניה ומלחמת האזרחים בספרד עלייתה ונפילתה של המונרכיה הספרדית הישנה. מרצה ד"ר יצחק אביב.
06.30 „פוקחים עין".
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „עשר" שירים עבריים.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „דו רה יומי".
13.55 „40 לאחור" עם דודו דיין.
14.05 „פגישה יומית" עם אורלי יניב.
15.05 „שירים לתג" עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 „באומן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „יער משחדר" מגזין לענייני צבא ובטחון.
18.45 „מעבר לגבול" מגזין לענייני ערבים.
00.05 „ציפורי לילה" עם ספי בריזמן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 „שירים מכאן" שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב הערב" יוסי בנאי.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת הרפובליקה השניה ומלחמת האזרחים בספרד עלייתה ונפילתה של המונרכיה הספרדית הישנה. מרצה ד"ר יצחק אביב.
22.05 „על הדבש ועל העוקץ".
23.05 „עשרים וארבע, היום שהיה".
23.55 „שיחת חצות" עם דינה זלכמן [illegible].

שידורי צה"ל 2

19.05 „שליפה מהמותן".
20.05 „מצעד הפזמונים הלועזי המשוחש".
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'אז הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „בחורה לאושר" להיטים ותיקים.
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „גימלים" עם מיכל שמואלי.
10.05 „דברים טובים" עם שמידה אימבר.
11.05 „שבעים מי יודע".
12.05 „אהבה יומיומית" עם יוסי סיאס.
13.05 „רק בימי חול" עם מנחם פרי.
14.06 „לי ולך" שיר וברכה.
15.05 „חדש, חדיש ומחודש".
16.05 „הצגה יומית" עם יקיר אביב.
18.05 [illegible]
20.05 [illegible]
21.05 „גלגל המזל".
23.05 „הלילה הוא שירים".

חמישי רדיו
12.5.1988

קול המוסיקה

06.02 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאונה נינוחה" טוביך: מחולות אסטוניים; רימסקי קורסקוב: קפריצ'ו ספרדי; קודסינסקי, סוויטה; בורודין: בערבות אסיה המרכזית; לאלה: רפסודיה ספרדית אופ. 21; דבוז'ק: 2 רפסודיות סלאביות; קופלנד: אל סלון מקסיקו.
09.00 „קונצרט בוקר" ברליוז: „המלך ליר" אופ. 4; ק. סטמיץ: קונצ'רטו לקרן ותז'; הולסט: מבוא וסקרצו לכלי נשיפה אופ. 52; ווהן וויליאמס, סוויטה; חצ'טוריאן: קונצ'רטו לפסנתר; מונקאיו: מחול; ברורדאק, קונצ'רטו לכנור אופ. 53; סימנובסקי: סימפוניה מס. 3 „שירת לילה".
11.57 „פינת השיר" משירי גבריאל פרייל.
12.00 „מן הסרטיה" באך/רכמנינוב: פרטיטה; ו.פ. באך: רונדו לשני חלילים; היידן: שלישייה מס. 4 במי מג'ור לפסנתר, כנור וצ'לו; דביוסי: סוויטה ברגמסק; שופן: פולונז בפה דיאז מינור.
13.05 „בהאונה נינוחה" פרנטישק קרומר: סימפוניה בפה מג'ור, אופ. 40; רודריגו: קונצ'רטו מיארנחואז לגיטרה ותז'; מוצרט: רביעיית פסנתר בסול מינור, ק. 478; בטהובן: סימפוניה מס. 40.
15.00 „מפגשים מוסיקליים" ראיונות, סקירות, דיווחים.

שלומית אהרון והכרי והלהקה ב„כוכב הערבי" (גל"צ 20.05)

16.00 „אנתונתי פיאריאנתי והארב ויולה, אשר פישר סונטה בסהובן נשוטרו, ארשם 41 בב. אנדגה מנולוב: שוסטקוביץ': סונטה, אופוס 147 בטהובן: סונטה בסי מג'ור לחליל ולפסנתר של השרה יונוסקי.
17.30 „קשת של צלילים" [illegible] מיצירות קאמריות.
18.00 „אנתולוגיה בצלילי" מוסיקה בסיציליה איטלקית של המאה ה־18.
19.00 „מוסיקה קלאסית קלה".
20.05 „אינטרלוד".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „[illegible]" ורדה טסיקלר.
23.00 „חזר הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות". ה. מגלברג תכנית שלישית שומאן „גינות כינייה" מס. 3, מתוך „החמודות". צ'ייקובסקי: סרנדה לכלי קשת [illegible] סימפוניה — [illegible].

רשת א'

07.30 „רדיוקל".
08.05 „חוגה" עם בני הגרל.
09.05 „טלדריו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „שיריקוד" מחולות ושירים משלנו.
11.05 „פניני בוקר" מגישו גרעון הוד.
12.05 „מעורב ירושלמי".
13.00 חדשות באנגלית.
13.30 חדשות בצרפתית.
14.05 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 „האוניברסיטה המתוחה" [illegible]
16.05 „ארץ לא נודעת".
17.10 „צבעי הקשת": „שירי עדות".
18.06 „מינחת ערב".
19.05 סיכום המשנה היומית.
19.30 שידורים לעולים.
22.05 „יש לי חלום" עורך ומנחה: יובב כץ: עם הפסיכיאטרית ד"ר אביגיל גולומב והפסיכולוגית ניצה אברבנאל.

רשת ב'

08.05 „עושים עניין".
09.05 „ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם עמיקם רוטמן.
12.10 „אלף־אלף" ב„בית", עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „לראות או לא לראות" יומן חדשות לתרבות ולאמנות.
15.05 „שירים ושעורים".
15.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
16.05 „יומן כלכלה".

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת על חמישה ספרי אמונה לשמה ולא לשמה. מרצה: פרופ' ישעיהו לייבוביץ.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
11.05 נכון לעכשיו עם ירון וילנסקי.
12.00 יומן חדשות.
13.05 דו רה יומי.
13.55 40 לאחור, עם דודו דיין.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק בן נר.
15.05 שירים לתג, עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באומן מילולי. פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה, עם רפי קינן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 יער משחדר, מגזין לענייני בטחון (ש"ח).
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב, הכל עובר חביבי.
20.55 פינה חמה ללב"י.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. על חמישה ספרי אמונה לשמה ולא לשמה. מרצה: פרופ' ישעיהו לייבוביץ.
22.05 על הדבש ועל העוקץ.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.
23.55 שיחת חצות, עם ד"ר [illegible] יהודה.

שידורי צה"ל 2

19.05 שליפה מהמותן.
20.05 צר8, תוכנית יומית.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'אז הזה עם דני קרפל.

רשת ג'

06.04 „בחורה לאושר" להיטים ותיקים.
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „גימלים" עם מיכל שמואלי.
10.05 „דברים טובים" עם שמידה אימבר.
11.05 „שבעים מי יודע".
12.05 „אהבה יומיומית" עם יוסי סיאס.
13.05 „רק בימי חול" עם מנחם פרי.
14.06 „לי ולך" שיר וברכה.
15.05 „חדש, חדיש ומחודש" עם שוש עטרי.
16.05 „הצגה יומית" עם יקיר אביב.
18.06 „קליפר" [illegible]
20.05 [illegible]
21.05 „מצעד השיר".
23.05 „הלילה הוא שירים".

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

ב־5498 ארבע התעיות מעניינות ומפתח לא קונבנציונלי. במט־לדעת איום ושלושה (אריאנטים נאים (5499).

5498. לאסלו אפרו — LASSLO APRO
הונגריה — HUNGARY
מקורית — ORIGINAL

10+13 מט בשני מסעים

5499. יהודה לובטון ושלמה זיידר
„דה פרובלמיסט" 1986
פרס שלישי־רביעי

9+7 מט־לדעת בשלושה מסעים

פתרונים אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

ישראלים מצטיינים בבריטניה

חברנו עופר קומאי שפט בתחרויות שכללו את כל מטי־לדעת והפלקס־מט שפורסמו בדו־ירחון הבריטי המצוין „דה־פרובלמיסט". עופר חלק את הבעיות לארבע מחלקות, ואחת מהן כללה בעיות מט־לדעת בשלושה וארבעה מסעים. 14 בעיות נכללו בקטגוריה זו, ועופר ציין את רמתן הגבוהה של 8 הבעיות שדורגו. לדעתו כל אחת מהן יכלה לזכות בפרס בתחרות אחרת. שתי בעיות ישראליות חלקו בפרסים שלישי ורביעי. אחת מהן מתפרסמת במדור זה כאתגר לפותרים: בעיה מבוצע באופן פקחי נושא באוי, ומבוצע בה נושא אליפות העולם הקבוצתית לחבור בעיות. להלן הבעיה.

אורי אבנר
„דה־פרובלמיסט" 1986
פרס שלישי־רביעי

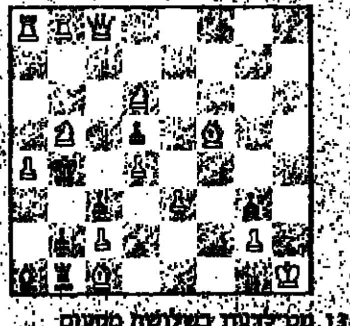

13+7 מט־לדעת בשלושה מסעים

[illegible]

קונגרס הפרובלמאים

[illegible]

קרבות ותחרויות

בסבך התיאוריה

התיאורטיקאים מגלים לעתים נוסחאות מסובכות, הנראות ממבט ראשון, גם מוזרות ובלתי הגיוניות. נוסחה כזו נראה בשני המשחקים היפים המובאים להלן. הראשון שבהם נערך בתחרות ב' בפסטיבל ויק אן זי בהולנד. המנצח בו, אלוף ברית המועצות לשעבר זכה במקום הראשון בתחרות זו.

הגנת פירץ
לבן: ניכואר שחור: צשקובסקי
ויק אן זי 1988

1. ח4, ד6; 2. ד4, פ־ו6; 3. פ־ג3, ו6; 4. ה4, 5. פ־ו3, ג5; 6. ר־ב5+ (נוסח אחר: 6. ד:ג5, מה־א5;) 6. ר־ד7; 7. ה5, פ־ו4; 8. ח6, ר:ב5; 9. ה:ו7+ מ־ד7; (מוזר, אך כלל לא רע) 10. פ:ב5, מה־א5+ 11. פ־ג3, גד4; 12. פ:ד4, ח5; (נוסח אחר, ישן יותר: 12...ר:ד4; 13. מה:ד4, פ־ג6; 14. מה־ג4 וללבן עדיפות מזערית). 13. ח3, פ־ג6 14. ד־ח7, (לא 14. פ:ג6 בשל ר:ג3+ 15. ב:ג3, מה:ג3+ 16. מ־ח2, מה:ג6; 17. ח:ו4, מה:ד1+ והשחור לוחץ. גם המשכים אחרים מלבד זה שעושק, הם לטובת השחור) 14...פ־ח6; 15. ר־ח3, פ־ו5; מעניין, אך מסע זה לא נחשב לטוב ביותר כאן, אלא 15...צא־ז8; כפי ששיחק טל במשחק השני המוצג להלן) 16. ר־ו2, ח4; 17. א3, פ־ד8; (המסעים האחרונים היום תכונית חדשנית. עתה למרות עמדת המלך, הרי כלי השחור ערוכים לפעולה יותר מכלי הלבן) 18. ס־ס, פ־ו7; 19. פ־ח4, צח־ג8; (לא 19... ר:ב2) 20. צ־ב1, מה:א3 21. ר־ג5; והשחור נקלע לצרות) 20. ...(4 (שגיאה גסה, לאחריה זוכה השחור ביתרון ברור. נחוץ 20. ג3) 20...צא:ג4; 21. מה־ב3, צא־ג8; 22. צא־ג1, ב5; 23. ג:ב3; 24. צא־ח1, ג4; 25. א:ב4, מה:ב4; 26. מה־ד1, מה:ב2; 27. מח־ו1, ר:ג3; 28. פ:ג3, מה:ג3; 29. מה:ו6, צא4; (הטוב ביותר) 30. מה־ו8+ מ־ד7; 31. מה:ו7 מה־ג4; 32. מה־ח7, צ־ו8; 33. צ־א1, א6; 34. צ־א5; תור השחור

במצב הנתון, השחור זכוי לחלוטין, אך צשקובסקי בחר בדרך הנאה ביותר להכריע את גורל המשחק, והיא: 34...צ:ו2+! 35. מ:ו2, פ־ח3+ 36. מ־ח2, מה:ו1+ והלבן נכנע.

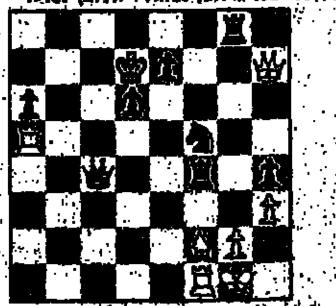

לבן: בליאבצקי שחור: טל
תחרות האדס הגדול בריסל, אפריל 1988

עד המסע ה־15 של השחור התנהל המשחק בדיוק כמו המשחק המוצג לעיל. הקרב נמשך: 15. ר־ח3, צא־ז8; (אפשר גם 15...צח־ו8) 16. מח־ד3, פ־ו5; 17. ר־ו2, צח7; 18. ס־ס־ס, ח:4; 19. פ־ב5, צ־ז8; 20. מה־ח4 [illegible]

תשבצים

תשבץ 234

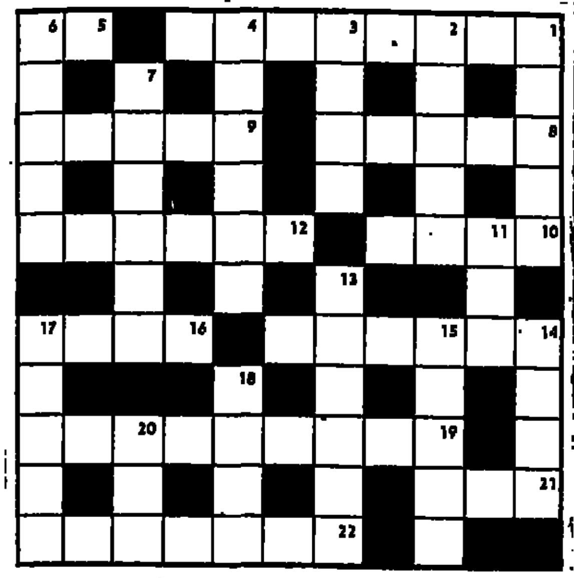

אפקי: ממנהיגי המרד היהודי. 5. ראה 2 אנכי. 8. כסוי בבית כנגד השמש למשל. 9. אין צורך להוסיף. 10. הרשאה (כ"מ). 12. חלק ראשון בספר המופיע בחלקים נפרדים. 14. שטח אדמה לא מעובד. 16. מסדר (שלחן, עיתון). 19. מסר את האש לבני האדם (אולי לקראת לג בעומר) (כ"מ). 21. אחד המזלות. 22. ראה 7 אנכי.

אנכי: סרט, פס. 2 (עם 5 אפקי) כנוי לנערות נאות. 3. מוצאו של בעלה של מי שהיכסל את שר צבא יבין מלך חצור. 4. להקה ישראלית (בעבר) מן הגינה. 6. זאת נעשה לגורי העץ בל"ג בעומר. 7. (עם 22 אפקי) פוסל משהו ונמוקו עימו (ארבע מלים). 11. מכשיר לחזוק האהל במקומו. 13. פועל מעצמו. 14. פליט, שארית. 15. שיטת הרגעה. 17. מין חיתוך ולעיסה. 18. שטח מוגבל, מסומן או סגור (בטוי שגור בצבא). 20. צד.

אגוזן 234

אפקי: 1. מטפל בבריאותו של הזוג (4,4) (עפ"י עוזי נוח). 5. ראה 15 אנכי. 8. ראה 15 אנכי. 9. ראה 14 אנכי. 10. מאכל לבהמות הצימחוניות בגבעת הטורף (4). 12. נדרים לטווח ארוך (6). 14. חוזר לגור אצלה כי היא רוצה עוד (6). 16. מה שהמואביה היתה מוכנה לעשות לבועז (4). 19. האידאל הציוני ושמע כיום בדרך כלל בסיום ההופעה (4,5). 21. שתי אפשרויות באחת האפשרויות לכתיבת אות (3). 22. מגבול הגיל הזה מסכמים ואוספים את הזורדים (7).

אנכי: 1. אי קבלת מרות מהווה חמר מכריע במשפטו (5). 2. פיח וסימן לירידת הערך (5) (כ"מ). 3. אם נגיד שהוא ברשותי זה עוד בסדר (4). 4. בזמן חזה אין בונים שום בית (3,3). 6. מטילה בן מרות הלכתית (5). 7. כעת, הוא מסתובב בשמחה, לצידו האחורי של ח"כ ממפלגת העבודה (4,2). 11. המלך שעל ירושתו... (3). 13. מהסכמת הספרדים בחלקם הגדול נוצר דווקא הניגוד לכך (6) (כ"מ). 14. (עם 9 אפקי) גורלו של כדורסלן אלופת אירופה נחרץ מן המשקה (5,4). 15. (עם 5, 8 אפקיים) הסכת אדון, במניעת צפיפות בין השורות נקבל גם את ארץ ישראל. בסופו של דבר. ממי זהו מאחד מראשי המרד היהודי, כנראה (5,2,5) (כ"מ). 17. נד בשדיה (5). עונהו אצלנו בתקופתנו לא יתכן (4) (כ"מ). 20. חוציא את נשקו, הסתובב ונכנס בכח (3).

הערה: העורך מזמין את הקוראים להציע הגדרות, ותישמר לו זכות להחליט אם להשתמש בהגדרות, עלו והצליחו.

תשבץ 233

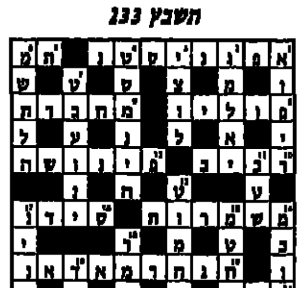

אגוזן 233

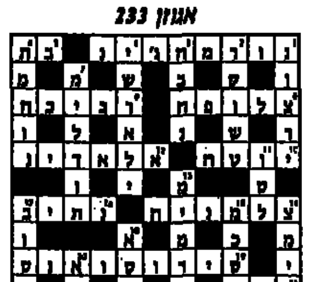

אמיר בן אור ©

ברידג'

מחסור במלכים

פעם, כמעט בכל מדינה היה מלך, היום המלכים היחידים, כמעט, שנותרו הם ליד שולחן הברידג', בכל חלוקה מסתובבים בשטח ארבעה מלכים. אם אתה הכרוז, רצוי שרובם ימצאו אצלך, אולם ישנם מקרים שאתה רואה בקושי מלך אחד ואז מצבך חמור. ביד הבאה שחולקה בתחרות בין פינלנד ליוון, מצא עצמו הכרוז היווני במצב דומה:

♠AQJ5
♥10 5 3
♦K 2
♣10 7 6 5

♥A Q 8 2
♦A Q 9 6 5 4
♣A Q 8

מחלק: מערב
פגיעים: צפון־דרום
ההכרזה:

מערב	צפון	מזרח	דרום
---	---	1 הארט	2 הארט
---	3 ספייד	---	4 דיאמונד
---	5 דיאמונד	---	6 דיאמונד

הכרוז, היווני לאמבריוס, קיבל ממערב את היציאה בנסיך הארט, שלישית מהדומם, קטן ממזרח, והכרוז זכה עם המלכה. לאור ההכרזה ברור לכרוז שרוב הנקודות החסרות נמצאות במזרח. אולם, עדיין חוזה של 6 דיאמונד קשה לביצוע ללא 3 מלכים. אולם הכרוז התגבר על הקשיים. די ברור לו שהעקיפה בקלאב מצליחה, ועקיפת חיתוף בספייד גם היא תצליח. וכמובן המלך הארט הינו כמעט „קלף גלוי" בידי מזרח. הבעיה היא שלכרוז חסרות כניסות לדומם כדי לבצע את כל העקיפות הללו.

הכרוז שיחק את האלוף דיאמונד, ועלה לדומם עם המלך דיאמונד, בשכל המתנגדים עונים לצבע. הכרוז המשיך בקלאב לעבר המלכה, שזכתה בלקיחה. הוא שיחק דיאמונד נוסף, ואחריו את האלוף קלאב ו„יצא" מידו בקלאב. עתה אם הנסיך בידי מערב או מזרח בידי הכרוז שתי לקיחות נוספות בדומם (אלוף ספייד והעשירית קלאב, מלבד אם בידי מזרח J9 בקלאב) המצב ליד השולחן היה כזה:

♠A Q J
♥10 5
♦---
♣10 7

♠10 8 6 4 3 2
♥---
♦---
♣9

♠K 9 7
♥K 9 7
♦---
♣J

♠---
♥A 8 2
♦9 6 5
♣8

מזרח זכה בלקיחה, ובשלב זה בידו ספייד (חזרה למולג של A Q בדומם) או הארט. אם יחזור בהארט קטן יעביר הכרוז את הלקיחה ואם יחזור במלך, יזכה הכרוז בידו, ויחזור לדומם עם העשיריים הארט (לכרוז ברור לאור ההכרזה שבידי מערב אין יותר קלפים בסידרת ההארט). בכל מקרה החוזה (חסר המלכים) מבוצע.

ארנונה שפאן

מתפרות הקולנוע

בראדוק

צ'אק נוריס, כוכב הקרטה של גולן־גלובוס, חוזר לזירה עם סרט פעולה חדש בהפקת „קנון". נוריס הוא בראדוק, אקס קולונל מויאטנאם, שמנסה להתגבר על מות אהובתו הויאטנמית. משנודע לו שאהובתו עדיין חייה בוייטנאם עם בנו, הוא מחליט לפעול למען העברתה לאמריקה, למרות התנגדות השלטונות. הבמאי הוא אהרון נוריס, עוד משתתפים: מיקי קין, רונלד באדה ויהודה עפרוני הישראלי. קולנוע „תל־אביב", ת"א.

המאבק לבגרות

הבמאית האוסטרלית קליטי ג'יסופ מתמודדת עם נערותה במלחמת העולם השניה, בסרט ביכורים המתאר את חבלי ההתבגרות של בת דמותה הצעירה, ואת ימי חינוכה בפנימייה תיאוסופית מוזרה בסידני. אנה בת ה־14 (מירנדה אוטו), ואחותה הקטנה לול (בריידי לי) נשלחות לפנימיה לאחר שהאב גויס לצבא והאם יצאה לתת כתף במאמץ המלחמתי של העורף. ימי המלחמה בסידני עוברים על שלושתן בגעגועים לאב המשפחה, בבריחה מהמציאות לעולם של הזיות וחלומות, ובלי שום התרגשויות מיוחדות, עד שהן נאלצות לברוח לכפר לאחר שהיפנים מפציצים את העיר. עם שובו של האב מתמודדת המשפחה עם נכותו, עד החזרה לחיים תקינים. סרטה של ג'סופ זהה לעשרות סרטי התבגרות וחניכות. היא מטפלת בחומרי ההתבגרות הנשית האוטוביוגרפית בטון מינורי, כמו הבמאית הצרפתיה ורה בלמון בסרטה „נשיקה אדומה" או כמו ג'ויס צופרה האמריקנית ב„שכנוע עדין". ג'סופ, שגם כתבה את התסריט עם בעלה הסופר פיטר סמאלי, התמודדה עם הנושא ברגישות, אך לא עלה בידה לטעת בסרטה מקוריות וגישה חדשה לחומר המוכר. „המאבק לבגרות" הוא סרט כן, אותנטי, אך ותקע בגבולותיה המצומצמים של דרמת כורסא ישנונית. לי רמיק האמריקנית, שחקנית מלודרמות טלוויזיה מגוחכות – מורסת פיסת משחק מעורר הזדהות בתפקיד אם הבנות. עוד משתתפים: מרק לי, עדנס דונבן ודונלד מקסון. „גורדון", ת"א.

המשימה ויאטנאם

סרט נוסף המתרחש במערכת היחסים המדוקה בין קבוצת חיילים במחלקת שדה בויטנאם, משהו בנוסח „פלאטון". הבמאי לא הסכים לחתום את שמו על כל העסק וזה אולי אומר משהו על טיבו של הסרט. כל המשתתפים הם שחקנים אנונימיים: טרנס מקס, קווין קונרוי, סטפן קאפרי ואחרים. „אסתר", ת"א.

מועדון לגברים בלבד

לא בקלילות התיונית של „שיחות מלוכלכות", לא בשנינות של הקומדיה הגרמנית „גברים, גברים", וגם לא באירוניה המקבה, המכאיבה, המפוקחת של „נערות שבדות". אבל גם „מועדון לגברים בלבד" מתיימר לפצח את הסוד הגברי. בסוף הוא מצא שאין שום סוד. שהגברים הם סתם תינוקות מגודלים שרוצים להתרפק על ציצי ... ודאי על כמה שיותר ציצים. ואם כבר בין המינים כדאי לראות את „לידי איב", אשר מרום קשישותו יכול ללמד כמה מהסרטים בני זמננו איך לטפל בנושא במגע מעקצץ ולוטפני.

פיטר מדאק, במאי ותיק ממוצא הונגרי, שעובד שנים באנגליה ובאמריקה – קיבל לסרטו שאריות מקריות ומאפירות של מי שהיו פעם בגדר תקוות גדולות בקולנוע האמריקני. רוי שיידר („כל הג'אז הזה", „רעם כחול") הוא ראש חבורת הגברים, מכבב בייסבול המבקש שעל קברו ייכתב „אהב לדפוק". טריט וויליאמס („נסיך העיר", „שכנוע עדין") הוא חברו, רופא נעבעך עם חוש הומור מוזר. בסוף מתגלה שהוא שונא נשים לא קטן. הרווי קיטל („נהג מונית", „רחובות זועמים") הוא סוחר קרקעות אמיד ששונא את אשתו. מתגלה כרומנטיקן עם נטיות סדיסטיות. פרנק לנגלה („דרקולה", „הבית בצל העצים") הוא עורך דין מצליח, נאמן לאשתו, המום כשהיא עוזבת, ואז מבין שבעצם תמיד שנא אותה. ריצ'ארד ג'ורדן („רגשות") הוא פסיכואנליטיקן שמארח את החבורה לערב של גברים בלבד. בסוף מתגלה שהוא נעלי־הבית המרוטה של אשתו. דייויד דיוקס הוא האינטלקטואל בחבורה, נאמן לחיי משפחה תקינים, מתגלה בסוף הערב כחרא לא קטן. וקריינג ווסון („ג'ורג'יה"), תקוע עם אשתו כבר 15 שנה, ופוחד לנסות אחרת.

הרבה מילים נשפכות בכוונה לפצח את סוד המאבק הנצחי בין המינים, במהלך הלילה שיבקרו הגברים בבית הזונות המסורתי. הכוונות הטובות, והציניות הראויה לעיסוק שכלתני בנושא, נשארו אי־שם בתסריט, שעמום. „פאר", ת"א.

זר שומר עלי

מספיק

הבמאי רידלי סקוט נוטש בסרט זה את אווירת העריפיליות המשחרות לרע שאפיינה את סרטי המדע בדיוני שלו („הנוסע השמיני" ו„בלייד ראנר" המסוגננים) ועובר לתחום המוכר והרדוד של מותחן רומנטי ברחובות ניו יורק. תום ברנג'ר (החייל הרע ב„פלאטון") הוא בלש משטרה נאה וסקסי אך נשוי למופת לאלי הפשוטה והמעשית (לוריין ברקו). הוא ניטלת לשמור על קלייר (מימי רוג'רס, שהתפרסמה בעיקר הודות לנישואיה לשחקן טום קרוז הצעיר ממנה שנות דור) שהיא אשה עשירה ומתוחכמת המשמשת כעדת תביעה במשפט רצח. הנוצצת הזו לוקחת אותו מרשות אשתו ולכן הסרט הוא מפגש בין היבלון הלוהט „חיזור גורלי" לבין המותחן הקומי החמוד „מעקב צמוד". ומדוע מפני שהאשה הרעה המפרה את השלווה המשפחתית המקודשת עוד תיענש על כך, אבל בינתיים מתממש לו הפוטנציאל הרומנטי שיש למצב כזה בו האביר הגברי שומר על הנסיכה היפה והשבירירית הכלואה במבצר, ולפיכך חייב להתאהב בה. וזה החלק של „מעקב צמוד" בעיסקה. עלילתו התפלה, הממוחזרת וחסרת העניין של „זר שומר עלי" מעלה הרהורי געגועים לסרטי הסיינס פיקשן הקודמים של הבמאי הבריטי. „רב חן", ת"א.

לי רמיק ועדנס דונבן בסרט „המאבק לבגרות"

הליידי איב

טוב מאוד

אל הסרט הזה, שנעשה לפני 47 שנים, הגבו לשלוח את במאי הקומדיות הרעשות שהוליווד עושה כיום. „הליידי איב" – יצירת המופת הבלתי מעורערת של פרסטון סטרג'ס, שייכת למועדון הסגור והיוקרתי של הקומדיות הקלסיות המשובחות שנוצרו פעם בהוליווד. [illegible]

„הליידי איב", המשתווה בגאוניותו הקומית ל„סיפור פאם ביץ'", „חג מולד ביולי" ו„מסעותיו של סוליבאן" הוא מפסגת יצירתו של סטרג'ס. איך ידע להיות כל כך ציני ובו בזמן אלגנטי, קליל וגם מתוחכם. איך ידע גאון זה לתזמן את הפואנטה הקומית בדיוק כה נמרץ ומעורר התפעלות.

העולם של סטרג'ס הוא עולם הפאר המושחת והמצומצם של העילית החברתית באמריקה, כמו בכל הסרטים שנעשו אז בהוליווד. אבל הוא עוקף אותו בדרכים חמקמקות. כמו גיבורי סרטיו האחרים גם כאן הגיבורה היא מתחזה (ברברה סטנוויק העצמה) שיוצאת עם אביה הרמאי (צ'ארלס קובורן) למסע תענוגות על ספינת פאר בתור ליידי ואביה ה„קולונל". מעשה ההתחזות של שני הנוכלים העניים נוצר כדי לנקות את כספו של מיליונר נאיבי (הנרי פונדה, נפלא כתמיד), וצר לשושלת מבשלי בירה. סטנוויק המתוחכמת והמגוסה מפילה אותו בקסמיה, לוכדת אותו ברשתה הנשית, כאותה חווה אגדית. סטרג'ס מטפל בסקס ובמלחמת המינים הנצחית בדרכי המעודנות והעוקצניות, תוך כדי עקיפת הקודים המוסריים העקשים של הוליווד באמצעים מגונים.

לדוץ, עכשיו. „פריז", ת"א.

משמאל: צ'ארלס קובורן, ברברה סטנוויק ויוג'ין פאלט בסרט „ליידי איב"

עיניים שחורות

טוב מאוד

סרט ראשון של הבמאי הרוסי ניקיטה מיכלקוב במערב, בהפקה איטלקית ועם צוות איטלקי־רוסי, ובראשו מארצ'לו מאסטרויאני בתפקיד נפלא של דון ז'ואן מזדקן ופאתטי. העלילה נכתבה בהשראת סיפוריו הקצרים של צ'כוב, ממוקמת באיטליה וברוסיה בראשית המאה.

מסטרויאני הוא רומאנו, ליצן עייף הבורח מאחריות ונותן לאשתו העשירה (סילוונה מאנגנו) לנהל את האחוזה המשפחתית, בעוד שהוא מבלה באתרי מרפא המחזר אחר נשים אחרות. יום אחד פוגש קונובה באשה רוסיה תמימה ובודדה ומתאהב בה ברצינות. הוא נוסע אחריה לרוסיה, אך גורלו כמו נכתב מראש, והוא לא יוכל להמשיך את תקופת האהבה לאשה.

מיכלקוב ביים את סרטו בהשפעת במאים איטלקיים כמו פליני, ויסקונטי וסקולה, ובמגע האנושי המיוחד לו, האופייני לסרטיו הקודמים („אובלומוב", „רעב לאהבה"), סרטו מקסים, חינני, מהנה, מרגש ומצחיק. הצלום צרופה ותגיגה לעין, למרות שקמנים האטראי של פליני מתפרע בכבוד פציבות ובהרולט גדול על הסרט. „מוזיאון", ת"א.

סמי ורוזי עושים את זה

טוב

הבמאי הבריטי סטפן פרירס חוזר בסרטו החדש על קשת הנושאים אשר העסיקה אותו גם ב„המכבסה היפהפיה שלי" („בוקוף תארא"). גיבורי הסרט הם אותם הדינים מלונדון הלילית והמסוגננת: אינטלקטואלים פעילי שמאל, הומואים ולסביות, פמיניסטיות, שחורים, פקיסטנים, הודים [illegible]

גיבורי הסרט הם זוג צעיר ומשכיל. סמי ההודי (אריוב תאן דיון), שהתחנך בלונדון ומרגיש בריטי לכל דבר, ואשתו רוזי האנגליה (פרנסס בארבר). הפעם לא מדובר במין חריג, כמו בסרטיו הקודמים של פרירס, אלא במין בין זוג נשוי לכל הדעות. הבעיה היא שסמי ורוזי לא יכולים לעשות את זה. הלכה להם התשוקה, והם מוצאים זיונים בחוץ. זהו גם סיפורו של אביו של סמי, רפי רחמן (שאשי קאפור ההודי, הזכור מ„אבק לוהט"), שר בכיר בממשלה ההודית שגרם למוות בעינויים של אזרחים רבים. הוא בורח לאנגליה ובא להסתתר בבית בנו וכלתו. כל זה מתרחש בשכונה לונדונית מוזנחת על רקע המהומות האלימות בין בריטים גזעניים וכוחות המשטרה של תאצ'ר לבין אוכלוסיית השחורים והפקיסטנים של לונדון. פרירס מקשר בין מין לפוליטיקה. סובלנות מינית היא גם סובלנות פוליטית. מתירנות מינית הולכת עם מעורבות וערנות פוליטית. עוד משתתפים: קלייר בלום הוותיקה, הנרי גאול, והזכור השחור רולנד גיפט מלהקת „הקניבלים הצעירים". „דיזנגוף", ת"א.

רב מכר

כמעט טוב

דרמת פשע העוסקת במאבק כוחות צעיר וכסופן בין רוצח שכיר משוחות לבין בלש משטרה שהוא גם סופר מותחנים רבי מכר. בין השניים מתפתח קשר סימביוזי, הדוקי. החל מהרגע בו הפושע מפר את שלוות חייו הרגועים של השוטר ואינו נותן לו מנוח. השחקן בריאן דנהי („קוקון", „משפט השדים") הוא הבלש, אלמן המגדל את בתו היחידה. ספריו המצליחים הפכו אותו לאיש עשיר ומפורסם, שיכול להרשות לעצמו וילה בגבעות הילס. השחקן ג'יימס וודס (הזכור מתפקיד נהדר ב„סלוואדור" וב„ג'וקוע אתמול והיום") הוא הפושע הפסיכופט והאלגנטי שחוזר לחייו של הסופר־השוטר ומבריח אותו לכתוב עליו ספר, בו יחשוף את כל פרשיות הרצח שלו למען חברה גדולה ומכובדת. לא בטוח שוודס הכי מתאים להיכנס לתפקיד, הוא לא נראה מפיסטו עיני כמו ג'ק ניקולסון או רוברט דה נירו, למרות הבלחות הרצח המשכנעות שהוא משרבב בטקסט שלו.

הבמאי ג'ון פלין („חדק ירושלים") ביים מותחן קולח, אשר בגינים הזוהר מצליחים שלו הופך לקטגוריה שחורה. בתור סרט ב' הוא די חביב.

עוד משתתפים: ויקטוריה טמא, אשתו של הקומיקאי סטיב מרטין, הזכורה גם מסדרת הטלוויזיה „רוזות המלואנה". ופול שאפר בתפקיד הנבל העשיר. „חן", ת"א.

איכות

הקיסר האחרון – חן, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – סינמה, ת"א
[illegible] – דיזנגוף, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – צפון, ת"א
ליידי איב – פריז, ת"א
[illegible] – דיזנגוף, ת"א
[illegible] – לב, ת"א
[illegible] – חן, ת"א
עיניים שחורות – מוזיאון, ת"א
[illegible] – סינמה, ת"א
[illegible], ת"א

יעל ישראל